

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับภาพยนตร์
รุ่นที่ 5 ของจีน ค.ศ. 1980 - 2000

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย

พฤษภาคม 2549

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๕๑.4๓๐๙51

๘๕๒๒๖

๖.๒

วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับภาพยนตร์
วันที่ 5 ของจีน ค.ศ. 1980 - 2000

๕-๑ ส.ค. 2549

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย

พฤษภาคม 2549

๒ ๘๙๒๖๑๒

สิทธิชัย สุขธรรมสถิต. (2549). วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน ค.ศ. 1980 – 2000. สารนิพนธ์ ศศ.ม. (ประวัติศาสตร์เอเชีย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษา สารนิพนธ์: รองศาสตราจารย์ ดร. ชชาติชาย พณานานนท์, อาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล.

สารนิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษาการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นในสังคมจีน และผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นที่สะท้อนจากภาพยนตร์บางเรื่องที่สร้างระหว่าง ค.ศ. 1980 ถึง 2000 โดย “ผู้กำกับรุ่นที่ 5”

ผู้วิจารณ์ภาพยนตร์ได้จัดกลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ชาวจีนเป็นหลายรุ่นด้วยกัน ในสารนิพนธ์ฉบับนี้ ผู้ศึกษาเลือกศึกษาเฉพาะ ภาพยนตร์ที่คัดสรรแล้วบางเรื่องที่สร้างโดยผู้กำกับรุ่นที่ 5 ได้แก่ จางอี้โหมว เฉินข่ายเกอ และเถียนจวงจวง เหตุผลที่ผู้ศึกษาเลือกงานของผู้กำกับ 3 คนนี้ มาศึกษาก็คือ เพราะว่างานของพวกเขาแตกต่างจากผู้กำกับอื่นๆ ในรุ่นเดียวกัน งานของผู้กำกับ 3 คนนี้ มักสะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองที่มีผลกระทบต่อประชาชน นอกจากนั้นผู้กำกับทั้ง 3 คน ยังเป็นที่รู้จักในวงการภาพยนตร์นานาชาติ สำหรับงานของผู้กำกับทั้ง 3 คนที่ผู้ศึกษานำมาศึกษาเป็นงานที่หาได้ในตลาดภาพยนตร์ในประเทศไทยเท่านั้น

การศึกษาค้างนี้ พบว่าผู้กำกับทั้ง 3 คน ได้นำเสนอแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองในประเทศจีน ณ จุดใดจุดหนึ่งของกาลเวลาที่สัมพันธ์กับบริบทประวัติศาสตร์ ผ่านภาพยนตร์ที่ผู้ศึกษาได้เลือกสรรมาศึกษาวิเคราะห์ งานของผู้กำกับทั้ง 3 คนเป็นงานที่แสดงให้เห็นจุดเปลี่ยนผ่านของประวัติศาสตร์การสร้างภาพยนตร์ในประเทศจีน เป็นจุดเปลี่ยนผ่านวิธีการและรูปแบบการนำเสนอของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ไปสู่วิธีการนำเสนอที่เปิดกว้างขึ้น ผู้ศึกษาพบว่า ภาพยนตร์เหล่านี้พอมีคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์จีนอยู่บ้าง

AN ANALYSIS OF SOCIAL CHANGE IN CHINA THROUGH SELETED WORKS OF
THE FIFTH GENERATION CHINESE FILM DIRECTORS FROM 1980 TO 2000

Presented in Partial Fulfillment of the requirements
for the Master of Arts degree in Asian History
at Srinakharinwirot University
May 2006

Sittichai Sukthammasatit. (2006). *An Analysis of Social Change in China through Selected Works of the Fifth Generation Chinese Film Directors from 1980 to 2000*. Master's Project, M.A. (Asian History). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisors: Assoc. Prof. Dr. Chatchai Panananon and Mr. Worasak Mahattanobon.

This Master's Project paper studies any changes that may have taken place in Chinese society and the effects of these changes as reflected in the selected movies produced between 1980 and 2000 by the so-called the "Fifth Generation Directors."

Chinese film directors are classified by film critics into many generations. But in this paper, the author has chosen to study only some selected films produced by three of the Fifth Generation directors, namely, Zhang Yimou, Chen Kaige, and Tian Zhuangzhuang. The reason for choosing only these three directors is that their works were different from those of other directors of the same generation: their films often reflect social as well as political changes that affected the population. In addition, they were internationally recognized in the film industry. As for their works, this author has selected only the well-known films that are available in the market in Thailand.

This study finds that these three directors presented trends in social and political changes in China at particular points in related historical contexts through their films that this author has selected to analyze. Their works were the watershed of the transformation in the history of film making in China--a transition from communist regime's film making style to a more open-minded approach.

These films are of some value for use to study Chinese history.

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และคณะกรรมการสอบได้
พิจารณาสารนิพนธ์เรื่อง วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับ
ภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน ค.ศ. 1980 – 2000 ของ สิทธิชัย สุขธรรมสถิต ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับ
เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

.....
.....

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชาดิชาย พณานานนท์)

.....
.....

(อาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

.....
.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

.....
..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชาดิชาย พณานานนท์)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เชาวลี จงประเสริฐ)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล)

..... กรรมการสอบสารนิพนธ์

(อาจารย์ศิริพร ดาบเพชร)

อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชีย ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติมา สังข์เกษม)

วันที่ 11 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2549

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์ ดร. ชาดิชาย วัฒนานนท์ และอาจารย์วรศักดิ์ มหัทธโนบล ที่กรุณารับเป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำและแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดียิ่ง รวมทั้งให้กำลังใจผู้ศึกษาเรื่องต่างๆ จนสารนิพนธ์ฉบับนี้สามารถสำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ชาคริต ชุ่มวัฒนะ ที่ให้คำแนะนำในเรื่องการจัดทำสารนิพนธ์เป็นอย่างดี กราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์เชาวลี จงประเสริฐ และอาจารย์ศิริพร ดาบเพชร ที่กรุณาสละเวลามาเป็นกรรมการสอบสารนิพนธ์รวมทั้งให้คำแนะนำเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อประสิทธิ์ - คุณแม่สมหมาย สุขธรรมสถิต ที่ดูแลและให้กำลังใจให้อภัยลูกคนนี้ตลอดมา

ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ชัยวัฒน์ ถาวรธนสาร ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ครูผู้ให้ความรู้ประวัติศาสตร์คนแรกของนักศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์สมบูรณ์ ชันธิโชติ อาจารย์ไกรวุฒิ พุทธรังษี อาจารย์เจริญ คงอ่ำ อาจารย์สิทธิชัย ชื่นชูวิทย์ แห่งวิทยาลัยพัฒนการอินทราชัย ครูผู้ให้ความรู้ด้านการตลาดแก่ผู้ศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และรองศาสตราจารย์ สุพาดาสีรักดดา ภาควิชาบริหารธุรกิจ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขอกราบขอบพระคุณ คุณสุรัตน์ โอสธานุเคราะห์ แห่งบริษัทโอสธสภา จำกัด ที่ให้ประสบการณ์การทำงานแก่ผู้ศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณการดูแลเอาใจใส่และการให้กำลังใจ ของนายแพทย์ ดำรง ชูประวัติ แพทย์ประจำตัว ของผู้ศึกษา

ขอกราบขอบพระคุณ ท่านผู้อำนวยการอาจารย์ ดร. ปราศรัย ประวัติรุ่งเรือง แห่งโรงเรียนสยามบริหารธุรกิจ ที่ให้ความเมตตาแก่ผู้ศึกษาเสมอมา และอาจารย์ บุญยาพร รุ่งโรจน์วุฒิกุล สำหรับการดูแลเอาใจใส่และการเป็นหัวหน้างานที่ดีของผู้ศึกษา

ขอขอบคุณกำลังใจจากพี่ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณชลชาติ สามารถวิทยาอาภรณ์ คุณชนิษฐา วิมุตศรี คุณสาทร ผาสุข คุณกิตติภูมิ นาคสังข์ คุณสิทธิวัฒน์ ศรีณยศศักดิ์ และคุณวายุมา ประเสริฐสกุล

ขอขอบคุณกัลยาณมิตรทุกคนโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คุณศทาวุธ แยมโกลา คุณวัชรินทร์ สุขบัว คุณวิภาวดี จริ่งพิมาย คุณณัฐกิตต์ ธนพรพงษ์เลิศ คุณณพล กฤษณะภูติ

สุดท้ายนี้ ขอขอบพระคุณความอดทนและมีน้ำใจอันประเสริฐของ คุณอภิชาติ รัตนวิทิศัตร์ คุณพิมพ์ใจ กิ่งพัฒน์ ที่ให้กับน้องชายคนนี้เสมอมา

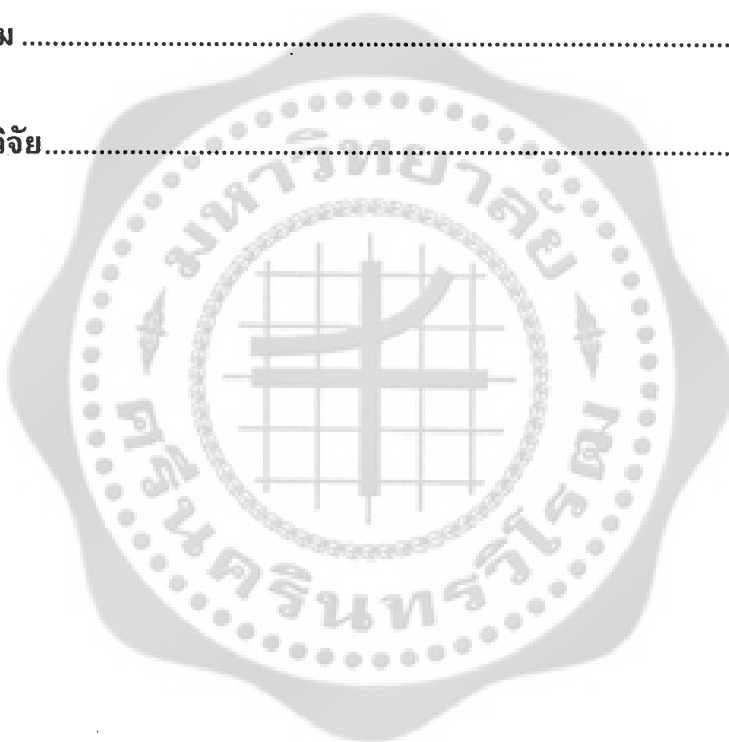
สิทธิชัย สุขธรรมสถิต

สารบัญ

บทที่	หน้า
บทนำ	ก
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ง
จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	ง
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	ง
ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า	ง
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	จ
แหล่งข้อมูล	จ
 1 ประวัติศาสตร์การสร้างภาพยนตร์ในประเทศจีน	 1
ภาพยนตร์จีนในยุคแรก	1
ภาพยนตร์จีนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	2
ภาพยนตร์จีนในยุคพรรคคอมมิวนิสต์	3
ภาพยนตร์จีนในยุคใหม่	9
 2 ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นต่าง ๆ ของจีน	 10
ผู้กำกับรุ่นที่ 1	10
ผู้กำกับรุ่นที่ 2	12
ผู้กำกับรุ่นที่ 3	16
ผู้กำกับรุ่นที่ 4	16
ผู้กำกับรุ่นที่ 5	18
 3 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับ	
ภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน	22
ภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว	22
ภาพยนตร์ของ เฉียน จวงจวง	40
ภาพยนตร์ของ เฉิน ช่ายเกอ	43

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 กับผลกระทบในด้านต่าง ๆ.....	50
ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 กับผลกระทบภายในประเทศจีน	50
ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 กับผลกระทบในต่างประเทศ.....	53
5 บทสรุป	55
บรรณานุกรม	58
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	62

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ผู้กำกับภาพยนตร์ จาง ลือชวน (Zhang Shichuan, ค.ศ. 1880-1935).....	11
2 ผู้กำกับภาพยนตร์ เจิ้ง เจิ้งชิว (Zhengzhengqiu, ค.ศ. 1889-1953).....	11
3 ภาพยนตร์เรื่อง เกอหนี่หงหมู่ Burning of Red Lotus (ค.ศ. 1931)	12
4 ผู้กำกับภาพยนตร์ เจิ้ง จวินหลี่ (Zheng Junli, ค.ศ. 1911-1969).....	13
5 ผู้กำกับภาพยนตร์ อู๋ หย่งกั๋ง (Wu Younggang, ค.ศ. 1907 – 1982).....	13
6 ผู้กำกับ เฟย์ มู่ (Fei Mu, ค.ศ. 1906 – 1951).....	14
7 เรื่อง อี้กวงสื่อ (ค.ศ. 1934).....	14
8 ภาพยนตร์เรื่อง เงินหนี้ (ค.ศ. 1934).....	15
9 ภาพยนตร์เรื่อง เสียงเจิ้งจือซุน (ค.ศ. 1948)	15
10 ผู้กำกับภาพยนตร์ หลิง จื่อเฟิง (Ling Zifeng, ค.ศ. 1917 -1999).....	16
11 ผู้กำกับภาพยนตร์ อู๋ เทียนหมิง (Wu Tianming, ค.ศ. 1939)	17
12 ภาพยนตร์เรื่อง เหล่าจิ้ง Old well (ค.ศ. 1986)	18
13 ผู้กำกับภาพยนตร์ จาง อี้หม่ว (Zhang Yimou, 1950 -).....	20
14 ผู้กำกับภาพยนตร์ เฉิน ข่ายเกอ (Chen Kaige, 1952 -).....	21
15 ผู้กำกับภาพยนตร์ เทียน จวงจวง (Tian Zhuangzhuang, 1952 -).....	21
16 ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum (ค.ศ. 1987).....	25
17 ภาพยนตร์เรื่อง Ju Dou (ค.ศ. 1988).....	29
18 ภาพยนตร์เรื่อง Raise The Red Lantern (ค.ศ. 1991)	33
19 ภาพยนตร์เรื่อง To Live (ค.ศ. 1994)	36
20 ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home (ค.ศ. 1999)	39
21 ภาพยนตร์เรื่อง Blue Kite (ค.ศ. 1993).....	42
22 ภาพยนตร์เรื่อง Farewell My Concubine (ค.ศ. 1993).....	49

บทนำ

การสร้างภาพยนตร์เกิดขึ้นครั้งแรกในโลก ใน ค.ศ. 1895 โดยโอกุสและหลุยส์ ลูมิแอร์ (Auguste and Louis Lumiere) สองพี่น้องชาวฝรั่งเศส ภาพยนตร์ของโอกุส และหลุยส์ ลูมิแอร์ เป็นภาพยนตร์ที่ถ่ายทำจากเหตุการณ์จริง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของตัวนักแสดง โดยมีการถ่ายทำจากสถานที่จริง ไม่มีการสร้างฉากขึ้น ไม่มีบทให้ผู้แสดง ผู้แสดงต้องแสดงไปตามเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ความเป็นนวัตกรรมใหม่ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์รู้สึกตื่นเต้นกับภาพยนตร์ของโอกุสและหลุยส์ ลูมิแอร์ ในเวลานั้น แต่ต่อมาภายหลังผู้ชมภาพยนตร์ ก็รู้สึกเบื่อหน่ายเพราะเป็นเรื่องราวที่พบเห็นได้ในชีวิตประจำวัน จนกระทั่งมีภาพยนตร์รูปแบบใหม่เกิดขึ้น กล่าวคือมีการเขียนบทผูกเรื่องราวน่าสนใจ นักแสดงเป็นนักแสดงมืออาชีพ มีการสวมใส่เครื่องแต่งกายที่สวยงาม ใช้ฉากที่จัดทำขึ้นให้สอดคล้องกับเนื้อหาในภาพยนตร์ และผู้ที่คิดค้นการสร้างภาพยนตร์แนวใหม่ขึ้น คือ จอร์จ เมลลิแอส¹ (George Melies) ซึ่งก็เป็นชาวฝรั่งเศสเช่นกัน

ภาพยนตร์เป็นที่รวมของศิลปะหลายแขนงเข้าด้วยกัน เช่น วรรณกรรม (การเขียนบท) ดนตรี (เพลงประกอบ) จิตรกรรม (การถ่ายภาพ) สถาปัตยกรรม (การจัดฉาก) และนาฏกรรม (การแสดง)² ภาพยนตร์จึงถือว่าเป็นศิลปะที่ผสมผสานและมีการแสดงออกถึงความงามทางศิลปะรูปแบบหนึ่ง นอกจากให้ความงามทางศิลปะแล้วภาพยนตร์ยังสามารถสะท้อนสังคมและนำเสนอข่าวสารในมุมมองต่างๆ แก่ผู้ชมภาพยนตร์ด้วย

คุณค่าและความสำคัญของภาพยนตร์ มีดังนี้³

1. รูปแบบและความหมายของภาพยนตร์ สร้างความเพลิดเพลินให้กับผู้ชมภาพยนตร์ ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์เกิดความรู้สึกคล้อยตามกับสิ่งที่ปรากฏ ในภาพยนตร์ ทั้งภาพและเสียง
2. ภาพยนตร์เป็นสิ่งที่สะท้อนสังคม วัฒนธรรมและความคิดต่างๆ ของผู้กำกับภาพยนตร์ คือ สิ่งที่เป็นคุณค่าและสิ่งที่สำคัญที่สุด ของภาพยนตร์ เพราะความคิดของผู้กำกับภาพยนตร์จะสะท้อนออกมาในเนื้อหาที่ปรากฏในภาพยนตร์
3. ด้านความงามของ ภาพ สี สัน ฉาก และการแสดง ความงามของสิ่งเหล่านี้ผสมกลมกลืนกันอย่างลงตัว คือ การเน้นความสำคัญที่การเคลื่อนไหวของกล้องและการลำดับภาพ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของภาพยนตร์ แต่ศิลปะแขนงอื่นๆ ไม่สามารถทำได้

ในประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศที่มีอารยธรรมเก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งของโลกและมีศิลปะวิทยาในแขนงต่างๆ มากมาย ภาพยนตร์จีนถือว่าเป็นศิลปะที่น่าสนใจ เพราะภาพยนตร์สามารถเข้าถึงประชาชนได้ทำให้ประชาชนสามารถรับรู้ข้อมูลแง่คิดต่างๆ ผ่านภาพยนตร์เช่นในยุคพรรค

¹ อดิชากรย์ภาควิชาประวัติศาสตร์. (2532). การสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น. หน้า 1005.

² จำเริญลักษณ์ ฐะวังน้อย. (2529). กฎหมายและจริยธรรมสื่อมวลชน. หน้า 1011.

³ อดิชากรย์ภาควิชาประวัติศาสตร์. (2532). เล่มเดิม. หน้า 1001.

คอมมิวนิสต์จีนปกครองประเทศ ภาพยนตร์จีนถูกใช้เป็นสื่อในการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ในยุค ค.ศ. 1984 เป็นต้นมาจีนเริ่มมีการใช้ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีทำให้จีนมีการเปิดประเทศมากขึ้น ชาวต่างชาติเริ่มให้ความสนใจในสินค้าของจีนในแบบต่างๆ มากขึ้น ภาพยนตร์จีนก็ได้รับความสนใจมากขึ้นตามไปด้วย เพราะได้เกิดปรากฏการณ์ ขึ้นในภาพยนตร์จีนยุคใหม่ คือ การยอมรับภาพยนตร์จีนยุคใหม่ในฐานะเป็นงานศิลปะ¹ และสิ่งที่ทำให้ภาพยนตร์จีนยุคใหม่ได้รับการยอมรับในฐานะ ภาพยนตร์ศิลปะ คือ ผู้กำกับภาพยนตร์

การที่ผู้กำกับภาพยนตร์จีนส่วนใหญ่ ผลิตภาพยนตร์ มีคุณภาพออกมา สาเหตุหลักก็คือ รัฐบาลจีนมีสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนวิชาการภาพยนตร์โดยตรง คือ วิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง (Beijing Film Academy) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. 1956 โดยมีแนวคิด ในการก่อตั้งวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง เพราะรัฐบาลจีนต้องการ ให้ความรู้ทางภาพยนตร์แก่ผู้สนใจ และรัฐบาลจีนต้องการบุคลากร ในการสร้างภาพยนตร์ เพื่อตอบสนองความต้องการในเรื่องการเผยแพร่แนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์จีน²

นักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ได้แบ่งกลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์จีนออกเป็นรุ่น (Generations) ดังนี้

รุ่นที่ 1 (ค.ศ. 1905-1932) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ตั้งแต่ยุคแรกๆ ของจีน ลักษณะ ภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 1 เป็นภาพยนตร์ที่ผลิตขึ้นตามหลักวิชาการและเป็นยุคที่จีน เปลี่ยนระบบการปกครองยุคเก่าสู่ระบบสาธารณรัฐ

รุ่นที่ 2 (ค.ศ. 1932-1949) คือกลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคสงครามต่อต้านญี่ปุ่น และเกิด สงครามกลางเมือง ระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน

รุ่นที่ 3 (ค.ศ. 1950-1960) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคที่จีนเป็นประเทศสังคมนิยม ภายใต้การต่อต้านจากประเทศโลกเสรีสังคมนิยมภายนอกประเทศ

รุ่นที่ 4 (ค.ศ. 1960-1980) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคที่จีนกับสหภาพโซเวียต มีความขัดแย้ง และจีนเข้าสู่การปฏิวัติวัฒนธรรม

รุ่นที่ 5 (ค.ศ. 1980-1990) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคหลังการปฏิวัติวัฒนธรรมและ เป็นรุ่นผู้กำกับภาพยนตร์จีนที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของชาวต่างชาติมากที่สุด

¹ เรืองรอง รุ่งรัศมี. (2541). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 30.

² ธนิต ธนะกุลมาส. (2547). การวิเคราะห์ภาพยนตร์ของจางอี้โหมวในเชิงบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและแนวคิดแบบอุดมคติเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิต. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต (สื่อสารมวลชน) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 4.

³ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2539, มกราคม-เมษายน). "หนังจีนยุคสมัยการปฏิรูป". เอเชียปริทัศน์. 17(1): หน้า 89-90.

ในการศึกษาวิจัยนี้ ผู้ศึกษาต้องการศึกษาประวัติและผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน รวมทั้งวิเคราะห์แนวคิดและผลกระทบจากผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน

เหตุผลที่สำคัญที่ผู้ศึกษาต้องการศึกษาการวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับภาพยนตร์ รุ่นนี้ของจีน เนื่องจากผลงานของผู้กำกับ รุ่นที่ 5 มีลักษณะเด่นแตกต่าง จากผู้กำกับรุ่นอื่นๆ อย่างเห็นได้ชัด คือ ตัวละครในภาพยนตร์มีลักษณะซับซ้อน มีการใช้สัญลักษณ์ต่างๆ สื่อความหมาย แทนการใช้คำพูด และแนวคิดการสร้างภาพยนตร์ จากภาพยนตร์ของยุโรป โดยปกติผู้กำกับภาพยนตร์ ที่สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยภาพยนตร์ปักกิ่ง จะต้องผลิตภาพยนตร์ภายใต้การควบคุมของรัฐบาลจีน แต่ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 มักผลิตภาพยนตร์ที่นำเสนอเนื้อหาหมิ่นวิพากษ์วิจารณ์ ระบบสังคมยุคเก่าที่ฝังแน่นสังคมจีน ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน

ผู้ศึกษาได้คัดเลือกผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีนจำนวน 3 คน คือ เจิน ข่ายเกอ (Chen Kaige) จาง อี้หม่ว (Zhang Yimou) เทียน จวงจวง (Tian Zhuangzhuang) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ผลงานที่เลือกสรรของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีนเนื่องจากผู้ศึกษาเห็นว่าผู้กำกับภาพยนตร์ทั้งสามคนมีการนำเสนอผลงานที่แตกต่างจากผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นเดียวกันและรุ่นอื่นๆ เพราะผลงานของผู้กำกับทั้งสามคนมีเนื้อหาสาระสะท้อนภาพสังคม และที่สำคัญผลงานบางเรื่องของผู้กำกับทั้งสามคนถูกรัฐบาลจีนสั่งชะลอการฉายในประเทศ แต่เมื่อผลงานของผู้กำกับทั้งสามคนได้ออกฉายในต่างประเทศกลับได้รับการยอมรับจากผู้ชมและนักวิจารณ์ภาพยนตร์ว่าเป็นภาพยนตร์ที่มีคุณค่าทางศิลปะครบถ้วน

ตัวอย่างภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ได้รับรางวัลจากการประกวดภาพยนตร์นานาชาติ ดังนี้

1. Red Sorghum ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากเทศกาลภาพยนตร์เบอร์ลินใน ค.ศ. 1988
2. Ju Dou ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากการประกวดภาพยนตร์ นานาชาติ ที่เมืองชิคาโก สหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ. 1990
3. Raise The Red Lantern ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากเทศกาลภาพยนตร์เบอร์ลิน ใน ค.ศ. 1991
4. To Live ได้รับรางวัล Grand Jury Prize จากเทศกาลภาพยนตร์เมืองคานส์ ใน ค.ศ. 1994
5. Farewell My Concubine ได้รับรางวัล ภาพยนตร์ยอดเยี่ยม จากเทศกาล ภาพยนตร์เมืองคานส์ ใน ค.ศ. 1993
6. Blue Kite ได้รับรางวัล ภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจาก เทศกาลภาพยนตร์ นานาชาติ ที่กรุงโตเกียว ใน ค.ศ. 1993

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีงานวิจัย การวิเคราะห์ผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน (ค.ศ. 1980 – ค.ศ. 2000) โดยตรง แต่ก็ม้งงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องซึ่งผู้ศึกษาได้นำมาเป็นส่วนประกอบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้แก่

ธนิต ฐานะกุลมาส. (2547). การวิเคราะห์ภาพยนตร์ของจางอี้โหม่วในเชิงบริบททางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมและแนวคิดแบบอุดมคติเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิต. วิทยานิพนธ์ วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร. ผลการศึกษาพบว่า ภาพยนตร์จีนที่กำกับโดยผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 คือ จาง อี้โหม่ว เป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งในเรื่องประเพณี ความคิด ความเชื่อ ทศนคติที่ปรากฏในสังคมจีน รวมทั้งยังมีแง่มุมที่วิพากษ์วิจารณ์การเมืองระบอบคอมมิวนิสต์อีกด้วย

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม จากภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีนจำนวน 3 คน คือ เฉิน ช่ายเกอ จาง อี้โหม่ว เฉียน จวงจวง
2. เพื่อศึกษาผลกระทบจากภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์ รุ่นที่ 5 ของจีน จำนวน 3 คน คือ เฉิน ช่ายเกอ จาง อี้โหม่ว เฉียน จวงจวง

③ ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ทำให้ทราบแนวคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม จากภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน จำนวน 3 คน คือ เฉิน ช่ายเกอ จาง อี้โหม่ว และเฉียน จวงจวง
2. ทำให้ทราบผลกระทบจากภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 จำนวน 3 คน คือ เฉิน ช่ายเกอ จาง อี้โหม่ว และเฉียน จวงจวง
3. ทำให้มีแนวทางใหม่ในการศึกษาประวัติศาสตร์จากภาพยนตร์

④ ขอบเขตการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าเรื่อง การวิเคราะห์ผลงานของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีน ผู้ศึกษาเริ่มศึกษาภาพยนตร์ ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ของจีนจำนวน 3 คน เฉิน ช่ายเกอ จาง อี้โหม่ว เฉียน จวงจวง โดยภาพยนตร์ที่ผู้ศึกษา ทำการศึกษานั้นจะคัดเลือกจากภาพยนตร์ที่นำเสนอแนวคิดที่น่าสนใจโดยเฉพาะภาพยนตร์ที่สะท้อนสังคมของจีนและภาพยนตร์ที่เป็นที่ยอมรับของนักวิจารณ์ว่าเป็นภาพยนตร์ศิลปะ ซึ่งเป็นภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ที่สร้างขึ้นตั้งแต่ ค.ศ.1980-ค.ศ. 2000

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาในครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการวิจัยทางประวัติศาสตร์ และใช้รูปแบบการนำเสนอรายงานแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ โดยใช้ข้อมูลขั้นต้น คือ ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ของจีน ทั้ง 3 คน เงิน ช่ายเกอ จาง อี้โหม่ว เกียน จวงจวง และเอกสารชั้นรองที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และภาษาจีน

แหล่งข้อมูล

1. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
2. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. สำนักหอสมุด ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. ห้องสมุดสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ
5. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี
6. แหล่งข้อมูลออนไลน์

บทที่ 1

ประวัติศาสตร์การสร้างภาพยนตร์จีนในประเทศจีน

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีนสามารถแบ่งเป็นช่วงเวลาต่างๆ หลายช่วงเวลา คือ ช่วงปี ค.ศ.1920 – 1940 นับว่าเป็นยุคที่มีความสำคัญมากในทางประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีน ในฐานะที่เป็นยุคเริ่มต้นของการสร้างภาพยนตร์ และเป็นยุคแห่งศิลปะทางด้านภาพยนตร์ทำให้ประชาชนทั่วไปยอมรับภาพยนตร์จีนช่วง ค.ศ.1940 - 1960 เป็นยุคแห่งการสร้างภาพยนตร์ ที่เริ่มมีการใช้วิทยาการภาพยนตร์สมัยใหม่ เช่น กล้องถ่ายภาพยนตร์ที่ใช้เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ การเขียนบทภาพยนตร์ช่วง ค.ศ.1960 – 1970 เรียกได้ว่าเป็นยุคของภาพยนตร์ที่เป็นกระบอกเสียง ช่วยเผยแพร่แนวคิดต่างๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์ไปสู่ประชาชน และช่วง ค.ศ.1980 – ปัจจุบัน เป็นยุคแห่งการยอมรับภาพยนตร์จีนในฐานะภาพยนตร์ที่มีศิลปะครบถ้วนของชาวต่างชาติ

ภาพยนตร์จีนมีประวัติศาสตร์ยาวนานมากกว่า 100 ปี คือใน ค.ศ.1903 จีนเริ่มดำเนินธุรกิจภาพยนตร์เมื่อ หลิน จู้ซาน (Lin Zhushan) จบการศึกษาจากประเทศเยอรมนี และเป็นผู้ริเริ่มนำเครื่องฉายภาพยนตร์มาใช้ในประเทศจีน การสร้างภาพยนตร์ในประเทศจีน เริ่มใน ค.ศ.1905 ภาพยนตร์เรื่องแรกเป็นภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับอุปรากรจีนเรื่อง หุบเขาดังจวิน (DingJun Mountain) และใน ค.ศ.1913 ภาพยนตร์เรื่อง คู่ทุกข์คู่ยาก (The Difficult Couple) เป็นภาพยนตร์จีนเรื่องแรกที่มีบทภาพยนตร์ เพื่อใช้ในการถ่ายทำภาพยนตร์โดยเฉพาะ² โดยผู้กำกับ จาง ลือชุน (Zhang Shichun)

1. ภาพยนตร์จีนในยุคแรก

ตั้งแต่ ค.ศ.1930 เป็นต้นมา ศูนย์กลางการสร้างภาพยนตร์จีนอยู่ที่เมืองเซี่ยงไฮ้ หรือซังไห่ (Shanghai) เนื่องจากเมืองเซี่ยงไฮ้ถือเป็นเมืองที่มีอุตสาหกรรมการผลิตต่างๆ เป็นจำนวนมาก เช่น โรงงานอุตสาหกรรมที่ผลิตสินค้าต่างๆ การผลิตภาพยนตร์ก็ถือเป็นอุตสาหกรรมที่สำคัญที่มีอยู่ในเมืองเซี่ยงไฮ้ การสร้างภาพยนตร์เพิ่มปริมาณมากขึ้น จีนได้เป็นผู้สร้างภาพยนตร์รายใหญ่ที่สุดของเอเชีย³ เมืองเซี่ยงไฮ้ยุคนั้นถูกเรียกว่า ฮอลลีวู้ดแห่งตะวันออก ขณะนั้นพรรคก๊กมินตั๋ง (Guomindang) ภายใต้การนำของ เจียง ไคเชก (Chaing Kai-Shek) มีนโยบายการปราบปรามผู้ต่อต้านรัฐโดยเฉพาะ ผู้ฝึกฝัคมมิวนิสต์ จึงส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ในเมืองเซี่ยงไฮ้ เพราะผู้กำกับนิยมสร้างภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับชนชั้นล่างในสังคมที่ถือเป็นกำลังสำคัญในการปฏิวัติตามระบอบคอมมิวนิสต์ เช่นภาพยนตร์ที่นำเสนอภาพชีวิตของชาวนาและกรรมกรผู้ถูกกดขี่ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์เหล่านี้ มักถูกเรียกว่า ผู้กำกับภาพยนตร์ฝ่ายซ้าย ภาพยนตร์เรื่อง

¹ Huaishun Lid. (1995). *Illustrated Annals of Chinese Film*. p. 7.

² Chris Berry. (1993). *Perspective on Chinese Cinema*. p. 203.

³ สัญญา ชิวะประเสริฐ. (2544). ประวัติย่อของหนังจีน. ใน *ประวัติศาสตร์จีนสัญจร*. หน้า 84-85.

สำคัญของผู้กำกับฝ่ายซ้าย เช่น ภาพยนตร์ เรื่องหนอนไหมฤดูใบไม้ผลิ (Spring Silkworms) ของผู้กำกับภาพยนตร์ เซ่ง ปูเกา (Cheng Bugao) เนื้อเรื่องของภาพยนตร์เป็นชีวิตของครอบครัวในชนบทที่มีอาชีพเลี้ยงหนอนไหมเนื้อหาในภาพยนตร์ เน้นถึงศักดิ์ศรีของมนุษย์และความยากลำบากของชีวิตชาวชนบท ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่อง หนอนไหมฤดูใบไม้ผลิ คือ เซี่ย เอียน (Xia Yan) ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของฟิล์มกริป

ตั้งแต่ ค.ศ.1930 เป็นต้นมา ถือได้ว่าเป็นยุครุ่งเรืองยุคแรกของอุตสาหกรรมภาพยนตร์จีน ภาพยนตร์จีนเริ่มเป็นที่สนใจของผู้ชมในต่างประเทศและชุมชนชาวจีนที่อาศัยในประเทศต่างๆ ดาราที่มีชื่อเสียงที่สุดในยุคนี้นี้ คือ หรวน หลิงอี (Ruan Lingyi) นักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีน กล่าวว่าเธอเป็นหนึ่งในดาราที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีน โดยเหตุการณ์ที่ทำให้เธอเป็นที่จดจำของชาวจีน คือ การรับบทเป็นโสเภณีในภาพยนตร์เรื่อง เทพธิดา (The Goddess) ภายหลังเธอฆ่าตัวตายในขณะที่เป็นดารายอดนิยมด้วยวัยเพียง 24 ปี เหตุการณ์ที่สำคัญอีกเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่า ยุคทองวรรษ 1930 เป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองแรกของอุตสาหกรรมภาพยนตร์จีน คือ ภาพยนตร์เพลงของ ผู้กำกับภาพยนตร์ ไช ฉู่เซิง (Cai Chusheng) ได้รับรางวัลจากการประกวดภาพยนตร์นานาชาติ ที่ประเทศรัสเซีย ใน ค.ศ.1935 ยุครุ่งเรืองของภาพยนตร์จีนยุคแรกต้องสิ้นสุดลงเมื่อเกิดเหตุการณ์ญี่ปุ่นเข้ายึดครองเมืองเซี่ยงไฮ้ ใน ค.ศ.1937¹ และลุกลามกลายเป็นสงครามระหว่างจีน – ญี่ปุ่น ตั้งแต่ ค.ศ. 1937 -1945 จากเหตุการณ์ ดังกล่าวทำให้เกิดผลกระทบต่อวงการภาพยนตร์ทำให้มีผู้สร้างภาพยนตร์จีนมีน้อยลง และผู้กำกับภาพยนตร์บางกลุ่ม ได้ทำงานสร้างภาพยนตร์ให้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ ในขณะที่บางกลุ่มก็ทำงานผลิตภาพยนตร์ให้กับพรรคก๊กมินตั๋ง

2. ภาพยนตร์จีนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ภาพยนตร์จีนในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถูกสร้างโดยผู้กำกับภาพยนตร์ฝ่ายซ้าย ภาพยนตร์เรื่องสำคัญในยุคนี้นี้ คือ ภาพยนตร์เรื่อง สายน้ำฤดูใบไม้ผลิเบื่องตะวันออก (A Spring River Flows East) สร้างในปี ค.ศ. 1945 โดยผู้กำกับ ไช ฉู่เซิง (Cai Chusheng) เนื้อหาในภาพยนตร์เล่าเรื่องเกี่ยวกับคู่สามี-ภรรยา ที่พลัดพรากกันในสงคราม ส่วนภาพยนตร์เรื่องอื่น ที่สำคัญ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง อีกากับนกกระจอก (Crows and Sparrows) สร้างใน ค.ศ. 1945 โดยผู้กำกับ เจิง จุนลี่ (Zheng Junli) เนื้อหาในภาพยนตร์แสดงการเปรียบเทียบระหว่างชนชั้นกลางกับนายทุนผู้ร่ำรวย² นอกจากนี้ผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่สำคัญได้แก่ อู๋ หย่งกั๋ง (Wu Younggang) และเฟย์ มู่ (Fei Mu) และหลังจากที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้รับชัยชนะและยึดครองแผ่นดินใหญ่ได้

^{*} ฟิล์มกริป คือ กลุ่มผู้ผลิตภาพยนตร์ที่ได้รับอิทธิพลแนวคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์.

¹ สันญา ชีวะประเสริฐ. (2544). เล่มเดิม. หน้า 86.

² Ying Jin Zhang. (2004). *Chinese National Cinema*. p 101.

ทั้งหมดใน ค.ศ.1949 ภาพยนตร์ที่ถูกสร้างขึ้นมาจึงมีเนื้อหาส่วนใหญ่มุ่งไปที่การรับใช้อุดมการณ์ทางการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยอย่างแท้จริง¹

3. ภาพยนตร์จีนในยุคพรรคคอมมิวนิสต์ (ค.ศ. 1949 – 1980)

เมื่อพรรคคอมมิวนิสต์ได้ปกครองจีนใน ค.ศ. 1949 พรรคคอมมิวนิสต์ได้เข้าควบคุมอุตสาหกรรมการผลิตภาพยนตร์ให้อยู่ในการดูแลของรัฐอย่างรวดเร็ว ผู้กำกับภาพยนตร์หลายคนเป็นผู้สนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ พรรคคอมมิวนิสต์ได้จัดตั้งโรงถ่ายภาพยนตร์ปักกิ่ง (Beijing Film Studio) ใน ค.ศ. 1949 นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งคณะกรรมการภาพยนตร์แห่งชาติ เพราะพรรคคอมมิวนิสต์มีความต้องการจะนำภาพยนตร์เป็นสื่อกลางในการโฆษณาชวนเชื่อ แต่ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นคือประชาชนส่วนใหญ่อาศัยในชนบท แต่ในประเทศจีนขณะนั้นมีโรงภาพยนตร์เพียง 500 – 600 แห่งเท่านั้น ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ประชาชนที่ชมภาพยนตร์ส่วนใหญ่จึงเป็นบุคคลที่อาศัยในเขตเมือง ทำให้การนำเสนอแนวคิดต่างๆ เข้าไม่ถึงประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ พรรคคอมมิวนิสต์พยายามนำภาพยนตร์ที่ส่งเสริมแนวคิดของพรรคกระจายฉายในรูปแบบของหนังกลางแปลง เดินทางไปฉายในพื้นที่ต่างๆ

ภาพยนตร์จีนในยุคพรรคคอมมิวนิสต์ได้รับอิทธิพลมาจากภาพยนตร์ในกลุ่มประเทศสังคมนิยม เช่น ภาพยนตร์ในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออก โดยมีข้อสังเกต คือ ในอดีตภาพยนตร์จีนมักเน้นรูปแบบความบันเทิง แต่ในยุคพรรคคอมมิวนิสต์ภาพยนตร์จีนมุ่งนำเสนอแนวคิดทางการเมืองแบบคอมมิวนิสต์ ทางพรรคคอมมิวนิสต์แนะนำให้ผู้กำกับภาพยนตร์จีนใช้การสร้างภาพยนตร์ตามแนวคิดสังคมนิยมโซเวียต (Soviet Socialist Realism) พรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตได้ส่งผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาพยนตร์เข้ามาในจีนเพื่อให้คำปรึกษาแก่ผู้สร้างภาพยนตร์จีนทำให้เกิดแนวคิดหรือรูปแบบการสร้างภาพยนตร์จีนแนวใหม่ คือ ภาพยนตร์จีนที่ได้รับอิทธิพลจากพรรคคอมมิวนิสต์โซเวียตจะมีเนื้อหาที่นำเสนอแนวคิดของระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ เช่น ความเสมอภาคของประชาชนที่ได้รับจากการปกครองแบบคอมมิวนิสต์

ใน ค.ศ. 1956 พรรคคอมมิวนิสต์ ได้ผ่อนคลายนโยบายที่ควบคุมการแสดงออกทางศิลปะ โดย เหมา เจ๋อตง (Mao Zedong) ได้ใช้นโยบายร้อยบุปผา (The Hundred Flowers Campaign) ซึ่งมีแนวคิดหลัก คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ อย่างเสรี นโยบายดังกล่าวทำให้เกิดกระแสวิพากษ์วิจารณ์พรรคคอมมิวนิสต์ ในระยะเวลาที่พรรคคอมมิวนิสต์ใช้นโยบายนี้ นโยบายร้อยบุปผาทำให้ภาพยนตร์จีนเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้น คือ เนื้อหาในภาพยนตร์หลายๆ เรื่องมีการแสดงออกในแนววิพากษ์วิจารณ์นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง ปีแห่งการเสียสละของผู้กำกับภาพยนตร์ หงเชิน (Hong shen)¹ ที่มีเนื้อหาใน

¹ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2539, มกราคม – เมษายน). “หนังจีนยุคสมัยปฏิรูป”. *เอเชียปริทัศน์*. 17(1) :

ภาพยนตร์เป็นเรื่องของหญิงสาวที่ถูกบังคับให้เป็นคนรับใช้ในบ้านคนรวย ซึ่งในสังคมคอมมิวนิสต์จะต้องไม่มีชนชั้นศักดินาเช่นนี้แล้ว นอกจากนี้ในวงการภาพยนตร์จีนที่มีการแสดงความคิดเห็น และวิจารณ์นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์แล้ว ในวงการศิลปะอื่นๆ ก็มีการวิจารณ์นโยบายพรรคคอมมิวนิสต์ เช่น การวิจารณ์นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ผ่านหนังสือพิมพ์, การอภิปรายวิพากษ์วิจารณ์ พรรคคอมมิวนิสต์ตามแหล่งชุมชน หรือ การรวมตัวของนักศึกษามหาวิทยาลัย เพื่อวิจารณ์นโยบายพรรคคอมมิวนิสต์ แต่กระแสการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ทวีความรุนแรงขึ้นจนพรรคคอมมิวนิสต์เห็นว่าหากใช้นโยบายร้อยบัพผาต่อไป ประชาชนอาจรวมตัวประท้วง ล้มล้างพรรคคอมมิวนิสต์ได้ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ปราบปรามบรรดาผู้ที่วิจารณ์พรรคคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรง โดยใช้วิธีจับกุมตัว เพื่อพิจารณาลงโทษหรือการส่งตัวไปค่ายแรงงานในชนบท ซึ่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภาพยนตร์ ผู้กำกับภาพยนตร์บางคนถูกจับกุมตัวเพื่อพิจารณาลงโทษ และพรรคคอมมิวนิสต์ได้กลับมาใช้นโยบายควบคุมการแสดงออกทางศิลปะอีกครั้ง ทำให้ภาพยนตร์จีนส่วนใหญ่ ตั้งแต่ยุค ค.ศ. 1957 เป็นต้นมาจึงเป็นภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเชิดชูนโยบายพรรคคอมมิวนิสต์อีกครั้งหนึ่ง

ภายหลังพรรคคอมมิวนิสต์ได้ใช้นโยบายการก้าวกระโดดไกล ค.ศ. 1958 (Great Leap Forward) นโยบายนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรม เหมา เจ๋อตง ได้ออกแนวคิดให้ประชาชนตื่นตัวกับการพัฒนาเศรษฐกิจ โดยใช้คำขวัญต่างๆ เช่น “ใหญ่กว่า ดีกว่า เร็วกว่า ประหยัดกว่า” โดยเป้าหมายของการใช้นโยบายก้าวกระโดดคือ การเรียกร้องให้ชาวจีนช่วยกันผลิตสินค้าทางเกษตรและอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โดยเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็กในส่วนภูมิภาค คือ การกระจายโรงงานเล็กๆ ไปตามาเขตชนบท มีการรณรงค์ให้คนนำทรัพย์สินที่ไม่ได้ใช้มาอุทิศให้แก่ผลผลิตที่พรรคคอมมิวนิสต์ต้องการให้ผลิตเพิ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตเหล็ก

ระบบคอมมูน (Commune System) เป็นระบบที่ เหมา เจ๋อตงได้แนวคิดมาจากลัทธิสังคมนิยมของสตาลิน คือ การถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินประชาชนเป็นเจ้าของร่วมกันสาเหตุการจัดตั้งระบบคอมมูน มีหลายประการคือ ด้านอุดมการณ์ เหมา เจ๋อตง ต้องการขจัดความแตกต่างระหว่างชนชั้น ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างกรรมกรกับชาวนา เมืองกับชนบท และแรงงานมันสมองกับแรงงานที่ใช้กำลัง ด้านเศรษฐกิจ เหมา เจ๋อตง เห็นว่าระบบคอมมูนเหมาะที่จะนำเอาระบบการผลิตสมัยใหม่มาใช้ เพราะเครื่องมือในการผลิตสมัยใหม่จะสามารถทุ่มแรงงานได้มาก ด้านการทหารระบบคอมมูนได้ดำเนินควบคู่กับคำขวัญที่ว่า “ทุกคนๆ เป็นทหาร” ชายหญิงที่มีร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์จะได้รับการฝึกทหารบริเวณ โดยทหารนอกราชการที่อาศัยในคอมมูนหรือบริเวณใกล้เคียง การมีทหารประชาชนทำให้รัฐไม่ต้องจ่ายเงินเดือนให้กับทหารนอกราชการ¹

เหมา เจ๋อตงเชื่อว่าระบบคอมมูนจะทำให้สังคมจีนเป็นสังคมแบบคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริง เพราะในระบบคอมมูนประชาชนจะได้รับการดูแลในทุกเรื่องๆ เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย การศึกษา ฯลฯ

¹ เขียน ชีระวิทย์. (2519). การเมืองและการปกครองของสาธารณรัฐประชาชนจีน. หน้า 95-100.

หน้าที่ของประชาชนคือการใช้แรงงานในการผลิตอย่างเต็มที่ ผลของการใช้นโยบายก้าวกระโดดไกลในระยะแรกทำให้ผลผลิตต่างๆ ทั้งเกษตรและอุตสาหกรรมมีเพิ่มขึ้น แต่เป็นผลผลิตที่ด้อยคุณภาพ ในด้านอุตสาหกรรม ผลผลิตที่ได้ ไม่สามารถนำไปใช้ ได้เพราะไม่มีคุณภาพ ส่วนด้านการเกษตรในระยะต่อมาผลผลิตลดลงเพราะการใช้แรงงานเน้นไปทางด้านการผลิตอุตสาหกรรมทำให้มีการทำการเกษตรน้อยลง และในช่วงนั้นได้เกิดภัยธรรมชาติติดต่อกับหลายครั้งทำให้ประชาชน โดยเฉพาะในชนบท ขาดแคลนอาหารส่งผล ให้มีผู้เสียชีวิต ราว 20-30 ล้านคน¹ ใน ค.ศ.1962-1965 ได้มีการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับขนาดของคอมมูน ให้มีหน่วยเล็กลง เพื่อการควบคุมดูแลง่ายขึ้นและมีการให้ประชาชนมีที่ดินเป็นของตนเอง เพื่อนำผลผลิตที่ได้นำไปจำหน่ายช่วยเพิ่มรายได้ให้กับประชาชน นโยบายก้าวกระโดดไกลนี้มีส่วนกระตุ้นทำให้การสร้างภาพยนตร์ขยายตัวอย่างมาก เนื่องจากการได้รับการสนับสนุนจากพรรคคอมมิวนิสต์จีน โดยเฉพาะการผลิตภาพยนตร์ต้นทุนต่ำ ตามคำขวัญ “ใหญ่กว่าดีกว่าเร็วกว่าประหยัดกว่า” และภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาที่เชิดชูนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ จนถึงยุค ค.ศ.1960 ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับโซเวียตขัดแย้งกัน ทำให้มีการผลิตภาพยนตร์ในรูปแบบอนุรักษ์วัฒนธรรมแบบจีนมากขึ้น เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Ashamed ของผู้กำกับ หลง คัง (Long Kang) เป็นเรื่องราวของชนกลุ่มน้อยในประเทศจีน ในยุค ค.ศ.1960 ผู้กำกับภาพยนตร์ที่ได้รับการยกย่องมากที่สุด คือ เฉิน อิน (Chen Yin) เพราะเนื้อหาภาพยนตร์ของ เฉิน อิน ส่วนใหญ่เชิดชูชีวิตของบุคคลธรรมดา ที่พบคุณค่าในการปฏิบัติ ภาพยนตร์เรื่องสำคัญ ของ เฉิน อิน คือ ภาพยนตร์เรื่อง Two Stage Sisters² เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับสองพี่น้องดาราละครเวที ที่ผ่านชีวิตความฟุ้งเฟ้อก่อนการปฏิวัติและการเรียนรู้การใช้ชีวิต เพื่อรับใช้สังคมใหม่หลังการปฏิวัติ

การเปลี่ยนแปลงในจีนที่ถือว่ามีผลกระทบต่อการสร้างภาพยนตร์ในจีนอีกครั้ง คือ การปฏิวัติวัฒนธรรม (The Cultural Revolution) ค.ศ. 1966-1976 สาเหตุสำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรมมีหลายสาเหตุ เช่น การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการปฏิวัติด้วยอุดมการณ์เพื่อทำลายพันธะเก่าในอดีต ซึ่งเรียกว่า สี่เก่า (Four Olds) คือ (ประเพณีเก่า, วัฒนธรรมเก่า, ความคิดเก่า และนิสัยเก่า) เพื่อสร้างเยาวชนใหม่ที่เป็นนักสังคมนิยมหรือการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นการต่อสู้เพื่อกวาดล้างคู่แข่งทางการเมืองของ เหมา เจ๋อตง หรือเป็นความพยายามของเหมา เจ๋อตง ที่ต้องการเดินตามอดีตจักรพรรดิที่ยิ่งใหญ่ของจีน และประการสุดท้ายการปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นแผนของผู้ที่ทรยศเหมา เจ๋อตง แต่เมื่อพิจารณาเหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรมแล้ว จะเห็นได้ว่าในช่วงแรกของการปฏิวัติวัฒนธรรมมีการกวาดล้างคู่แข่งทางการเมืองของเหมา เจ๋อตง ตามด้วยการต่อสู้เพื่อชิงอำนาจ เพราะหลังการใช้นโยบายก้าวกระโดด ค.ศ.1958 ส่งผลให้เกิดภาวะอดอยากและล้มตายของประชาชน เป็นจำนวนมาก เหมา เจ๋อตง ถูกกดดันให้ลาออกจากตำแหน่ง แต่ เหมา เจ๋อตง ยังดำรงตำแหน่งประธานพรรค

¹ ฐิติชัย มูลศิลป์. (2544). จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20. สายธารแห่งความคิด 2. สารนิพนธ์ วิชาเอกศิลป การศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัย. หน้า 399-423.

² เขียน ชีระวิทย์. เล่มเดิม. หน้า 90.

คอมมิวนิสต์และแดงตั้ง หลิว เซาฉี ดำรงตำแหน่งแทน ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.1959 มีการประชุมพรรค ที่เมืองหลูซาน (Lushan) เฝิง เต๋อหุย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ส่งจดหมายส่วนตัวถึง เหมา เจ๋อตง ซึ่งเนื้อหาในจดหมายแสดงให้เห็นความผิดพลาดต่างๆ ในรอบปี ที่ผ่านมา แต่เหมา เจ๋อตง ได้นำจดหมายเปิดเผยในที่ประชุมพรรค โดยกล่าวหาว่าเป็นการกระทำของฝ่ายขวาที่โจมตีพรรค และได้ปลด เฝิง เต๋อหุย ออกจากตำแหน่ง และแต่งตั้งหลินเปียวดำรงตำแหน่งแทน หลังจากนั้นไม่นานอู๋หนาน (Wu Han) รองนายกรัฐมนตรี กรุงปักกิ่ง ได้เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ ประชาชนร้อยวัน เรื่อง ให้อำนาจต่อฮ่องเต้จักรพรรดิ (Hai Rui Scolds The Emperor) ซึ่งมีเนื้อหาเสียดสีผู้มีอำนาจในพรรคคอมมิวนิสต์

ในช่วงก่อนการปฏิวัติ วัฒนธรรมผู้นำจีน แบ่งออกได้ 4 กลุ่ม คือ

(1) กลุ่มเหมา เจ๋อตง และผู้ใกล้ชิด ประกอบด้วย เจียง ซิง, เฉิน ป๋อตำ และกั๋งเซิง กลุ่มนี้ มีความเชื่อในการปฏิวัติอย่างต่อเนื่อง

(2) กลุ่มผู้นำพรรคในลักษณะปฏิวัตินิยม คนกลุ่มนี้ไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของเหมา เจ๋อตง คนสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ หลิว เซาฉี และเติ้ง เสี่ยวผิง

(3) กลุ่ม เจ้าหน้าที่รัฐบาล กลุ่มนี้มีความใกล้ชิดกับกลุ่มของเติ้งเสี่ยวผิงมาก แต่จะสนับสนุนเหมา เจ๋อตงคนสำคัญในกลุ่มนี้ได้แก่ โจว เอินไหล

(4) กลุ่มทหาร แบ่งได้ 2 กลุ่มย่อยคือกลุ่มของหลิน เปียว และกลุ่มของลั่ว ลู่ ซิง

ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1966 มีการจัดตั้งคณะกรรมการปฏิวัติวัฒนธรรมขึ้นประกอบด้วย บุคคลต่างๆ เช่น เฉิน ป๋อ ตำ, กั๋ง เซิง, เหยา เหวินหยวน, จาง ซุนเฉียว สำหรับเครื่องมือที่สำคัญในการปฏิวัติวัฒนธรรม คือ การจัดตั้งหน่วยพิทักษ์แดง (Red Guards) หน่วยพิทักษ์แดงประกอบไปด้วย นักเรียนมัธยมศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัย มีหน้าที่เชิดชูและเผยแพร่ความคิดของเหมา เจ๋อตง หน่วยพิทักษ์แดงออกเดินรณรงค์ตามสถานที่ต่างๆ นอกจากนี้เครื่องมือที่ใช้ในการปฏิวัติวัฒนธรรม อีกอย่างหนึ่งคือ กองทัพปลดปล่อยประชาชนภายใต้การนำของหลิน เปียว สำหรับนโยบายที่สำคัญของการปฏิวัติวัฒนธรรมคือการต่อสู้และการกำจัดบุคคลที่มีอำนาจในสายทุนนิยม เปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา วรรณกรรมและศิลปะที่ไม่สอดคล้องกับโครงสร้างของระบอบสังคมนิยมและภารกิจที่สำคัญที่สุด คือ การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาแบบเก่า หลักการเก่า และวิธีสอนเก่าๆ นอกจากนี้ยังมีการกำจัดสี่เก่า คือ วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า ความคิดเก่าและนิสัยเก่า วันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 1966 เหมา เจ๋อตงได้ออกพบหน่วยพิทักษ์แดงที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน การพบปะครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างเหมา เจ๋อตง และหน่วยพิทักษ์แดง หน่วยพิทักษ์แดงเป็นผู้แสดงบทบาทสำคัญในการกวาดล้างผู้นำในท้องถิ่น ปัญญาชน และทำลายสี่เก่า ที่มีอยู่ตาม วัด ศาลเจ้า พิพิธภัณฑ

การปฏิวัติระยะที่ 2 ค.ศ. 1969 – 1973 เหตุการณ์สำคัญๆ ในการปฏิวัติวัฒนธรรมระยะนี้ คือ หลิน เปียว ได้เป็นทนายทนายการเมืองของเหมา เจ๋อตง แต่เหมา เจ๋อตง ก็ไม่ไว้วางใจ หลิน เปียว

มากนัก โดยการลดอำนาจของ หลิน เปียว ต่อมา หลิน เปียว พยายามก่อรัฐประหาร แต่แผนการณ์ล้มเหลว หลิน เปียว จึงพาครอบครัวหนีไปโซเวียตแต่ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต

การปฏิวัติวัฒนธรรมระยะที่ 3 ค.ศ. 1973 – 1976 การปฏิวัติวัฒนธรรมระยะนี้จะเห็นการช่วงชิงอำนาจเกิดขึ้นอีก โดยในตอนแรกดูเหมือนว่า กลุ่มของโจว เอิน ไหล นายกรัฐมนตรีที่ถูกลดอำนาจลง แต่กลับมามีอำนาจขึ้นมาใหม่ เพราะสามารถชักจูงให้เหมา เจ๋อตงเห็นดีกับการให้โอกาสเติ้ง เสี่ยวผิง จนได้รับตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรีอันดับหนึ่ง แต่แก๊งสี่คน ยังพยายามโจมตี โจว เอินไหลต่อไป แต่แก๊ง สี่คนยุติการวิพากษ์ โจว เอินไหล เนื่องจาก โจว เอินไหล เสียชีวิตใน ค.ศ. 1976

ฮั่ว กว๋อเฟิง (Hua Guofeng) เป็นอีกบุคคลหนึ่งที่พยายามช่วงชิงอำนาจในการปฏิวัติวัฒนธรรมในระยะที่ 3 นี้ ฮั่ว กว๋อเฟิง เป็นบุคคลที่เหมาะสมอย่างมากหลังการเสียชีวิตของ โจว เอินไหล แก๊งสี่คน พยายามขจัดอำนาจของ เติ้ง เสี่ยวผิง พร้อมสนับสนุนให้จาง ซุนเจียว เป็นนายกรัฐมนตรี แต่ ฮั่ว กว๋อเฟิง ได้รักษาการในตำแหน่งนายกรัฐมนตรี การแย่งชิงอำนาจในระยะนี้จึงเหลือ 2 กลุ่มใหญ่ คือกลุ่มของ ฮั่ว กว๋อเฟิง และแก๊งสี่คน ในที่สุด แก๊งสี่คนก็ถูกจับ ทางจีนถือว่า การปฏิวัติวัฒนธรรมได้จบลง ฮั่ว กว๋อเฟิง ได้เป็นประธานพรรคคอมมิวนิสต์ต่อจากเหมา เจ๋อตง

ผลของการปฏิวัติวัฒนธรรม พรรคคอมมิวนิสต์ได้กล่าวถึงผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมว่า “ทำให้ประเทศชาติ และประชาชนอยู่ในภาวะถอยหลัง และสูญเสียอย่างใหญ่หลวงนับแต่สถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนขึ้นมา” ผู้คนตั้งแต่ระดับประธานาธิบดี รัฐบุรุษ สหายนักปฏิวัติบุคคลสำคัญของพรรค รวมทั้งชาวบ้าน ต่างสูญเสียชีวิตร่างกายจิตใจตลอดจนทรัพย์สินมากมาย ผลกระทบอีกอย่างหนึ่ง คือผลกระทบด้านเศรษฐกิจผลผลิตทางเกษตรมีการผลิตลดลงมาก สำหรับผลผลิตทางอุตสาหกรรมก็มีลักษณะใกล้เคียงกับผลผลิตเกษตรกรรม คือ มีการผลิตที่ลดน้อยลง ส่วนผลของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่มีต่อศิลปวัฒนธรรม คือ ศิลปะวัฒนธรรมจำนวนมากถูกทำลาย การนำเสนอผลงานใหม่ๆ หยุดชะงัก ครู อาจารย์ถูกวิพากษ์และถูกส่งไปใช้แรงงาน ความสูญเสียทางวัฒนธรรมก็เช่นกัน สถานที่สำคัญๆ เช่น วัดวาอาราม พระพุทธรูป ภาพวาด ศิลปะวัตถุถูกทำลาย วรรณกรรมหรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสี่เกา ถูกประณาม เช่นการประณามขงจื้อ สถาบันครอบครัวถูกทำลายเยาวชนถูกสอนให้จงรักภักดีกับพรรคคอมมิวนิสต์มากกว่าบิดามารดา เช่น มีการฟ้องร้อง บิดา มารดา ฯลฯ¹

ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมนับว่าเป็นช่วงเวลาที่พรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาควบคุมการแสดงออกด้านศิลปะ โดยเฉพาะภาพยนตร์ เพราะต้องการใช้ภาพยนตร์เป็นสื่อเผยแพร่แนวความคิดของพรรคคอมมิวนิสต์มากกว่าที่จะให้ความบันเทิงกับประชาชน การควบคุมมากเกินไปทำให้การสร้างภาพยนตร์ในยุคการปฏิวัติวัฒนธรรมมาถึงจุดตกต่ำ และอีกปัจจัยหนึ่งที่สร้างความตกต่ำให้กับศิลปะแขนงต่างๆ ในยุคการปฏิวัติวัฒนธรรม คือ หน่วยพิทักษ์แดง (Red Guards) เพราะหน่วยพิทักษ์แดงได้ทำลายโรงภาพยนตร์และฟิล์มภาพยนตร์ที่นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540, ตุลาคม – ธันวาคม). “การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน”. ราชบัณฑิตยสถาน.

เก่าแก่ของจีน ทำให้หลักฐานทางภาพยนตร์ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมาก ระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม ศิลปะแขนงต่างๆ ถูกควบคุมอย่างเข้มงวด เนื่องจากแนวคิดของการปฏิวัติวัฒนธรรม ต้องการทำลายวัฒนธรรมและธรรมเนียมเก่าของจีน เจียง ชิง (Jiang Qing) ภรรยาของเหมา เจ๋อตง เป็นผู้มีบทบาทอย่างสูง ซึ่งเจียงชิงรับหน้าที่ดูแลควบคุมการแสดงออกทาง ศิลปะแขนงต่างๆ โดยสิ่งแรกที่เจียง ชิง ได้ทำคือ ยุติการสร้างภาพยนตร์ ตามมาด้วยการสั่งห้ามฉายภาพยนตร์เป็นครั้งแรก เพราะเจียง ชิง ต้องการให้ภาพยนตร์เป็นสื่อที่เผยแพร่แนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์เพียงอย่างเดียว ในประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีนที่มีการงดฉายภาพยนตร์ ในยุค ค.ศ.1966 – 1969 ไม่มีการผลิตภาพยนตร์จีนออกมาเลย ในที่สุด เจียง ชิง ได้ประกาศแนวทาง หรือรูปแบบในการสร้างภาพยนตร์ เรียกว่า Revolutionary model performance film คือ รูปแบบงานแสดงบนเวทีที่เกิดจากการผสมจับบักกิ้งที่ดัดแปลงให้ทันสมัย โดยเนื้อหาเป็นเรื่องของการปฏิวัติ เรื่องที่แพร่หลายที่สุด คือ เรื่อง ทหารหญิงหน่วยแดง (The Red Detachment of Women) เนื้อหา เป็นเรื่อง ของทหารหญิงของพรรคคอมมิวนิสต์ในสงครามกลางเมือง ภาพยนตร์มีบทพูดน้อยมาก แต่เน้นการแสดงออกอย่างง่ายๆ ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์เข้าใจเนื้อหาได้ง่าย นักแสดงในเรื่องแสดงด้วยการเดินรำในรูปของบัลเล่ย์ มีการใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น ปืน, ดอกไม้ ลักษณะของภาพยนตร์มีลักษณะเป็นการถ่ายภาพยนตร์จากละครเวทีมากกว่า

จนถึง ค.ศ.1973 จึงเริ่มมีการสร้างภาพยนตร์แนวอื่นๆ ขึ้นมา แต่เนื้อหาของภาพยนตร์มักเป็นเรื่องราวของการโฆษณาชวนเชื่อ เผยแพร่แนวคิดพรรคคอมมิวนิสต์ ภาพยนตร์เรื่องสำคัญๆ เช่น Breaking with Old Ideas ของผู้กำกับภาพยนตร์ หลี่ เหวินฮัว (Li Wenhua) เนื้อหาในภาพยนตร์ คือ การนำเสนอแนวคิดของ เหมา เจ๋อตง ที่ว่าคนหนุ่มสาวไม่จำเป็นต้องมีการศึกษา ตราบใดที่การศึกษาเป็นเครื่องมือที่ทำให้มีอภิสิทธิ์เหนือคนอื่น ๆ ทำให้ผู้มีการศึกษาเป็นชนชั้นสูง เหมา เจ๋อตง ไม่เชื่อว่าควรมีการสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ตราบใดที่การสอบเป็นการกีดกัน ชาวนาและกรรมกร การนำเสนอผ่านตัวละครที่เป็นครูใหญ่ในวิทยาลัยเกษตรกรที่ต้องการต่อสู้ให้เกิดการเปลี่ยนนโยบายการรับนักศึกษาเข้าเรียนโดยพยายามให้ชาวนาและกรรมกรได้เข้ามาเรียน¹

การสิ้นสุดของการปฏิวัติวัฒนธรรม ใน ค.ศ.1976 เป็นจุดเริ่มต้นความรุ่งเรืองของภาพยนตร์จีน รูปแบบและเนื้อเรื่องของภาพยนตร์ในยุคสมัยแห่งการปฏิวัติวัฒนธรรมไม่ได้รับความนิยมอีก ก่อนสิ้นสุดทศวรรษ 1970 ความพยายามที่จะรับเอาวิทยาการเกี่ยวกับการสร้างภาพยนตร์ จากทางตะวันตกเป็นไปอย่างเปิดเผยและกว้างขวาง และจากพื้นฐานที่เข้มแข็งทางด้านอุตสาหกรรมภาพยนตร์ที่มีแต่อดีต ทำให้การฟื้นฟูตัวเองของภาพยนตร์จีนเป็นไปอย่างรวดเร็ว การยอมรับจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากตะวันตก มีลักษณะที่เพิ่มขึ้นทุกขณะ จนทำให้ภาพยนตร์จีนได้รับการยอมรับจากประชาคมโลกอย่างรวดเร็ว² การสลายตัวของการปฏิวัติ

¹ สัญญา ชีวะประเสริฐ. (2544). เล่มเดิม. หน้า 94.

² วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2539, มกราคม – เมษายน). เล่มเดิม. 17(1): หน้า 87.

วัฒนธรรมทำให้เกิดการสะท้อนภาพของแนวคิดการปฏิวัติวัฒนธรรมจากภาพยนตร์หลายเรื่อง ในปี ค.ศ.1979 ภาพยนตร์เรื่อง ดอกไม้เล็กๆ (Little Flower) เป็นภาพยนตร์ที่นำเสนอแนวคิดของการใช้นโยบาย 4 ทันสมัย จุดเด่นของภาพยนตร์เรื่องนี้มีได้อยู่ที่เนื้อหาของภาพยนตร์เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่เทคนิคการถ่ายทำภาพยนตร์แบบใหม่ เช่น การถ่ายทำภาพยนตร์ด้วยวิธีถ่ายทำแบบเคลื่อนเข้าสลับการเคลื่อนออก (Zoom) และการฉายภาพแบบย้อนสู่อดีต (Multiple Flashbacks)

4. ภาพยนตร์จีนยุคใหม่ (ค.ศ. 1980 – ปัจจุบัน)

ตั้งแต่ ค.ศ.1980 เป็นต้นมา อุตสาหกรรมการผลิตภาพยนตร์ของจีนได้มีการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากผู้กำกับภาพยนตร์จีนรุ่นหลังมีรูปแบบและแนวทางการนำเสนอที่แปลกใหม่และภาพยนตร์จีนได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติมากขึ้น คือการยอมรับภาพยนตร์จีนยุคใหม่ในฐานะภาพยนตร์ที่ความเป็นศิลปะมากขึ้น

แหล่งเงินทุนในสร้างภาพยนตร์ในประเทศจีน มี 2 แหล่งใหญ่คือ

- ภาพยนตร์ที่สร้างจากเงินทุนของรัฐบาลโดยตรง
- ภาพยนตร์ที่สร้างจากการร่วมลงทุนของรัฐบาลกับชาวต่างชาติ

โดยรวมแล้วภาพยนตร์จีนจากทั้งสองแหล่งไม่มีความแตกต่างกันมากนัก คือ เนื้อหาหรือการนำเสนอในภาพยนตร์เน้นการนำเสนอภาพของวัฒนธรรมจีนในแง่มุมต่างๆ เช่น การดำเนินชีวิต, ประเพณี, การแต่งกาย ฯลฯ

ภาพยนตร์ของจีน สามารถจัดแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ดังนี้

1. ภาพยนตร์แนวตลาด เป็นภาพยนตร์ที่สร้างขึ้น เพื่อมุ่งเน้นความบันเทิงเป็นหลักและเป็นภาพยนตร์ที่ได้รับความนิยมค่อนข้างน้อย เนื่องจากเนื้อหาในภาพยนตร์เน้นเรื่องราวของประชาชนที่พบเห็นทั่วไป และเทคนิคการสร้างภาพยนตร์ ไม่ทันสมัย ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพยนตร์แนวตลาดได้รับการเผยแพร่ไม่มากนัก

2. ภาพยนตร์ที่มีความเป็นศิลปะ เป็นภาพยนตร์ที่ทำให้ชาวต่างชาติได้รู้จักกับภาพยนตร์จีนในฐานะภาพที่มุ่งสะท้อนสังคมและนำเสนอความคิดในแง่มุมต่างๆ ผ่านภาพยนตร์ ภาพยนตร์แนวศิลปะของจีนส่วนใหญ่ที่เป็นที่รู้จักของชาวต่างประเทศมักเป็นภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ของจีน เช่น จาง อี้หม่ว เฉียน จวงจวง และเจิน ช่ายเกอ

3. ภาพยนตร์แนวหลัก เป็นภาพยนตร์ที่มุ่งตอบสนองรับใช้พรรคคอมมิวนิสต์ แม้ว่าด้านการเมืองของประเทศจีนเริ่มคลี่คลาย เนื่องจากกระแสการเปลี่ยนแปลงนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ เช่น เริ่มมีการใช้นโยบายปฏิรูปเศรษฐกิจใน ค.ศ. 1978 พรรคคอมมิวนิสต์ต้องการฟื้นฟูเศรษฐกิจเนื่องจากความเสียหายที่เกิดจากการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้นโยบายเกี่ยวกับการเมืองผ่อนคลายลงเพราะพรรคคอมมิวนิสต์ เร่งฟื้นฟูและพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจมากขึ้น

¹ เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2541). เล่มเดิม. หน้า 29.

บทที่ 2

ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นต่าง ๆ ของจีน

ในการสร้างภาพยนตร์แต่ละเรื่อง มีขั้นตอนต่าง ๆ ยุ่งยากซับซ้อนมากมายหน้าที่สำคัญที่สุดในการควบคุมดูแลการสร้างภาพยนตร์แต่ละเรื่องออกมาคือ ผู้กำกับภาพยนตร์ ผู้กำกับภาพยนตร์ที่ดีต้องมีความเข้าใจชัดเจนในการทำงาน คือสามารถบอกได้ว่า ภาพยนตร์ภายใต้การกำกับของตนเองต้องการสื่อความหมายหรือให้แนวคิดอะไร แก่ผู้ชมภาพยนตร์ และสามารถควบคุมดูแลการสร้างภาพยนตร์ให้สมบูรณ์แบบในทุกขั้นตอน

ผู้กำกับภาพยนตร์จีนในอดีตถึงปัจจุบันมีมากมายหลายคน การแบ่งผู้กำกับภาพยนตร์จีนออกเป็นยุคต่าง ๆ หรือรุ่นต่าง ๆ นั้น ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว นักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์ได้แบ่งกลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์จีน ออกเป็นรุ่น (Generations) ดังนี้

รุ่นที่ 1 (ค.ศ. 1905 – 1932) คือ ผู้กำกับที่อยู่ในช่วงระยะเวลาประเทศจีนเปลี่ยนแปลงจากยุคลัทธิราชวงศ์ชิง (Qing Dynasty) หรือการปกครองยุคเก่าสู่ระบบสาธารณรัฐ ถือว่าเป็นผู้กำกับยุคบุกเบิกของจีน คือ

จาง ลือชวน (Zhang Shichuan, ค.ศ. 1889 -1953)

เจิ้ง เจิ้งชิว (Zheng Zhengqiu, ค.ศ. 1880 -1935)

ผู้กำกับรุ่นที่ 1 เริ่มสร้างภาพยนตร์ที่เรียกว่า ภาพยนตร์ขนาดเล็ก (Short Films) มีขั้นตอนการถ่ายทำภาพยนตร์ ที่เรียบง่ายไม่ซับซ้อน เช่น การใช้กล้องถ่ายภาพยนตร์ตั้งไว้แล้วให้นักแสดงแสดงไปตามบทบาท แสงที่ใช้ในการถ่ายทำก็เป็นแสงธรรมชาติถ้าสภาพดินฟ้าอากาศแปรปรวนก็ไม่สามารถถ่ายทำภาพยนตร์ต่อไปได้ ต้องรอให้สภาพอากาศเป็นปกติจึงสามารถถ่ายภาพยนตร์ได้ต่อไป ไม่มีการใช้เทคนิคการตัดต่อภาพยนตร์ ภาพยนตร์ในยุคนี้จึงนิยมนำการแสดงอุปรากรจีน ที่เราเรียกว่า “จิว” มาสร้างเป็นภาพยนตร์

จาง ลือชวน เป็นผู้กำกับที่ได้รับการยกย่องจากนักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีนให้เป็น “บิดาแห่งภาพยนตร์จีน” ภาพยนตร์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับจาง ลือชวน ได้แก่ ภาพยนตร์ขนาดเล็ก เรื่อง หนันฟูหนันซี (Die For Marie) สร้างในปี ค.ศ. 1913 และภาพยนตร์เรื่องยาว เรื่อง เสียชีวิตบนหนุ (Victims of Opium) สร้างในปี ค.ศ. 1916 ฯลฯ

เจิ้ง เจิ้งชิว เป็นผู้กำกับที่มีความสำคัญอีกคนหนึ่งรุ่นที่ 1 ผลงานที่สร้างชื่อเสียงให้กับเจิ้ง เจิ้งชิว ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่องยาวเรื่อง เกอหนี่หงหมู่ตัน (Burning of Red Lotus) สร้างใน ค.ศ. 1931 ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก หนุ่มสาวที่มีการใช้เพลงในการดำเนินเป็นเรื่อง

ต่อมากลุ่มผู้กำกับรุ่นที่ 1 ได้แก่ จาง สือชวน และเจิ้ง เจิ้งชิว ได้ร่วมกันก่อตั้งบริษัท ภาพยนตร์หมิงซิง จำกัด ในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1922 ที่เมืองเซี่ยงไฮ้ ตลอดระยะเวลา 16 ปี ที่เปิดกิจการผลิตภาพยนตร์ออกมากกว่า 200 เรื่อง

ภาพประกอบ 1 ผู้กำกับภาพยนตร์ จาง สือชวน

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
<http://www.manager.co.th>.

ภาพประกอบ 2 ผู้กำกับภาพยนตร์ เจิ้ง เจิ้งชิว

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
<http://www.manager.co.th>.

ภาพประกอบ 3 ภาพยนตร์เรื่อง เกอหนิงหงหมู่ตัน Burning of Red Lotus (ค.ศ. 1931)

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).

<http://www.manager.co.th>.

รุ่นที่ 2 (ค.ศ.1932 – 1949) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคสงครามต้านญี่ปุ่น และเกิดสงครามกลางเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีน ยุคนี้เริ่มมีผู้กำกับที่ได้รับการศึกษาเข้ามาในแวดวงผู้ผลิตภาพยนตร์มากขึ้น โดยผู้กำกับที่เข้ามาใหม่จะใช้เทคนิคการสร้างภาพยนตร์สมัยใหม่เข้ามาใช้ในการสร้างภาพยนตร์ เช่น การเขียนบทภาพยนตร์ที่มีเรื่องราว มิใช่การใช้รูปแบบนวนิยายแบบเก่า ใช้การบันทึกเสียงนักแสดงที่ทันสมัยโดยใช้ไมโครโฟน ในยุคสงครามต่อต้านญี่ปุ่น เนื้อเรื่องในภาพยนตร์บางเรื่องจึงมีเนื้อเรื่องมุ่งสะท้อนสภาพสังคมที่ถูกญี่ปุ่นรุกราน เช่น ภาพยนตร์เรื่อง เสี้ยวเจิงจือซุน (Spring Time in the small town) ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับสามภรรยาที่ต้องเผชิญหน้ากับภาวะสงครามต่อต้านญี่ปุ่น ผู้กำกับรุ่นที่ 2 ประกอบด้วย

เจิ้ง จุนหลี่ (Zheng Junli, ค.ศ. 1911-1969) ผลงานที่สร้างชื่อเสียง คือ ภาพยนตร์เรื่อง อี้กวงสือ (Yi Kuangshi) สร้างใน ค.ศ. 1934 เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวที่พบอุปสรรคในชีวิตรัก

อู๋ หย่งกั่ง (Wu Younggang, ค.ศ. 1907– 1982) ผลงานที่สร้างชื่อเสียง คือ ภาพยนตร์เรื่อง เจินหนี่ (Zhen Ni) สร้างในปี ค.ศ. 1934 เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการต่อสู้ของสาวในเมืองใหญ่คนหนึ่ง

เฟย์ มู่ (Fei Mu, ค.ศ. 1906 – 1951) ผลงานที่สร้างชื่อเสียง คือ ภาพยนตร์ เรื่อง เสี่ยวเจิงจือซุน (Xiao Sheng Jhuchun) สร้างใน ค.ศ. 1948 เนื้อเรื่องของภาพยนตร์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาว

ภาพประกอบ 4 ผู้กำกับภาพยนตร์ เจิ้ง จุนหลี่

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
<http://www.manager.co.th>.

ภาพประกอบ 5 ผู้กำกับภาพยนตร์ อู่ หย่งกั๋ง

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
<http://www.manager.co.th>.

ภาพประกอบ 6 ผู้กำกับภาพยนตร์ เฟีย มู่

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).

<http://www.manager.co.th>.

ภาพประกอบ 7 ภาพยนตร์เรื่อง อี้กวงสือ (ค.ศ. 1934)

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).

<http://www.manager.co.th>.

ภาพประกอบ 8 ภาพยนตร์เรื่อง เงินหนี้ (ค.ศ. 1934)

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
<http://www.manager.co.th>.

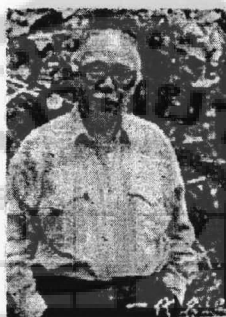
ภาพประกอบ 9 ภาพยนตร์เรื่อง เสียงเงินจือซุน (ค.ศ. 1948)

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
<http://www.manager.co.th>.

รุ่นที่ 3 (ค.ศ. 1950 – 1960) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคที่จีนเป็นประเทศสังคมนิยม ผู้กำกับรุ่นที่ 3 ยังคงนำเสนอเนื้อหาภาพยนตร์ตามแนวทางผู้กำกับรุ่นที่ 2 คือ เนื้อหาในภาพยนตร์มุ่งสะท้อนชีวิตความเป็นจริงของประชาชนแผ่ความเป็นชาตินิยม ผู้กำกับรุ่นที่ 3 ได้แก่

หลิง จื่อเฟิง (Ling Zifeng, ค.ศ. 1917 -1999) เป็นผู้กำกับที่ได้รับการยอมรับจากชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากภาพยนตร์ เรื่อง จงหัวหนี่วเออร์ ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากเทศกาลภาพยนตร์ Karlovy Vary International Film Festival ใน ค.ศ. 1950

ส่วนผลงานของผู้กำกับรุ่นที่ 3 คนอื่นๆ ได้นำนวนิยายเชิงเสียดสีสังคมของหลู่ซวินมาดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ เช่น ภาพยนตร์ เรื่องซังซื่อ (ค.ศ. 1957) ของผู้กำกับ สู่หัว ได้นำนวนิยายเชิงเสียดสีสังคม เรื่อง My Old Home ของหลู่ ซวิน (Lu Xun) มาดัดแปลงเป็นภาพยนตร์

ภาพประกอบ 10 ผู้กำกับภาพยนตร์ หลิง จื่อเฟิง

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).

<http://www.manager.co.th>.

รุ่นที่ 4 (ค.ศ. 1960 – 1980) คือ กลุ่มผู้กำกับภาพยนตร์ในยุคที่จีนกับสหภาพโซเวียต มีความขัดแย้งกัน และประเทศจีนใช้นโยบายปฏิวัติวัฒนธรรม ผู้กำกับรุ่นที่ 4 ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่จบการศึกษาวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง หลัง ค.ศ. 1960 ผลงานที่ผู้กำกับภาพยนตร์ รุ่นที่ 4 มีจุดเด่นคือ การใช้เทคนิคภาพยนตร์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เช่น การถ่ายทอดเรื่องราวผ่านบทภาพยนตร์ การใช้ดนตรีประกอบการจัดแสงสีและการแสดงต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเนื้อหาในภาพยนตร์มุ่งสะท้อนความเป็นมนุษย์ที่เผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่างๆ รอบตัว เช่น การปรับตัวของชาวจีนกับการปฏิวัติวัฒนธรรม

อู่ เทียนหมิง (Wu Tianming, ค.ศ. 1939) คือผู้กำกับรุ่นที่ 4 ที่ได้รับการยอมรับจากชาวต่างชาติมากที่สุดเนื่องจากภาพยนตร์เรื่อง เหล่าจิ้ง (Old Well) สร้างใน ค.ศ.1986 เนื้อหาในภาพยนตร์มุ่งสะท้อนสภาพปัญหาต่างๆ ที่ประชาชนได้รับในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากเทศกาลภาพยนตร์ที่กรุงโตเกียว ประเทศญี่ปุ่น

ผู้กำกับรุ่นที่ 4 ของจีน ได้นำเหตุการณ์ในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรมมานำเสนอในแง่มุมต่าง ๆ เนื่องจากผู้กำกับภาพยนตร์เหล่านั้นเคยมีประสบการณ์โดยตรงกับช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมนั่นเอง บางครั้งเราจะเรียกภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 4 ว่า “ภาพยนตร์บาดแผล” หมายถึง ลักษณะภาพยนตร์ ที่มุ่งแสดงถึงความโหดร้ายต่อวัยเด็ก พร้อมเรื่องราวความเจ็บปวดต่อมิตรภาพ และความรัก มีความคิดต่อต้านการกระทำอันรุนแรง ในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 4 จะให้ความสำคัญกับการสื่อสารด้วยภาพที่สวยงาม ซึ่งตรงกันข้ามกับเนื้อหาในภาพยนตร์ที่แสดงให้เห็นความโหดร้ายของการเปลี่ยนแปลงในสังคม เช่นการปฏิวัติวัฒนธรรม¹ ตัวอย่างภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 4 ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง ฝนหนาว (Evening Rain, ค.ศ. 1980) ซึ่งเนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับมิตรภาพของเพื่อน 2 คน ที่มีฉากหลังในยุคปฏิวัติวัฒนธรรม

ภาพประกอบ 11 ผู้กำกับภาพยนตร์อุ๋ เตียนหมิง

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).

<http://www.manager.co.th>.

¹ เรืองรอง รุ่งรัศมี. (2541). เล่มเดิม. หน้า 43.

ภาพประกอบ 12 ภาพยนตร์เรื่อง เหล่าจิ้ง Old well (ค.ศ. 1986)

ที่มา: หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).

<http://www.manager.co.th>.

รุ่นที่ 5 (1980 – 1990) คือ ผู้กำกับรุ่นที่ 5 คือผู้กำกับที่ได้รับ การยอมรับจากชาวต่างชาติมากที่สุด โดยมีสาเหตุที่สำคัญหลายประการ เช่น ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ส่วนใหญ่ มีโอกาสเผยแพร่ ในต่างประเทศ ซึ่งนับเป็นยุคแรกๆ ที่ภาพยนตร์ได้เผยแพร่ในต่างประเทศ อีกสาเหตุหนึ่งคือ ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีการสะท้อนภาพภายในสังคมจีนออกมามากที่สุดทำให้ชาวต่างชาติ ได้เห็นภาพของสังคมและวัฒนธรรมจีนจากภาพยนตร์ นอกจากนี้ในภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 นอกจากมีเนื้อหาสาระที่ดีแล้วยังมีการใช้เทคนิคต่างๆ เข้ามาทำให้ภาพยนตร์ เช่น การถ่ายภาพ ที่สื่อความหมายแทนบทสนทนา หรือการใช้ดนตรีประกอบที่สอดคล้องกับภาพยนตร์

ผู้กำกับภาพยนตร์จีนที่สำคัญของรุ่นนี้ ได้แก่

จาง อี้หม่ว (Zhang Yimou, ค.ศ. 1950 -)

เฉิน ข่ายเก๋อ (Chen Kaige, ค.ศ. 1952 -)

เทียน จวงจวง (Tian Zhuangzhuang, ค.ศ. 1952 -)

ปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 ได้รับการยอมรับ นักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีนได้ให้ความคิดเห็นว่า ภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 มีความใหม่ การสร้างเสน่ห์ในภาพยนตร์ เนื้อหาภาพยนตร์มุ่งสะท้อนจิตวิญญาณประวัติศาสตร์จีน การสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมจีน ทำให้ผู้ชมภาพยนตร์ได้แง่คิดใหม่ๆ อยู่เสมอ

จาง อี้โหม่ว ถือเป็นผู้กำกับภาพยนตร์ รุ่นที่ 5 ที่เป็นที่รู้จักมากที่สุด จาง อี้โหม่ว เกิดวันที่ 14 พฤศจิกายน ค.ศ. 1950 ณ เมืองซีอาน มณฑลส่านซี ทางตอนเหนือของประเทศจีน บิดาของ จาง อี้โหม่ว ทำงานให้พรรคกั๋วหมินต้ง ภายหลังครอบครัวของเขาถูกสอบสวนในยุคการปฏิวัติวัฒนธรรม ใน ค.ศ. 1966 เขาถูกส่งไปทำงานในชนบท จนกระทั่งใน ค.ศ. 1976 ภายหลังการปฏิวัติวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้เปิดสอนอีกครั้ง เขามีความมุ่งมั่นที่จะเข้าเรียนในวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง แต่ครั้งแรกเขาถูกปฏิเสธเนื่องจากขณะนั้นเขามีอายุ 27 ปี ซึ่งทางสถาบันจะรับนักศึกษาที่อายุไม่เกิน 25 ปี เขาได้เขียนจดหมายถึงรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมของจีนจนเขาสามารถเข้าศึกษาในวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่งได้ เขาเรียนจบการศึกษาใน ค.ศ. 1982 โดยมีเพื่อนร่วมรุ่นอย่าง เจิน ซ้ายเกอ และ เกียน จวงจวงหลังสำเร็จการศึกษาถูกส่งไปทำงานที่สตูดิโอภาพยนตร์กวงสี โดยการเป็นผู้ช่วยผู้กำกับภาพยนตร์ ต่อมาเขาได้เป็นผู้กำกับภาพให้กับภาพยนตร์เรื่อง One and Eight (1984) ของผู้กำกับภาพยนตร์ จาง จวินเจา (Zhang Junzhao) ผลงานชิ้นแรกของ จาง อี้โหม่ว คือ ภาพยนตร์ เรื่อง Red Sorghum สร้างใน ค.ศ. 1987 เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องราวของเหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกจีน¹

ใน ค.ศ. 1990 จาง อี้โหม่ว ได้สร้างภาพยนตร์เรื่อง Ju Dou โดยได้รับทุนสนับสนุนจากบริษัทผลิตภาพยนตร์ประเทศญี่ปุ่น Ju Dou เป็นภาพยนตร์ที่ดัดแปลงมาจากนวนิยายของ หลิว เหวิง (Liu Heng) ซึ่งมีเนื้อหาของหญิงสาวจีนที่ถูกบังคับให้แต่งงานกับชายสูงอายุเจ้าของโรงงานทอผ้า ผลงานลำดับต่อมา คือ ภาพยนตร์เรื่อง Raise the Red Lantern สร้างใน ค.ศ. 1991 จาง อี้โหม่ว ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากประเทศจีนและไต้หวัน เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องราวของหญิงสาวจีนที่อยู่ในสภาพถูกกดขี่จากผู้ชาย ภาพยนตร์เรื่องต่อมา คือ The Story of Qiu Ju เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องราวของการเรียกร้องความยุติธรรมของหญิงในชนบทคนหนึ่ง

ผลงานภาพยนตร์ในยุคหลังของ จาง อี้โหม่ว เริ่มเข้าสู่ความเรียบง่าย สงบเสถียร และงดงาม เช่น ภาพยนตร์เรื่อง Not One Less ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home สร้างใน ค.ศ. 1999 ผลงานภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องพิสูจน์ให้เห็นว่า จาง อี้โหม่ว สามารถสร้างภาพยนตร์ได้หลายแนว ส่วนภาพยนตร์ในยุคหลังสุดของ จาง อี้โหม่ว ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง Hero และภาพยนตร์เรื่อง House of Flying Daggers

ผู้กำกับภาพยนตร์ รุ่นที่ 5 คนต่อไป คือ เจิน ซ้ายเกอ เขาเกิดเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1952 ที่เมืองฉางเล่อ มณฑลฝูเจี้ยน ในปี ค.ศ. 1969 เจิน ซ้ายเกอ เดินทางไปทำงานในชนบท เช่นเดียวกับนักศึกษาคนอื่นๆ เจิน ซ้ายเกอ ถูกชักชวนให้เข้าร่วมกับหน่วยพิทักษ์แดง เพราะต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งหน่วยพิทักษ์แดง ซึ่งเป็นหน่วยงาน ที่จัดตั้งขึ้นในสมัยการปฏิวัติวัฒนธรรม เขาจบการศึกษาจากวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง ใน ค.ศ. 1982

¹ฉัตรชัย (นามแฝง). (2547, กรกฎาคม). ผู้กำกับภาพยนตร์จีน. สตาร์พิกส์. 39 (635): หน้า 84.

ภาพยนตร์ส่วนใหญ่ของเขามักสะท้อนความเป็นมนุษย์ปุถุชนสอดคล้องกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในยุคอดีต ภาพยนตร์เรื่องสำคัญๆ ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง หวงถู่ตี้ (Yellow Earth) สร้างในปี ค.ศ. 1986 เป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนภาพเหตุการณ์ช่วงสงครามต่อต้านญี่ปุ่นใน ค.ศ.1937–1945

ภาพยนตร์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับ เฉิน ช่ายเกอ มากที่สุด คือ ภาพยนตร์เรื่อง ปาหวังเป่ย์จี (Farewell My Concubine) สร้างใน ค.ศ. 1993 เนื้อหาของภาพยนตร์สะท้อนภาพชีวิตของนักแสดงจิว ตั้งแต่ยุคก่อนการปฏิวัติวัฒนธรรม

ผู้กำกับรุ่นที่ 5 คนสุดท้ายที่มีความสำคัญ คือ เฉียน จวงจวง เขาเกิดเมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ.1952 บิดาเป็นดาราภาพยนตร์จีนในยุคหนึ่งเงียบ ในช่วงวัยรุ่นเขาได้เดินทางไปปักกิ่ง เพื่อเป็นผู้ช่วยช่างภาพที่โรงถ่ายภาพยนตร์เกษตรกรรม เขาจบการศึกษาจากวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่งในปี ค.ศ.1978 ผลงานภาพยนตร์เรื่องสำคัญๆ ของเขา ได้แก่ ภาพยนตร์เรื่อง หลั่นเฟิงเจิง (The Blue Kite) สร้างใน ค.ศ. 1993 เนื้อหาของภาพยนตร์เป็นเรื่องการต่อสู้ของแม่ลูกคู่หนึ่งในช่วงการปฏิวัติวัฒนธรรม¹

ภาพประกอบ 13 ผู้กำกับภาพยนตร์ จาง อี้โหม่ว

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2542). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 104.

¹แหล่งเดิม. หน้า 92.

ภาพประกอบ 14 ผู้กำกับภาพยนตร์ เจิน ช่ายเกอ

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2542). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 30.

ภาพประกอบ 15 ผู้กำกับภาพยนตร์ เกียน จวงจวง

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2542). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 52.

๒๕๔๖/๕๐๒

บทที่ 3

การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากผลงาน ที่เลือกสรรของผู้กำกับภาพยนตร์ รุ่นที่ 5 ของจีน

นักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีนได้มีการแบ่งผู้กำกับภาพยนตร์จีนออกเป็นรุ่นต่างๆ หลายรุ่น แต่ผู้กำกับรุ่นที่ 5 คือ ผู้กำกับภาพยนตร์จีนที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากชาวต่างชาติมากที่สุด เนื่องจากภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีลักษณะเฉพาะตัว เนื้อหาในภาพยนตร์สะท้อนภาพสังคมจีนในยุคต่างๆ มีการใช้ภาษาภาพแทนบทพูด เพื่ออธิบายแนวคิดในเรื่องต่างๆ และเมื่อภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ออกฉายในต่างประเทศก็ได้รับความสนใจและการยอมรับว่าเป็นภาพยนตร์ที่ดีมีศิลปะทางภาพยนตร์ครบถ้วน โดยผู้ศึกษาได้เลือกศึกษาภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 3 คน คือ จาง อี้โหม่ว เจิน ช่ายเกอ เกียน จวงจวง

1. ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum (ค.ศ. 1987) ของผู้กำกับ จาง อี้โหม่ว
2. ภาพยนตร์เรื่อง Ju Dou (ค.ศ. 1988) ของผู้กำกับ จาง อี้โหม่ว
3. ภาพยนตร์เรื่อง Raise the Red Lantern (ค.ศ. 1991) ของผู้กำกับ จาง อี้โหม่ว
4. ภาพยนตร์เรื่อง To live (ค.ศ. 1994) ของผู้กำกับ จาง อี้โหม่ว
5. ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home (ค.ศ. 1999) ของผู้กำกับ จาง อี้โหม่ว
6. ภาพยนตร์เรื่อง Blue Kite (ค.ศ. 1993) ของผู้กำกับ เกียน จวงจวง
7. ภาพยนตร์เรื่อง Yellow Earth (ค.ศ. 1986) ของผู้กำกับ เจิน ช่ายเกอ
8. ภาพยนตร์เรื่อง Farewell my Concubine (ค.ศ. 1993) ของผู้กำกับ เจิน ช่ายเกอ

ภาพยนตร์ทั้ง 8 เรื่องเป็นภาพยนตร์ ที่ผู้ศึกษา เลือกเพื่อใช้ในการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในสังคมจีน เนื่องจากเนื้อหาในภาพยนตร์สะท้อนภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนได้อย่างชัดเจน

1. ภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว (Zhang Yimou, ค.ศ. 1950 -)

1.1 ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum (1987) ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นภาพยนตร์เรื่องแรกของ จาง อี้โหม่วในฐานะผู้กำกับภาพยนตร์ สร้างเมื่อ ค.ศ. 1987 เนื้อหาในภาพยนตร์สะท้อนความโกลาหลและความมีตัวตนของประชาชนในชนบทใน ค.ศ. 1937 ซึ่งเป็นปีที่กองทัพญี่ปุ่นบุกประเทศจีน ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum สร้างมาจากนวนิยายชื่อเดียวกันของนักเขียนโม่วหยังหรือโมเหียน (Mo Yan)¹

เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นความรักของของปูและย่า โดยหลานเป็นผู้เล่าเรื่อง ย่ามีชื่อว่า จิวเอ๋อ เธอถูกบิดามารดาบังคับให้แต่งงานกับชายชราที่เป็นโรคเรื้อน โดยบิดามารดาของเธอได้ค่า

¹ หลินปิ่น (นามแฝง). (2535, เมษายน). "เลือดข้าสีแดง". หน้าและวิถีโอ. 5(63) : หน้า 27.

สินสอดเป็นลา 1 ตัว ชายชราเป็นเจ้าของโรงงานผลิตเหล้าแดง ชายชราส่งเกี้ยวมารับเจ้าสาวในระหว่างเดินทางกลับไปยังบ้านขบวนเกี้ยวเจ้าสาวถูกปล้น แต่เหตุการณ์ก็ผ่านพ้นไปได้เพราะชายแบกเกี้ยวให้ความช่วยเหลือ หลังแต่งงานจิ๋วเอ๋อต้องกลับบ้านมาเยี่ยมบิดามารดา แต่ระหว่างเดินทางกลับบ้านจิ๋วเอ๋อมีความสัมพันธ์ลับๆ กับชายที่แบกเกี้ยวเจ้าสาว เมื่อจิ๋วเอ๋อเดินทางกลับไปยังบ้านชายชรา ก็พบว่า ชายชราถูกฆ่าตาย แต่ไม่มีใครทราบว่าเป็นใครคือผู้สังหารชายชรา ชายแบกเกี้ยวได้อยู่กินกับจิ๋วเอ๋อในฐานะสามีภรรยา หลังจากนั้นโจรป่าก็ได้ลักพาตัวจิ๋วเอ๋อไปเรียกค่าไถ่ แต่ชายแบกเกี้ยวก็สามารถช่วยชีวิตจิ๋วเอ๋อได้อย่างปลอดภัย ในที่สุดทั้งสองคนมีลูก 1 คน คือเจ้าถั่ว เนื้อหาตอนท้ายเรื่องแสดงความซาตินิยม โดยใช้เหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกประเทศจีน เป็นฉากหลัง¹

1.1.1 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum มีเนื้อหาใช้เหตุการณ์ญี่ปุ่นรุกรานจีน ใน ค.ศ. 1937 สำหรับการรุกรานจีนของญี่ปุ่นเริ่มตั้งแต่ ค.ศ. 1894 แล้ว โดยจีนและญี่ปุ่นทำสงครามในเกาหลีเพื่อชิงความเป็นใหญ่ จีนไม่ต้องการให้ญี่ปุ่นมีอิทธิพลถาวรในเกาหลีโดยญี่ปุ่น เข้ายึดอำนาจในเกาหลีในวันที่ 21 กรกฎาคม ค.ศ. 1894 พร้อมแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการไว้ดูแลผลประโยชน์ จีนนำกำลังทหารเข้าปกป้องเกาหลีแต่ญี่ปุ่นก็สกัดกั้นอย่างเต็มที่ ในที่สุดจีนเป็นฝ่ายแพ้สงครามต้องเซ็นสนธิสัญญาชิโมโนะเซกิโดยจีนต้องยอมรับว่าเกาหลีตกอยู่ภายใต้การดูแลของญี่ปุ่น และจีนต้องเสียค่าปฏิกรรมสงครามให้แก่ญี่ปุ่นด้วย การแพ้สงครามในครั้งนี้ ทำให้เกิดกลุ่มสนับสนุนปฏิรูปสนับสนุนให้จีนมีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมและกลุ่มสนับสนุนการปฏิวัติ ที่ต่อต้านชนบทรบเร่นิยมประเพณีของจีน ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง หลังจากนั้นญี่ปุ่นก็รุกรานจีนเรื่อยมาจนเข้ายึดครองดินแดนในจีนเพิ่มขึ้น เช่น เข้ายึดดินแดนแมนจูเรีย ใน ค.ศ. 1931 และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น แมนจูเก๋ว ใน ค.ศ. 1932 จน ค.ศ. 1936 จาง เสวียเหลียง (Zhang Xuellang) ขุนศึกคนหนึ่งของ เจียง ไคเชก ได้เรียกร้องให้พรรคก๊กมินตั๋งยุติการต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ แล้วหันมาต่อสู้กับญี่ปุ่นแทน เจียง ไคเชก ไม่เห็นด้วยกับ จาง เสวียเหลียง แต่ โจว เอ็นไหล ก็ได้เข้ามาไกล่เกลี่ยปัญหา ทำให้ เจียง ไคเชก ยอมร่วมมือกับพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้เกิดสงครามต่อต้านญี่ปุ่นระหว่าง ค.ศ. 1937–1945²

1.1.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม

1.1.2.1 ผู้หญิงในสังคมจีน

ผู้หญิงจีนในต้นทศวรรษ 1900 ซึ่งเป็นยุคที่จีนมีปฏิวัติในประเทศคือ การปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง จนสถาปนาประเทศเป็นสาธารณรัฐ ใน ค.ศ. 1912 สังคมในยุคนั้นยังไม่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงมีสิทธิเสรีภาพในเรื่องต่างๆ มากนัก ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum จิ๋วเอ๋อถูกบิดามารดาบังคับให้แต่งงานเพื่อแลกกับลา 1 ตัว จิ๋วเอ๋อ ก็ยอมปฏิบัติตามคำสั่งของบิดามารดา ประเพณีแต่งงานแบบจีนโบราณมีขั้นตอนต่างๆ มากมาย ในภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum ชายชรา

¹ Red Sorghum. (1987). (videotape).

² วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). เศรษฐกิจการเมืองจีน. หน้า 20.

ที่เป็นเจ้าบ่าวส่งเกี้ยวมารับจีวเอ๋อ แนวคิดที่ภาพยนตร์แสดงให้เห็น เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีโบราณ คือ จีวเอ๋อได้รับคำสั่งสอนว่า ในวันแต่งงานห้ามร้องไห้ เพราะการร้องไห้แสดงถึงความเศร้าโศกและประเพณีการคลุมศีรษะด้วยผ้าสีแดง โดยข้อห้ามว่าผู้ที่เปิดผ้าคลุมศีรษะของเจ้าสาวได้ คือ เจ้าบ่าว ถ้าใครฝ่าฝืนเปิดผ้าคลุมศีรษะจะเกิดความโชคร้ายในชีวิตแต่งงาน

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในภาพยนตร์ เรื่อง Red Sorghum ประเด็นของผู้หญิงที่เห็นได้ชัดเจน คือ จีวเอ๋อ ไม่ปฏิบัติตามตามประเพณีคือ เธอเปิดผ้าคลุมศีรษะของเธอออก แสดงให้เห็นว่าจีวเอ๋อ ต่อต้านและไม่ต้องการปฏิบัติตามประเพณีที่กำหนดไว้ หรืออีกประเด็นหนึ่งที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเด็นของผู้หญิงคือ ผู้หญิงในยุคนั้นต้องยอมรับคำสั่งจากบิดามารดาและสามี ไม่มีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเคร่งครัด ในภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum สิ่งที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอีกประการหนึ่งคือ จีวเอ๋อแอบเป็นชู้กับคนแบกเกี้ยว ซึ่งเป็นสิ่งที่ผิดศีลธรรมและทำความเสื่อมเสียให้กับวงศ์ตระกูลหรืออีกประเด็นหนึ่งที่ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนในประเด็นของผู้หญิง คือ เมื่อสามีของจีวเอ๋อถูกฆ่าตาย โรงงานผลิตสุรากลั่นสีแดง ไม่มีผู้ดูแล หากเปรียบเทียบกับสถานภาพผู้หญิงขณะนั้น การเป็นผู้หญิงทำให้จีวเอ๋ออาจไม่ได้รับการยอมรับจากคนในโรงงาน แต่เธอไม่ยอมปิดโรงงานผลิตสุราและดูแลกิจการต่อโดยได้เปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ต่างๆ ในโรงงาน เช่น มีการแบ่งรายได้ในโรงงานกับคนงานอย่างเป็นธรรม ผ่อนปรนระบบนายจ้างกับลูกจ้างทุกคนมีส่วนร่วมในโรงงานเท่าเทียมกัน

ผู้ศึกษามีความคิดเห็นว่าลักษณะตัวละครหญิงในภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว มุ่งวิจารณ์ สถานภาพของผู้หญิงในสังคมจีน โดยพยายามชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงสามารถกำหนดชีวิตของตนได้ และมีความเท่าเทียมกับผู้ชายในสังคม

1.1.2.2 แนวคิดชาตินิยมของประชาชน

ในช่วงทศวรรษ 1920 เป็นต้นมาจีนอยู่ในภาวะการถูกรุกรานจากชาวต่างชาติ ไม่ว่าจะเป็น ญี่ปุ่นที่อ้างกรรมสิทธิ์ในแมนจูเรีย หรือรัสเซียที่เข้าไปหาผลประโยชน์ในมองโกเลีย แม้แต่อังกฤษก็เข้าไปดูแลเขตเนื่องจาก ปัญหาดาไลลามะ จีนมีการต่อต้านชาวต่างชาติที่เข้ามาในจีน โดยเหตุการณ์ต่อต้านญี่ปุ่นครั้งสำคัญ คือ เหตุการณ์ญี่ปุ่นบุกยึดแมนจูเรีย 1931 ทำให้เกิดการต่อต้านญี่ปุ่นภายในจีน จากภาพยนตร์ เรื่อง Red Sorghum แสดงให้เห็นการเข้าร่วมขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น แต่มีเหตุการณ์ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงในสังคมจีน คือ ในภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum ตัวละครที่เป็นโจร ซึ่งในสังคมจีนไม่ให้การยอมรับ ถือเป็นอาชีพที่น่ารังเกียจ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ต่อต้านญี่ปุ่น โจรซึ่งเป็นอาชีพที่สังคมจีนไม่ให้การยอมรับ กลับเป็นแกนนำ ในการเข้าร่วมขบวนการต่อต้านญี่ปุ่นที่เข้ามารุกรานในจีน แต่ผู้นำทางทหารหรือขุนศึกบางกลุ่มกลับต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงอำนาจเป็นการแสวงหาประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม

1.1.2.3 ประเพณีเกี่ยวกับสุรา

เหล้าแดงในภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum คือ สุราจีนโบราณผลิตมาจากการหมักข้าวฟ่างชนิดพิเศษทำให้สุราที่ผลิตออกมามีสีแดง สุราในแง่ของสิ่งสะท้อนวัฒนธรรมของจีน ชาวจีนมักใช้สุราในการเฉลิมฉลองพิธีมงคลต่างๆ เช่น พิธีแต่งงาน หรือแม้แต่พิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษก็มีการใช้สุราประกอบพิธี บางฉากในภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum มีการแสดงออกถึงความผูกพันกับธรรมชาติ มีธรรมเนียมปฏิบัติต่อเทพองค์ต่างๆ ในโรงงานเหล้าแดง มีการบูชาเทพเจ้าสุรา โดยมีความเชื่อว่าการประกอบกิจการใดๆ ต้องอาศัยเทพเจ้าให้คุ้มครอง คล้ายกับประเพณีของไทย เช่น การบูชาแม่โพสพของชาวนาที่ปลูกข้าว แต่ในปัจจุบันประเพณียังคงนิยมกันอยู่เฉพาะในชนบทที่ยังมีการปลูกเหล้าแดง ส่วนในสังคมเมืองแทบไม่มีประเพณีนี้หลงเหลืออยู่ ยกเว้นประเพณีการเคารพสักการะเทพเจ้าหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ภาพประกอบ 16 ภาพยนตร์เรื่อง Red Sorghum (ค.ศ. 1987)

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2542). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 24.

1.2 ภาพยนตร์เรื่อง Ju Dou (1988)

ภาพยนตร์เรื่องจูโด่ว เป็นภาพยนตร์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับ จาง อี้หม่ว ในฐานะผู้กำกับ ภาพยนตร์จีนมาก เช่น การที่ภาพยนตร์เรื่อง จูโด่ว ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากการประกวดภาพยนตร์ที่เมืองชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา และยังได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลออสการ์ในฐานะภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม ภาพยนตร์เรื่องนี้สร้างจากนวนิยายเรื่อง ฟุฉี ฟุฉี ของนักเขียน หลิว เหิง¹ เนื้อหาเดิมใช้การดำเนินเรื่องในปี ค.ศ.1940 แต่จาง อี้หม่ว เกรงจะมีปัญหาจึงใช้เนื้อหาในปี ค.ศ.1920 แทน ภาพยนตร์เรื่อง จูโด่ว ได้รับเงินทุนในการสร้างภาพยนตร์จากบริษัทผลิตภาพยนตร์ในประเทศญี่ปุ่น

เนื้อหาในภาพยนตร์ เป็นเรื่องของหญิงสาวที่มีชื่อว่าจูโด่ว ที่ต้องแต่งงานกับผู้ชายที่มีอายุมากกว่าเธอหลายสิบปี มีอาชีพหลักคือ การเปิดโรงงานย้อมผ้า สามีต้องการให้จูโด่วมีบุตรชายให้เขาเพื่อสืบสกุล เมื่อเวลาผ่านไปจูโด่ว ก็ไม่มีบุตรให้สามีได้ เธอเองก็ถูกทุบตีเป็นประจำ ตัวละครที่สำคัญอีกคนหนึ่ง คือ หลานชายของสามีที่ลักลอบมีความสัมพันธ์กับจูโด่ว ทำให้จูโด่วตั้งครรภ์ เมื่อจูโด่วคลอดลูกออกมาเป็นบุตรชาย สามีดีใจมาก แต่จูโด่วก็สารภาพว่าเป็นลูกที่เกิดมาจากตนกับหลานชายของสามี สามีโกรธแค้นมากพยายามฆ่าบุตรชายที่เกิดจากหลานชายของตนเองแต่ก็ทำไม่สำเร็จ ในที่สุดสามีก็ประสบอุบัติเหตุเสียชีวิต บุตรชายของจูโด่วไม่รู้เลยว่าผู้ที่ตนเองเรียกว่าพี่ชาย เพราะเป็นหลานของบิดา คือบิดาของตนเอง เวลาผ่านไปจนบุตรชายของจูโด่วเติบโตขึ้น วันหนึ่ง จูโด่วและหลานชายของสามีแอบพบกัน พบบุตรชายของจูโด่วมาพบเข้าจึงฆ่าหลานชายของสามีเสียชีวิต โดยไม่ทราบเลยว่าชายผู้นั้นคือบิดาของตนเอง จูโด่วเสียใจมากจึงตัดสินใจเผาโรงงานย้อมผ้าทิ้งเสีย²

1.2.1 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

1.2.1.1 ภาพยนตร์เรื่อง จูโด่ว มีเนื้อหาในภาพยนตร์อยู่ในยุคทศวรรษที่ 1920 ซึ่งจีนอยู่ในยุคที่เรียกว่า ยุคขุนศึก (ค.ศ. 1916 – 1928) ในยุคขุนศึกนี้ เริ่มต้นด้วยการเสียชีวิตของ หยวน ชื่อไช่ (Yuan Shikai) ทำให้อำนาจในการปกครอง ถูกเปลี่ยนมือไปเรื่อยๆ ระหว่างกลุ่มขุนศึกต่างๆ ใน ค.ศ.1916 หลี่ หยวนหง (Li Yuanhong) รับตำแหน่งประธานาธิบดี ต่อจาก หยวน ชื่อไช่ อำนาจทางการเมืองที่แท้จริงอยู่ในกำมือของขุนศึกในเขตต่างๆ ส่วน ดวน ฉียุ่ย (Duan Qirui) เป็นนายกรัฐมนตรี ดวน ฉียุ่ย แสวงหาผลประโยชน์จากการเป็นนายกรัฐมนตรี มากมาย เช่น การกู้ยืมเงินจากญี่ปุ่นโดย ไม่ได้รับความเห็นชอบจาก รัฐสภา³ ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 1 (ค.ศ. 1914-1919) ทำให้เกิดการยุบรัฐสภาทำให้ขุนศึกก้าวขึ้นไปบงการรัฐบาลอย่างเปิดเผย ดวน ฉียุ่ย ปฏิเสธที่จะลาออก

¹ ตำราบางเล่มใช้ชื่อว่า ลู่ เฮง.

² ปัญหาดังกล่าวคือจางอี้หม่วต้องการหลีกเลี่ยงการตีความของคณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ เพราะในปี 1940 นโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ หญิงชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน.

³ Ju Dou. (1990). (videotape).

³ เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 121.

จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี แต่กลับเรียกให้ซุนซีก มาประชุมที่ปักกิ่ง หลี่ หยวนหง ใช้อำนาจประธานาธิบดีปลด ดวน ฉี๋ยู๋ ออกจากตำแหน่ง ดวน ฉี๋ยู๋ ไม่ยอมรับคำสั่งปลดตนเองออกจากตำแหน่ง ซุนซีกที่ให้การสนับสนุน ดวน ฉี๋ยู๋ ประกาศจัดตั้งรัฐบาลชั่วคราวที่เทียนสิน และมีการเข้ายึดอำนาจรัฐบาลปักกิ่งใน ค.ศ. 1917 โดยนายพลที่ชื่อ จาง ซุน (Chang Xun) จาง ซุน ประกาศฟื้นฟูราชวงศ์แมนจู โดยยกให้อดีตจักรพรรดิ ซวน ถง ขึ้นครองราชย์สมบัติ แต่ไม่นานนัก ดวน ฉี๋ยู๋ ได้นำกองทหารล้อมกรุงปักกิ่ง และอัญเชิญจักรพรรดิ ซวน ถง ออกจากราชบัลลังก์ และมีการแต่งตั้ง เฟิง กว๋อจิง (Feng Kaozhang) ดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี ในยุคสงครามโลกครั้งที่ 1 อำนาจทางการเมืองแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย ใหญ่ๆ คือ กลุ่มของ ดวน ฉี๋ยู๋ กลุ่มของ เฟิง กว๋อจิง และกลุ่มของ จัง จว๋อหลิน การต่อสู้แย่งชิงอำนาจ ของทุกฝ่าย จบลงที่ หลี่ หยวนหง ได้รับคัดเลือกให้เป็นประธานาธิบดี อีกครั้งหนึ่ง (ค.ศ. 1922) แต่ เซ้า คุน (Cao Kun) ได้เป็นประธานาธิบดีแทน หลี่ หยวนหง ไม่นาน เซ้า คุน ก็ถูกจำคุกในข้อหาฉ้อราษฎร์บังหลวงและ จัง จว๋อ หลิน (Zhang Zuolin) ร่วมมือกับ อู๋ เฟย์ฟู (Wu Peifu) จัดตั้งรัฐบาลสำเร็จราชการที่กรุงปักกิ่ง จนกระทั่งรัฐบาลดังกล่าวถูก ขับไล่โดย เจียง ไคเชค ใน ค.ศ. 1928¹ ผลกระทบของยุคซุนซีกที่มีต่อประเทศจีน ในด้านเศรษฐกิจ สงครามระหว่างพวกซุนซีกและความวุ่นวายในประเทศทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายอย่างหนัก ชาวนา ก็ถูกเกณฑ์ไปเป็นทหารหรือทำงานอย่างอื่น เกิดภาวะข้าวยากมากแพงและมีการเก็บภาษีนานาชนิดโดยไม่มีกฎเกณฑ์ใดๆ นอกจากนี้ยังเกิดภาวะโจรผู้ร้ายชุกชุมทำให้การค้าต่างๆ ชะงักลงในด้านการปกครอง ยุคซุนซีกได้สร้างความแตกแยกภายในอันเนื่องมาจากการที่รัฐบาลกลางไม่สามารถควบคุมการปกครองในส่วนภูมิภาคได้ ซุนซีกในมณฑลต่างๆ ตั้งตนเป็นอิสระและปกครองตนเอง ในด้านสังคม บรรดาซุนซีกทั้งหลายทำให้สังคมถูกแบ่งแยกมากขึ้น เพราะประชาชนต่างมีความรู้สึกว่ามีอันตรายอยู่รอบด้าน จึงพยายามปกป้องทรัพย์สินของตนเอง ประชาชนจึงพยายามหาที่พึ่งพิงในทางหนึ่งก็คือ การตั้งเป็นสมาคมลับหรือการอาศัยบารมีของผู้มีอำนาจในท้องถิ่น และอีกประการหนึ่งในยุคซุนซีกทำให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความรักชาติโดยพบว่า ปัญญาชนและประชาชนมีการดำเนินการกิจกรรมต่างๆ และปรากฏการณ์ที่สำคัญที่สุดคือขบวนการ 4 พฤษภาคม² ค.ศ. 1919

1.2.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม

1.2.2.1 ผู้หญิงในสังคมจีน

จีนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง เป็นสาธารณรัฐ เมื่อ ค.ศ. 1912 แต่สิ่งที่ฝังแน่นในสังคมจีนและยากที่จะเปลี่ยนแปลงได้คือสถานภาพของผู้หญิงในสังคม ผู้หญิงยังคงต้องปฏิบัติตามอยู่ในคำสั่งของบิดามารดา เป็นภรรยาที่ดีของสามี เป็นแม่ที่ดีของลูก โดยลักษณะของสังคมจีนที่ผู้ชายเป็นใหญ่ ผู้หญิงเปรียบเสมือนช้างเท้าหลังที่ต้องคอยเดินตามผู้ชาย ในภาพยนตร์เรื่อง จูโต้ว จูโต้วตัวละครฝ่ายหญิง ถูกบิดามารดาบังคับให้แต่งงาน เช่นเดียวกับผู้หญิงคนอื่นๆ ในสังคมจีนสมัยนั้น แต่สิ่งที่ จูโต้วแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพผู้หญิง คือการที่จูโต้ว

¹ เขียน วีระวิทย์. (2517). เล่มเดิม. หน้า 120-124.

² วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). จีน : การต่อสู้เพื่ออำนาจ. หน้า 212-214.

แอบเป็นชู้กับหลานชายสามีตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องที่ถือว่ามีความผิดร้ายแรงมากสำหรับสังคมในชนบทของจีน ซึ่งผู้หญิงส่วนใหญ่ต้องอยู่ในกฎระเบียบประเพณีที่พึงปฏิบัติ หรืออีกเหตุการณ์หนึ่งที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพผู้หญิง คือ จูโต้ว บอกกับสามีตนเองว่า ลูกชายของเขานั้นเป็นลูกชายที่เกิดจากหลานชายของเขาเอง ผู้ศึกษาเห็นว่าทั้งสองกรณี เป็นเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดในเรื่องสถานภาพของผู้หญิงในสังคมจีนอย่างเด่นชัด

นอกจากนี้ การนำเสนอภาพของตัวละครหญิงของ จาง อี้โหม่ว ยังเป็นเหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่ง เนื่องจากภาพยนตร์จีนในอดีต จะไม่มีการนำเสนอภาพของผู้หญิงที่เป็นชู้กับชายอื่นให้พบเห็นมากนัก แต่ภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว มักนำเสนอภาพของตัวละครหญิง ที่เลือกที่จะฝ่าฝืนประเพณีเก่าแก่ของสังคมจีนในลักษณะต่างๆ จากเรื่อง จูโต้ว ตัวละครหญิงคือ จูโต้วลักลอบเป็นชู้กับหลานชายของตนเอง ฯลฯ

1.2.2.2 ประเพณีงานศพในสังคมจีน

ประเพณีงานศพในทุกประเทศถือว่า เป็นประเพณีที่แสดงถึงความเศร้าโศกของลูกหลานและบุคคลที่ใกล้ชิดกับผู้ตาย การจัดงานศพให้กับผู้ตายมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งดวงวิญญาณของผู้ตายให้ไปสู่สุคติ และแสดงถึงความกตัญญูต่อผู้ตาย ในภาพยนตร์ จูโต้ว เมื่อสามีของจูโต้วเสียชีวิต จูโต้วและหลานชายของสามี จัดพิธีศพให้สามีเป็นอย่างดี ตามความเชื่อของสังคมจีน เมื่อเสร็จสิ้นงานศพ ต้องมีการไว้ทุกข์ แต่สิ่งที่ภาพยนตร์เรื่อง จูโต้ว แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมคือ หลังพิธีศพของสามี ประเพณีที่ยึดถือกันสืบทอดหลายชั่วอายุคน ทุกคนต้องโศกเศร้ากับการจากไปของผู้ตาย แต่เมื่อเสร็จพิธีศพของสามี จูโต้วและหลานชายของสามีที่ลักลอบเป็นชู้กัน กลับไม่มีท่าทางโศกเศร้ากลับแต่งตัวที่เน้นสีสันฉูดฉาด พูดคุยหัวเราะอย่างสนุกสนาน ซึ่งในอดีตไม่เคยมีภาพยนตร์จีนที่กล้านำเสนอภาพของการกระทำที่ผิดต่อศีลธรรมในสังคมของชาวจีน แต่ จาง อี้โหม่ว ได้นำเสนอเรื่องเหล่านี้ผ่านทางภาพยนตร์ ซึ่งก็เป็นเพียงส่วนเล็กๆ ที่ยังคงมีอยู่ในสังคม

ภาพประกอบ 17 ภาพยนตร์เรื่อง Ju Dou (ค.ศ. 1988)

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2542). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 32.

1.3 ภาพยนตร์เรื่อง Raise the Red Lantern (ค.ศ. 1991)

เป็นภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว ที่สร้างชื่อเสียงให้กับเขามากกว่าเรื่องหนึ่ง โดยภาพยนตร์เรื่อง Raise the Red Lantern ได้รับการเสนอชื่อเข้าชิงรางวัลในสาขาภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยมในการประกวดรางวัลออสการ์ในปี ค.ศ. 1992 ภาพยนตร์เรื่อง Raise the Red Lantern สร้างขึ้นโดยดัดแปลงมาจากนวนิยายเรื่อง Wives and Concubines ของนักเขียน สู่ กง (Su Tong)

เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องเกี่ยวกับภรรยาหลวง ภรรยาหน้าในบ้านหลังหนึ่ง ช่งเหลียน นักศึกษาสาวซึ่งบิดาเธอเสียชีวิต ทำให้เธอไม่ได้เรียนต่อ และแม่เลี้ยงของช่งเหลียน

บังคับให้เธอแต่งงานเพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในบ้าน ซึ่งเหลียนยินยอมแต่เธอขอเลือกผู้ชายที่เธอต้องการแต่งงานด้วยตนเอง เธอตัดสินใจแต่งงานเป็นภรรยาคนที่ 4 ของบ้านสกุลเจิง ในวันแต่งงานเธอขอเดินทางไปบ้านสกุลเจิงโดยไม่ยอมนั่งเกี้ยวแต่งงาน

ภรรยาทั้ง 3 คน มีอุปนิสัยและพื้นเพแตกต่างกัน ภายในบ้านมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นกันในระหว่างภรรยาทั้ง 3 คน ทำให้ภรรยาคนที่ 4 คือ ช่งเหลียนต้องเข้าไปในวังวนแห่งการแก่งแย่งโดยปริยาย โดยที่ภรรยาคนที่ 1 คือ ภรรยาหลวงมีอายุมาก เป็นคนที่มีบุคลิกเยียบเฉย มีอำนาจในบ้านรองจากสามี เธอมีบุตรชาย 1 คน ภรรยาคนที่ 2 มีลักษณะเป็นคนสุภาพอ่อนโยน แต่แฝงไปด้วยความร้ายกาจ เธอสามารถทำทุกอย่างเพื่อให้เป็นที่รักของสามี ข้อด้อยของเธอคือ การมีบุตรสาว ภรรยาคนที่ 3 เธอมีอาชีพเป็นนางเอกจิวเก๋ เธอมีเสียงที่ไพเราะ ใบหน้าที่สวยงามตามแบบนางเอก สามียังรักเธออยู่มากเพราะเธอมีบุตรชาย

เนื้อหาในภาพยนตร์แสดงให้เห็นการดำเนินชีวิตของคนภายในครอบครัว ผ่านตัวละครทั้ง 4 คน แสดงให้เห็นถึงวิธีการต่างๆ ที่จะทำให้ตนเองเป็นที่รักของสามี ในภาพยนตร์จะใช้วิธีการจุดโคมแดงเป็นสัญลักษณ์ หากสามีต้องการไปนอนค้างกับภรรยาคนใดก็จะจุดโคมแดงเป็นสัญลักษณ์ที่หน้าบ้านของภรรยาคนนั้นๆ หากภรรยาคนใดสามีต้องการไปนอนค้างด้วย ก็จะได้สิทธิพิเศษต่างๆ เช่น การนวดเท้าเพื่อผ่อนคลาย หรือในทางนามธรรมการที่สามีมาค้างที่บ้านภรรยาคนใดบ่อยๆ เป็นการสะสมอำนาจภายในบ้านของภรรยาคนนั้นๆ

ตัวละครที่สำคัญที่สุดอีกคนหนึ่ง คือ สาวใช้ของช่งเหลียน เธอมีความคิดที่แตกต่างกับสาวใช้คนอื่นๆ เธอมีความคิดว่าเธอน่าจะเป็นภรรยาอีกคนในบ้านสกุลเจิงมากกว่าอยู่ในสภาพสาวใช้ ช่งเหลียนพอรู้ข่าวระแคะระคายว่า สาวใช้ของตนเองไม่ซื่อสัตย์กับเธอและคิดทำร้ายเธอและสิ่งที่ทำให้ช่งเหลียนโกรธสาวใช้ของเธอมากที่สุด คือ สาวใช้นำความลับของช่งเหลียนเรื่องโกหกว่าตนเองตั้งครรภ์ไปบอกกับภรรยาคนที่ 2 ทำให้สามีของช่งเหลียนโกรธมาก ช่งเหลียนจึงลงโทษสาวใช้ของตนเองจนเสียชีวิต ด้วยความขาดสติของช่งเหลียน วันหนึ่งเธอดื่มสุราจนเมาและได้ผลลพุดความลับของภรรยาที่ 3 ในเรื่องการมีชู้ จนทำให้ภรรยาคนที่ 3 ถูกลงโทษตามกฎของบ้านสกุลเจิง การโกหกว่าตนเองตั้งครรภ์ทำให้ช่งเหลียนก็ถูกลงโทษเช่นเดียวกันโดยการปิดโคมแดงของเธอ นั่นคือการยุติบทบาทการเป็นภรรยาคนที่ 4 ของเธอนั่นเอง สุดท้ายเธอก็กลายเป็นคนเสียสติ เนื้อเรื่องตอนท้ายๆ เป็นเรื่องราวการเข้ามาในบ้านสกุลเจิงของภรรยาคนที่ 5 และแน่นอนการแก่งแย่งก็เริ่มขึ้นอีกครั้ง¹

1.3.1 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

เหตุการณ์ในภาพยนตร์ระบุว่ ค.ศ. 1920 ตรงกับเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของจีน คือ ยุคขุนศึก เริ่มเหตุการณ์นายพลหยวน ชื่อ ไช่ เสียชีวิตภายหลังการขึ้นครองอำนาจตั้งแต่ ค.ศ. 1912-1916 ใน ค.ศ. 1916 เหล่าขุนศึก ตั้งตนเป็นใหญ่ เกิดการปะทะกันระหว่างบรรดาขุนศึก จากเมืองต่างๆ ผู้ที่ได้รับผลกระทบคือ ประชาชนทั่วไป เหตุการณ์สำคัญอีกเหตุการณ์หนึ่งที่

¹ Raise The Red Lantern. (1991). (videotape).

เกิดขึ้นในยุคนี้คือ เหตุการณ์ญี่ปุ่นได้กรรมสิทธิ์ในดินแดนชานตงของจีน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้เกิดขบวนการทางการเมืองที่ต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น คือ ขบวนการ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 ซึ่งขบวนการนี้ และเป็นการรวมกลุ่มของขบวนการเคลื่อนไหวพื้นฐานที่เป็นพลังของกลุ่มนักเรียน นิสิต นักศึกษา ที่พยายามรวมตัว ต่อต้านต่างชาติโดยสามารถแบ่งได้สองกลุ่มคือ กลุ่มการรวมตัวของประชาชนจนขยายไปทั่วประเทศที่คัดค้านลัทธิจักรวรรดินิยม และต่อต้านขุนศึกในภาคเหนือ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งคือการรวมตัวของนักเรียน นักศึกษาที่เคลื่อนไหวในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 1 เหตุการณ์ 4 พฤษภาคม ค.ศ. 1919 สืบเนื่องจาก ใน ค.ศ. 1915 ซึ่งอยู่ในช่วงสงคราม ญี่ปุ่นได้แผ่ขยายอิทธิพลในดินแดนจีนโดยญี่ปุ่นอาศัยความวุ่นวายของสงครามดังกล่าว ยื่นข้อเสนอ 21 ประการ ถ้าจีนปฏิเสธ ก็พร้อมที่จะใช้กำลังทหารรุกราน เช่น จีนต้องยอมรับว่า ชานตงเป็นเขตอิทธิพลของญี่ปุ่น หรือจีนต้องเชิญชาวญี่ปุ่นทำหน้าที่ปรึกษาด้านการทหาร การคลัง ฯลฯ ซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดเหตุการณ์ที่สร้างความไม่พอใจ ของขบวนการประชาชนขึ้น เนื่องจากผลการประชุมสันติภาพภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ณ พระราชวังแวร์ซายส์ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส โดยผู้แทนจากจีนยินยอมต่อที่ประชุมในการให้สิทธิพิเศษในมณฑล ชานตง จากเดิมเป็นของเยอรมันให้แก่ญี่ปุ่น

ทำให้บรรดานักเรียน นักศึกษา ชุมนุมกันที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน ต่อต้านเจ้าหน้าที่รัฐที่ร่วมมือกับญี่ปุ่น และผลพวงจากขบวนการ 4 พฤษภาคม สังคมจีนได้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะกระแสวิาทะเพื่อภูมิปัญญาเสนอ เช่น มีการวิพากษ์วิจารณ์สังคมจีนด้วยการจัดทำวารสารปัญญาชนที่มีเนื้อหาโจมตีประเพณีดั้งเดิมของสังคมจีน เช่น การคลุมถุงชน การมัดเท้าสตรี ลูกคนเล็กต้องมีฐานะต่ำกว่าลูกคนอื่น ๆ มีการเรียกร้องให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศ มีการยกย่องแนวคิดประชาธิปไตยและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ ฯลฯ

ภาพรวมโดยทั่วไปของกระแสภูมิปัญญาที่ถูกนำเสนออาจสรุปได้ 2 แนวทาง คือ แนวทางเสรีนิยมที่เข้ามายังสังคมจีนพอสมควร และอีกแนวทางหนึ่งเป็นแนวทางสังคมนิยมซึ่งเป็นผลพวงจากการปฏิวัติ เดือนตุลาคม ค.ศ. 1917 ของรัสเซีย¹ ผู้นำคนสำคัญของขบวนการ ได้แก่ เจิน ดู๋ชีว (Chen Duxiu) และหูชือ (Hu Shi) ผู้นำเหล่านี้มีอุดมการณ์ในการต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยม ในช่วงยุคขุนศึกบรรดามหาอำนาจตะวันตกเข้ามากอบโกยผลประโยชน์จากประเทศจีนเป็นจำนวนมาก โดยมหาอำนาจชาติหนึ่งที่สนใจจีน เพราะเกี่ยวข้องกับความมั่นคงของตน คือ รัสเซีย บทบาทของรัสเซียโดดเด่นมากโดยผ่านองค์การคอมมิวนิสต์สากล รัสเซียให้ความช่วยเหลือพรรคชาตินิยมของจีน โดยมีข้อตกลงว่าพรรคชาตินิยม ต้องยอมรับสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์จีนเข้าเป็นสมาชิกพรรคชาตินิยมด้วย จึงเกิดแนวร่วมครั้งที่ 1 ระหว่างพรรคชาตินิยม กับพรรคคอมมิวนิสต์ ใน ค.ศ. 1923 แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในพรรคชาตินิยมคือพรรคชาตินิยมได้แบ่งแยกเป็นสองฝ่ายได้แก่ฝ่ายซ้ายมีการจัดตั้งรัฐบาลใหม่ที่เมืองฮั่นโขว (Hankow) และฝ่ายขวา มีเจียง ไคเชกเป็นผู้นำ

¹ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 15.

ภายหลังการเสียชีวิตของผู้นำพรรคชาตินิยมคือ ดร. ชุนยัตเซน เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 1925 ความขัดแย้งระหว่างฝ่ายซ้าย-ขวาในพรรครุนแรงขึ้น เจียง ไคเชค ได้ออกนโยบายปราบปรามพรรคคอมมิวนิสต์จีนอย่างหนักใน ค.ศ. 1927 จนถึง ค.ศ. 1934 – 1935 พรรคคอมมิวนิสต์ต้องอพยพหนีการปราบปรามไปถึงเมืองส่านซี เรียกว่าการเดินทางไกล (Long March) แต่ก็เกิดเหตุการณ์ที่ญี่ปุ่นรุกรานจีนทำให้พรรคชาตินิยมและพรรคคอมมิวนิสต์จึงร่วมมือกันทำสงครามต่อต้านญี่ปุ่น (ค.ศ. 1937-1945) เมื่อสงครามต่อต้านญี่ปุ่นสิ้นสุดลง สงครามกลางเมืองก็ดำเนินต่อเนื่องกันที่ใน ค.ศ. 1946 ผลปรากฏว่า ฝ่ายพรรคคอมมิวนิสต์จีนคือ ผู้ที่ได้รับชัยชนะและสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีน ใน ค.ศ. 1949

1.3.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม

1.3.2.1 ผู้หญิงในสังคมจีน

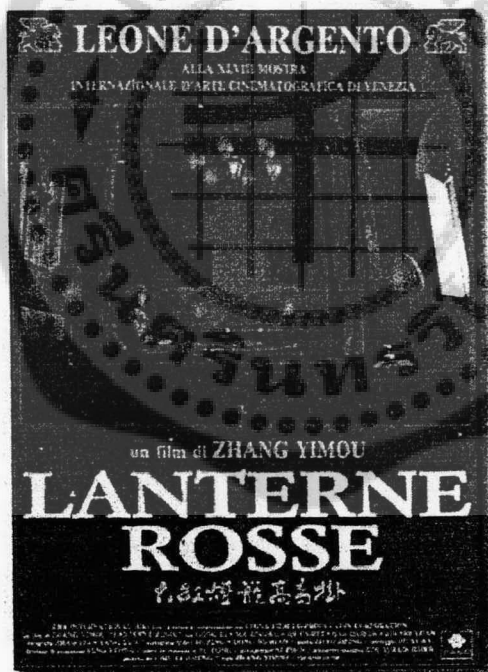
จาง อี้โหม่วในฐานะผู้กำกับรุ่นที่ 5 ที่มีชื่อเสียงที่สุดในภาพยนตร์เรื่อง Raise the Red Lantern ผู้หญิงที่จาง อี้โหม่วนำเสนอออกมามีลักษณะหลากหลาย เพราะมีตัวละครหญิง 4 คน ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมลักษณะต่างๆ ออกมา ซึ่งเปลี่ยนตัวละครหลักในเรื่องเป็นนักศึกษาที่ไม่สามารถเรียนต่อได้ เนื่องจากพ่อเสียชีวิต ซึ่งเปลี่ยนเป็นผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาสูงถ้าเทียบกับผู้หญิงในยุคนั้น ค.ศ. 1920 แต่เธอกลับเลือกที่จะมาเป็น ภรรยาคนที่ 4 ของบ้านสกุลเจิง สะท้อนการเปลี่ยนแปลงในสังคมผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงไม่ควรที่จะเลือกเป็นภรยาน้อย แต่เหตุผลที่ซึ่งเปลี่ยนเลือกเป็นภรรยาคนที่ 4 คือ เพราะแม่เลี้ยงต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายภายในบ้านหลังจากที่พ่อเธอตาย และซึ่งเปลี่ยนเองก็ต้องการเงินเพื่อแลกกับการเป็นภรรยาคนที่ 4 และสิ่งที่จาง อี้โหม่ว ต้องการสื่อให้เห็นเกี่ยวกับประเด็นผู้หญิงในสังคมจีนก็คือ ซึ่งเปลี่ยนแม่เป็นผู้หญิงที่มีการศึกษาสูง แต่เธอยอมที่จะไปเป็นภรรยาคนที่ 4 เพราะเหตุผลเรื่องความอยู่รอด ซึ่งในความเป็นจริงเธออาจไปประกอบอาชีพอื่นก็ได้ แต่กลับมาเป็นภรรยาคนที่ 4 ของบ้านสกุลเจิง เปรียบเสมือนแนวคิดที่เปลี่ยนกลับไปสู่แนวคิดเดิมคือ ผู้หญิงที่มีการศึกษาสูงอย่าง ซึ่งเปลี่ยนต้องยอมหรือโอนอ่อนให้กับวัฒนธรรมการมีภรรยาหลายคน และกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่ถูกกำหนดขึ้นในบ้านสกุลเจิง

1.3.2.2 วัฒนธรรมการมีบุตรชาย

วัฒนธรรมการมีบุตรชายไว้สืบสกุลของชาวจีนเป็นเรื่องสำคัญ หากภรรยาคนใดให้กำเนิดบุตรชาย จะได้รับความสนใจและดูแลจากสามีเป็นอย่างดี ในเรื่อง Raise the Red Lantern ภรรยาคนที่ 1 ของบ้านสกุลเจิง เธอมีบุตรชายคนแรกให้กับบ้านสกุลเจิงเป็นคนแรก แต่เธอกลับไม่ได้รับความสนใจหรือดูแลจากสามีเลย เป็นการแสดงให้เห็นความขัดแย้งหรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพราะการมีบุตรชายให้สามีไว้สืบสกุล ถือเป็นเรื่องน่ายินดี และถือเป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับการมีบุตรชายไว้สืบสกุล แต่ว่าสามีของเธอกลับไม่สนใจเธอ เพราะในที่สุด อำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ยังคงอยู่ในมือของผู้ชาย การให้กำเนิดบุตรชายเป็นความสุขชั่วคราวที่เกิดขึ้นในครอบครัว เพราะท้ายที่สุดผู้ชายในสังคมจีนก็ยังคงมีความต้องการมีภรรยาหลายๆ คน

1.3.2.3 วัฒนธรรมในครอบครัว

คำว่า กฎบ้าน เป็นแนวคิดของจีนยุคโบราณที่มีขึ้นเพื่อควบคุมการกระทำต่างๆ ของคนในบ้าน ถือเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละครอบครัว ในบ้านสกุลเจิง เช่นในเรื่อง เวลาที่สามีต้องการไปนอนค้างกับภรรยาคนใดจะมีธรรมเนียมการจุดโคมแดงสว่างไสวที่บ้านของภรรยาคนนั้นๆ โคมแดงอีกนัยหนึ่งคือ การแสดงอำนาจของภรรยาแต่ละคน หากบ้านหลังใดมีการจุดโคมแดงบ่อยๆ จะมีสิทธิ์ในบ้านเพิ่มมากขึ้น เช่น การกำหนดรายการอาหารของแต่ละวัน การได้ทรัพย์สินเงินทองเพิ่มขึ้น ทุกคนในบ้านต้องอยู่ในกฎบ้านห้ามใครฝ่าฝืน ในเรื่องภรรยาคนที่ 3 เชลลิกلوبมีฐ์ และถูกสามีจับได้ สิ่งที่ได้รับคือการลงโทษจากกฎบ้าน หรือกรณีของช่งเหลียน เป็นผู้หญิงที่ได้รับการศึกษาสูงถ้าเทียบกับหญิงสาวในยุคนั้น แต่เธอเลือกที่จะเป็นภรรยาคนที่ 4 เพราะต้องการหนีจากความยากจน ช่งเหลียนยอมโกหกสามีว่า เธอกำลังตั้งท้อง แต่เมื่อเธอถูกจับได้ว่าโกหกช่งเหลียนก็ถูกกฎบ้านลงโทษเช่นกัน จากสองกรณีทั้งภรรยาคนที่ 3 และช่งเหลียนต่างก็ไม่ยอมรับกับกฎเกณฑ์ประเพณีโบราณของจีนอย่างกฎบ้านทำให้ทั้งสองคนได้รับการลงโทษจากกฎบ้านอย่างหนัก

ภาพประกอบ 18 ภาพยนตร์เรื่อง Raise The Red Lantern (ค.ศ. 1991)

ที่มา: สตาร์พิกส์. (กรกฎาคม, 2547). 39(365): หน้า 106.

1.4 ภาพยนตร์ To Live (ค.ศ. 1994)

ภาพยนตร์เรื่อง To Live เป็นภาพยนตร์ของจาง อี้โหม่ว อีกเรื่องหนึ่งที่ทำให้จาง อี้โหม่ว มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากชาวต่างชาติ โดยภาพยนตร์เรื่อง To Live ได้รับรางวัล Jury Prize จากงานเทศกาลภาพยนตร์ที่เมืองคานส์ ประเทศฝรั่งเศส ในปี ค.ศ. 1994

ภาพยนตร์เรื่อง To Live มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวในชนบทของประเทศจีน ครอบครัวหนึ่ง ผู้กุ้ย ผู้เป็นสามีเป็นลูกของเศรษฐีที่ไม่สนใจครอบครัว ชอบเล่นการพนัน วันหนึ่ง ผู้กุ้ย เล่นการพนันจนถูกยึดบ้านและทรัพย์สินทั้งหมด ภรรยาของเขาชื่อ เจียเจิน ทนไม่ไหวพาลูกสาวหนีไป แต่หลังจากนั้นไม่นาน เจียเจิน ก็กลับมาหาผู้กุ้ยอีกครั้ง ผู้กุ้ยกลับเนื้อกลับตัวใหม่โดยอาศัยการแสดงละครหุ่นเงาเป็นอาชีพหลัก โดยผู้กุ้ยเร่ร่อน แสดงละครหุ่นเงาไปตามเมืองต่างๆ แต่เขาก็โชคร้าย วันหนึ่งผู้กุ้ยถูกจับโดยกองทัพแดง แต่ภายหลังก็ถูกปล่อยตัว เมื่อเขากลับบ้านผู้กุ้ย ต้องพบกับเรื่องเศร้าสองเรื่องคือ มารดาของเขาเสียชีวิต และลูกสาวคนโตป่วยหนัก และเหตุการณ์เลวร้ายก็เกิดขึ้นอีกครั้ง เมื่อผู้กุ้ยต้องสูญเสียลูกชายคนเล็กด้วยอุบัติเหตุ เหตุการณ์ต่อมาเมื่อลูกสาวผู้กุ้ยคลอดลูกเธอต้องสูญเสียสามีไป เนื่องจากอุบัติเหตุ ผู้กุ้ยได้หลานชายและครอบครัวของเขาต้องต่อสู้กับการดำเนินชีวิตต่อไป

1.4.1 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

เนื้อหาในภาพยนตร์ใช้เหตุการณ์สงครามกลางเมืองระหว่างพรรคก๊กมินตั๋ง และ พรรคคอมมิวนิสต์จีนสู้รบกัน ตั้งแต่ ค.ศ. 1946-1949 พรรคคอมมิวนิสต์จีนเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะ และสถาปนาสาธารณรัฐประชาชนจีนใน ค.ศ. 1949 ภายหลังพรรคคอมมิวนิสต์ ครองอำนาจได้มี นโยบายปราบปรามฝ่ายปฏิปักษ์กับพรรคคอมมิวนิสต์จีน ซึ่งได้แก่ ชนชั้นผู้นำในอดีต, กลุ่มพรรคก๊กมินตั๋งที่เหลืออยู่และบรรดาโจรผู้ร้ายต่างๆ¹ จีนเริ่มใช้นโยบายแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยใช้นโยบายปฏิรูปที่ดินโดยนโยบายดังกล่าว มุ่งทำลายชนชั้นเจ้าที่ดิน² มีการแบ่งสรรปันส่วนที่ดินให้กับประชาชน ในเรื่องการปกครองเหมา เจ๋อตงได้ประยุกต์ใช้ลัทธิมาร์กซ์และลัทธิเลนินเข้าด้วยกัน คือ การสร้างแนวร่วมกับทุกฝ่ายในการเมืองและสังคม แต่ทุกฝ่ายต้องอยู่ภายใต้การปกครองโดยพรรคคอมมิวนิสต์ ลักษณะการปกครองมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเทศไปสู่ระบอบคอมมิวนิสต์แบบค่อยเป็นค่อยไป ใน ค.ศ. 1953 พรรคคอมมิวนิสต์ ได้ประกาศแผนพัฒนา 5 ปี ฉบับที่ 1 มุ่งสร้างจีนให้เป็นรัฐอุตสาหกรรม โดยเริ่มสร้างอุตสาหกรรมหนักตามแนวของรัสเซีย มีการใช้นโยบายสหกรณ์ (Cooperative) โดยให้ชาวนามีกรรมสิทธิ์ในที่ดินร่วมกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ ประชาชนขาดความกระตือรือร้นในการทำงาน เพราะประชาชนถือว่าที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของส่วนร่วมมิใช่ของตนเอง ใน ค.ศ. 1956 เหมาเจ๋อตง ได้ออกนโยบายปฏิรูปความคิด คือ นโยบายร้อยบุปผา เป็นนโยบายที่ใช้พรรคคอมมิวนิสต์ต้องการให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นของตนเอง

¹ วรศักดิ์ มัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 35.

² จันทรฉาย ภคธิตม. (2525). เล่มเดิม. หน้า 126.

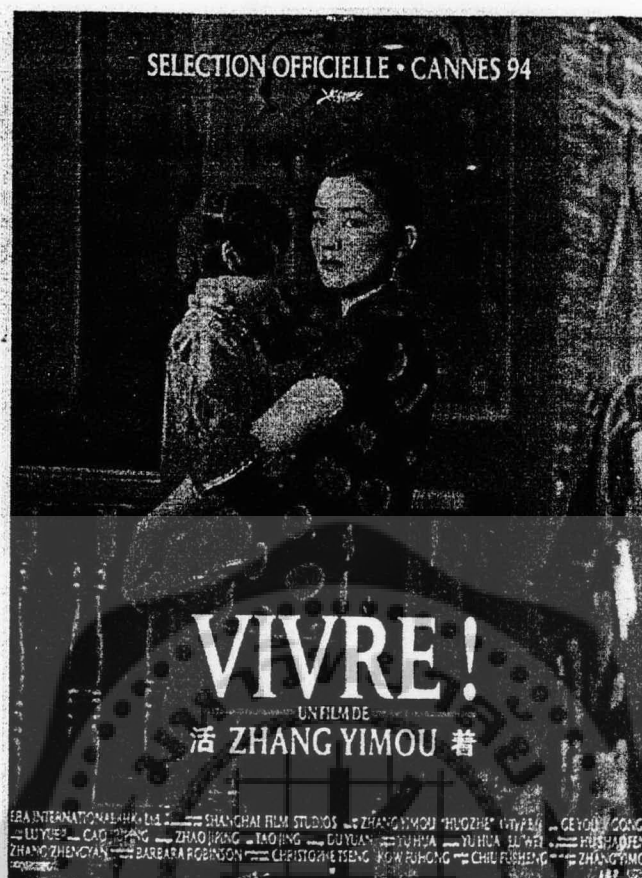
ออกมา เพื่อพรรคคอมมิวนิสต์จะได้นำความคิดเห็นที่ได้ไปปรับปรุงเป็นนโยบายของพรรคต่อไป ปัญหาทางเศรษฐกิจยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่พรรคคอมมิวนิสต์จีนต้องการแก้ไข ใน ค.ศ. 1958 ได้มีการออกนโยบายก้าวกระโดดไกล (Great Leap Forward) ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเร่งรัดพัฒนาทั้ง เกษตรและอุตสาหกรรม เพื่อให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น และพรรคคอมมิวนิสต์ได้เรียกร้องให้ประชาชน เสียสละร่างกายแรงใจ เพื่อให้ผลผลิตของประเทศเพิ่มมากขึ้น ใน ค.ศ. 1966 นโยบายปฏิวัติ วัฒนธรรมได้เกิดขึ้น โดยมีแนวคิดหลักคือ การปฏิวัติของผู้คน มุ่งเปลี่ยนวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนจีน เพื่อให้การปฏิวัติวัฒนธรรมดำเนิน บรรลุวัตถุประสงค์ พรรคคอมมิวนิสต์จีนได้จัดตั้งหน่วยพิทักษ์แดง หน่วยพิทักษ์แดงประกอบไปด้วยนักเรียน นักศึกษา คนรุ่นใหม่ ที่มีแนวคิดร่วมกันในการเผยแพร่ แนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ และต่อสู้กับวัฒนธรรมชนชั้นกลาง และพวกศักดินา ความล้มเหลว ของการปฏิวัติวัฒนธรรมมีหลายสาเหตุ แต่สาเหตุหนึ่งที่สำคัญ คือ ความวุ่นวายปั่นป่วนในประเทศ ที่เกิดจากหน่วยพิทักษ์แดง เพราะหน่วยพิทักษ์แดงได้ทำลายทรัพย์สิน และก่อความไม่สงบในหลาย ส่วน จนทำให้ประชาชนไม่พอใจและเกิดการสู้รบระหว่างประชาชนและหน่วยพิทักษ์แดง ในที่สุด พรรคคอมมิวนิสต์ต้องใช้กำลังปราบปรามหน่วยพิทักษ์แดง และสั่งให้หน่วยพิทักษ์แดงกลับคืนสู่ ระบบการศึกษา

1.4.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงเชิงสังคมและวัฒนธรรม

1.4.2.1 การเล่นละครหุ่นเงา

การเล่นละครหุ่นเงาในเรื่อง To Live สะท้อนให้เห็นภาพของการละเล่น สำหรับชนชั้นเจ้านายที่สนใจแต่ความบันเทิง เนื้อหาที่ใช้ในการแสดงละครหุ่นเงามีหลากหลาย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องการเล่นละครหุ่นเงา คือ เมื่อจีนเข้าสู่ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) การละเล่นประเพณีแบบเดิมของจีนถูกทำลายจนหมดสิ้นในเรื่องผู้ก๊วย เร่ร่อนแสดงละครหุ่นเงา หลายปี แต่ต้องมาหยุดเล่นละครหุ่นเงาและเมื่อเข้าสู่ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม คณะละครหุ่นของผู้ก๊วยถูก กวาดล้างโดยทหารและเจ้าของคณะละครหุ่นเงาถูกสังหารเสียชีวิต

1.4.2.2 ในภาพยนตร์เรื่องอื่นๆ ของ จาง อี้โหม่ว ตัวละครหญิงมักเป็นตัวละครที่มีบทบาทเด่นชัด และแสดงออกในเรื่องต่างๆ มากกว่าตัวละครชาย แต่ในภาพยนตร์เรื่อง To Live ตัวละครชายจะมีบทบาทเด่นชัด มากกว่าตัวละครหญิง เนื่องจาก จาง อี้โหม่ว เคยได้สัมภาษณ์ไว้ใน นิตยสารว่า ภาพยนตร์ เรื่อง To Live เป็นภาพยนตร์เรื่องแรกเขาให้น้ำหนักตัวละครชายมากกว่า ตัวละครหญิง และบทบาทตัวละครหญิงในเรื่องก็จะเป็นบทบาทของผู้หญิงที่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ ประเพณีของจีน มิใช่บทบาทของผู้หญิงที่ต่อต้านหรือฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ประเพณีของจีนเหมือน ภาพยนตร์เรื่องอื่นๆ ของเขา

ภาพประกอบ 19 ภาพยนตร์เรื่อง To Live (ค.ศ. 1994)

ที่มา: फिल्मวิว. (มีนาคม, 2537). 2(16): หน้า 8.

1.5 ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home (ค.ศ. 1999)

ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home เป็นภาพยนตร์อีกเรื่องหนึ่งทำให้จาง อี้โหม่วมีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากชาวต่างชาติเพิ่มมากยิ่งขึ้น คือ การได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมจากเทศกาลประกวดภาพยนตร์ที่กรุงเบอร์ลิน ประเทศเยอรมนี ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home สร้างขึ้นจาก นวนิยายเรื่อง หวนรำลึก (Remember) ของนักเขียนชื่อ เป่า ลีอ (Bao Shi)

เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความรักของบิดามารดาที่มีต่อกัน โดยบุตรชาย เป็น ผู้เล่าเรื่อง เรื่องย้อนกลับไปในปี ค.ศ.1958 ในยุคพรรคคอมมิวนิสต์ประกาศนโยบายก้าวกระโดด เนื้อหาในภาพยนตร์ เริ่มด้วยการเดินทางกลับบ้านเพื่อร่วมงานศพบิดาของล้วยยี่เซิง ที่มีอาชีพเป็นครูใหญ่ในโรงเรียนเล็กๆ ในหมู่บ้านนั่นเอง บิดาของล้วยยี่เซิงเสียชีวิตที่โรงพยาบาล ฝ่ายมารดาต้องการให้มีการจัดพิธีแบกศพกลับบ้านด้วยการใช้คนแบกเพื่อให้ผู้ตายได้เดินทางกลับสู่บ้าน ความขัดแย้งเกิดขึ้น ฝ่ายล้วยยี่เซิงไม่ต้องการให้มีการแบกศพบิดากลับบ้านเพราะเหตุว่าเป็นประเพณี

ที่เก่าแก่และต้องใช้คนจำนวนมากในพิธีเหตุผลอีกอย่างหนึ่งที่มารดาต้องการให้มีพิธีแบกศพกลับบ้านคือ นางต้องการที่จะทอผ้าคลุมโลงศพให้สามีด้วยตนเอง ล้วยี่เชิงพบรูปแต่งงานบิดาและมารดาทำให้เขาหวนรำลึกถึงความรักของบิดา (ครูลั่ว) และมารดา (จ้าวตี้) ที่มีต่อกันตั้งแต่สมัยวัยหนุ่มสาว

ครูลั่วเดินทางมายังหมู่บ้านเล็กๆ ในชนบทห่างไกลความเจริญ ชาวบ้านให้เกียรติกับครูหนุ่มผู้มาใหม่เป็นอย่างดี จ้าวตี้หญิงสาววัยรุ่นมีความพึงพอใจตั้งแต่แรกพบกับครูลั่ว จ้าวตี้แสดงออกให้เห็นว่าตนเองต้องการให้ครูลั่วพูดคุยและสนใจตนเอง เช่น จ้าวตี้พยายามปรุงอาหารให้อร่อยที่สุดเพื่อให้ครูลั่วได้กิน หรือการที่เธอยอมเดินทางไปตักน้ำในบ่อน้ำเก่าหลังหมู่บ้านเพียงเพื่อต้องการพบหน้าครูลั่วบ้างเท่านั้นจนวันหนึ่งครูลั่วได้มารับประทานอาหารที่บ้านของจ้าวตี้ เธอรู้สึกตื่นเต้นมาก เธอรีบตื่นมาปรุงอาหารแต่เช้าครูหนุ่มรับประทานอาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ต้องพบปัญหาเมื่อครูลั่วถูกเรียกตัวกลับไปในเมือง โดยครูลั่วให้สัญญากับจ้าวตี้ว่าจะกลับมาก่อนเปิดภาคเรียน เมื่อถึงกำหนดเวลาการกลับมาของครูแล้ว จ้าวตี้ก็เฝ้ารอแต่ก็ไม่มีที่ท่าว่าครูลั่วจะกลับ จ้าวตี้ทนไม่ไหวเธอร้องไห้ห่มะเพื่อไปพบครูลั่ว แต่ก็ไม่พบจนเธอต้องล้มป่วย พอครูลั่วทราบว่จ้าวตี้ป่วยหนักเขาก็รีบกลับมาที่หมู่บ้านทันที และหลังจากนั้นทั้งจ้าวตี้และครูลั่วก็ไม่เคยแยกจากกันอีกเลย

เนื้อเรื่องดังกล่าวคือ ความรักของบิดามารดาของล้วยี่เชิง เมื่อเขาทบทวนแล้วจึงตัดสินใจขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่บ้านเพื่อมาช่วยในพิธีแบกศพของบิดาตนเอง เมื่อถึงวันพิธีสิ่งที่ทำให้ล้วยี่เชิงตกใจมากคือบันดาลลูกศิษย์ของบิดาจากทั่วสารทิศ ขอมาร่วมแบกศพบิดาของเขากลับบ้านโดยไม่ขอรับค่าตอบแทน หลังจากพิธีศพไม่นานล้วยี่เชิงได้สร้างโรงเรียนแห่งใหม่ขึ้น¹

1.5.1 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home มีเนื้อหาแบ่งได้ 2 ช่วง คือ ช่วงแรกเป็นเหตุการณ์ใน ค.ศ.1958 และช่วงที่สองเป็นเหตุการณ์ใน ค.ศ. 1999 การวิเคราะห์เชิงประวัติศาสตร์ขอธิบายเหตุการณ์ในยุค ค.ศ.1958 ซึ่งเป็นช่วงการประกาศใช้นโยบายก้าวกระโดดไกล นโยบายนี้เป็นนโยบายที่เกิดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายการเร่งการผลิตให้ได้เป็น 2 เท่า และมีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากเมืองสู่ชนบท โดยแกนนำ คนสำคัญที่ทำให้เกิดนโยบายนี้ขึ้นคือ เหมาเจ๋อตง เครื่องมือที่พรรคคอมมิวนิสต์ใช้กับนโยบายก้าวกระโดด คือ การใช้ระบบคอมมูน โดยแนวทางการปฏิบัติของระบบคอมมูนคือ การผลิตนับจากนี้ ควรรวมการผลิตในแต่ละหมู่บ้านเข้าด้วยกัน แล้วให้เป็น หมู่บ้านหนึ่งคอมมูน วิธีการแบบคอมมูนมีความแปลก เนื่องจากมีการบริหารจัดการออกมาในรูปแบบที่คล้ายระบบทหาร คือ กิจกรรมทั้งหมด จะมีการปฏิบัติ แบบมีแบบแผนที่เคร่งครัด ส่วนแรงงานในคอมมูนนั้น ก็จะถูกจัดเป็นกองที่มีขนาด แตกต่างกันไป แรงงานทุกคนต้องทำงานให้คอมมูนตั้งแต่เช้าจรดเย็นด้วยความทุ่มเท สิ่งที่คอมมูนให้แก่สมาชิก ก็คือ หลักประกันในชีวิตประจำวันที่จะได้รับการดูแลตั้งแต่อาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ฯลฯ ด้วยวิธีการบริหารจัดการเช่นนี้ทำให้การผลิต การค้า การศึกษา การทหาร ประสานเป็นหนึ่งเดียวพร้อมมุ่งไปสู่สังคม

¹ The Road Home. (1992). (videotape).

คอมมิวนิสต์ เป้าหมายของนโยบายก้าวกระโดดที่สำคัญคือ การทำให้ประชาชนมีความร่วมมือร่วมใจในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นการผลิตด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นหน้าที่หลักที่ประชาชนต้องทำ อีกประการหนึ่งคือการผลิตด้านอุตสาหกรรมซึ่งเป็นการเร่งผลิตเหล็กเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐสำหรับผลของนโยบายก้าวกระโดด คือ ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติหลายชนิด ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมากเนื่องจากการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตเหล็กกล้าต้องใช้ไม้ในการหลอมเหล็กทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงเป็นจำนวนมากรวมทั้งแรงงานประชาชนที่ใช้มักทุ่มเทกับวิธีการผลิตผิดๆ เนื่องจากการขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ในภาคการเกษตรการทุ่มเทแรงงานมีความเปลี่ยนแปลงจากนโยบายที่กำหนดไว้คือ “ทุกคนทำตามความสามารถ แบ่งตามการใช้แรงงาน” กลับกลายเป็นว่า “ทุกคนทำตามความสามารถแบ่งตามความถูกต้องทำให้ประชาชนไม่ยอมใช้แรงงาน เพราะมีความคิดว่าการใช้แรงงานมากน้อยก็ได้รับการปันส่วนเท่าๆ กัน ผลของนโยบายก้าวกระโดดที่สำคัญ อีกประการหนึ่ง คือ ผลผลิตที่ได้จากคอมมูนต่างๆ มักไม่มีคุณภาพตามเกณฑ์รวมทั้งในระยะหลังคือ ค.ศ. 1959 ผลผลิตต่างๆ ลดลงอย่างเห็นได้ชัด เนื่องมาจากสาเหตุต่างๆ เช่น การเกิดภัยธรรมชาติ ทำให้พื้นที่เพาะปลูกเสียหายอย่างมาก และจีนเริ่มมีความขัดแย้งกับโซเวียต ทำให้โซเวียตยกเลิกการช่วยเหลือจีนด้านต่างๆ รวมทั้งการช่วยเหลือทางเทคโนโลยีต่างๆ ด้วย ผลดังกล่าวทำให้ชาวจีนประสบปัญหาอดอยาก ล้มตายลงเป็นจำนวนมากประมาณ 20 – 30 ล้านคน²

1.5.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม

1.5.2.1 แนวคิดเก่า-แนวคิดใหม่

ใน ค.ศ. 1958 พรรคคอมมิวนิสต์ได้ออกนโยบายก้าวกระโดดซึ่งมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการเร่งพัฒนาเกษตรและอุตสาหกรรมพร้อมกัน โดยเน้นให้ท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง โดยใช้ระบบคอมมูนโดยในแต่ละคอมมูนจะดูแลประชาชนในทุกๆ ด้าน เช่น การทำมาหากิน ชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อจีนเข้าสู่ยุคจีนใหม่ โดยเริ่มใช้นโยบายแบบสี่ทันสมัย ค.ศ. 1978 จีนได้รับอิทธิพลแนวคิดจากชาวตะวันตกมาก ทำให้ชาวจีนยุคใหม่มีแนวคิดแบบทุนนิยมมากขึ้น เช่น การมุ่งทำงานเพื่อมีรายได้มาซื้อสินค้าต่างๆ ความต้องการเครื่องอำนวยความสะดวก ในชีวิตประจำวันมากขึ้น เหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นความเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องแนวคิดเก่า-แนวคิดใหม่มากที่สุดในเรื่อง The Road Home มากที่สุดคือ เหตุการณ์ที่บุตรชายได้ทราบข่าวการเสียชีวิตของบิดาจึงต้องรีบกลับบ้านในชนบท เมื่อกลับถึงบ้านบุตรชายได้ทราบเรื่องการเสียชีวิตของบิดาจากมารดาว่า บิดาเสียชีวิตในเมืองที่ห่างจากบ้านมาก และศพของบิดาอยู่ที่โรงพยาบาล มารดาต้องการจัดพิธีแบกศพกลับบ้านแบบโบราณ คือการใช้แรงงานคนแบกศพของสามีจากโรงพยาบาลกลับมาที่บ้านเพราะมีความเชื่อว่าการแบกศพกลับบ้านจะนำวิญญาณของผู้ตายที่หลงทางกลับบ้านและมารดาต้องการทอ

¹ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 69.

² แหล่งเดิม. หน้า 73-75.

ผ้าคลุมโลงศพสามีของเธอด้วยฝีมือตนเอง เพราะมีความเชื่อว่าการทอผ้าคลุมศพสามีด้วยตนเอง เป็นการแสดงความรักต่อสามีเป็นครั้งสุดท้าย ส่วนบุตรชายเห็นว่าการแบกศพบิดากลับบ้านด้วย แรงงานคนเป็นเรื่องที่ยุ่งยาก ควรใช้รถขนศพบิดากลับมาที่บ้านสะดวกกว่า ซึ่งแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมระหว่างแนวคิดเก่า-แนวคิดใหม่อย่างชัดเจน

1.5.2.2 ผู้หญิงในสังคมจีน

ในภาพยนตร์เรื่อง The Road Home มีการนำเสนอภาพผู้หญิงในสังคมจีนที่มี ลักษณะต่อต้านขนบธรรมเนียมหรือกฎเกณฑ์ของสังคม เช่น เหตุการณ์ในเรื่อง จาวตี้หรือมารดา ของผู้เล่าเรื่องเป็นผู้หญิงที่กล้าแสดงความรู้สึกของตนเองออกมาอย่างเต็มที่ โดยไม่สนใจต่อ ขนบธรรมเนียมหรือกฎเกณฑ์ทางสังคม โดยเฉพาะในเรื่องการแสดงความรู้สึกรักผู้ชายคนหนึ่ง คือ บิดาของผู้เล่าเรื่องนั่นเอง เช่น จาวตี้ยอมเดินทางไปตักน้ำที่บ่อน้ำเก่าประจำหมู่บ้าน เพราะต้องการ เห็นหน้าครูลัว หรือการเตรียมอาหารที่ปรุงเป็นพิเศษไว้สำหรับครูลัว เมื่อครูลัวมาเยี่ยมบ้านตาม ประเพณีเยี่ยมบ้านของครูในชนบทจีน หรือเหตุการณ์ที่จาวตี้ยอมเดินฝ่าพายุหิมะเพื่อไปรอรับครูลัว กลับบ้านหลังจากที่ครูลัวถูกเรียกตัวกลับเข้าไปในเมือง โดยจาวตี้ไม่สนใจว่าการกระทำของเธอเป็น สิ่งที่ผู้หญิงไม่สามารถแสดงออกได้ เพราะผู้หญิงในสังคมจีนถูกอบรมสั่งสอนให้เก็บความรู้สึกใน เรื่องต่างๆ และความรักของหนุ่มสาวนั้น เป็นเรื่องที่บิดามารดาจะเป็นผู้ดูแลจัดการให้มากกว่าที่ บุตรสาวจะมีโอกาสเลือกคู่ครองของตนเอง

ภาพประกอบ 20 ภาพยนตร์เรื่อง The Road Home (ค.ศ. 1999)

ที่มา: สตาร์พิกส์. (กรกฎาคม, 2547). 39(365): หน้า 106.

2. ภาพยนตร์ของ เกียน จวงจวง (Tian Zhuangzhuang, ค.ศ. 1952 -)

เกียน จวงจวง เกิดเมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 1952 บิดาเป็นดาราภาพยนตร์จีนในยุคหนังเจียบ ช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมบิดามารดาของ เกียน จวงจวงถูกประหารชีวิต ในช่วงวัยรุ่นเกียน จวงจวงถูกส่งไปเป็นชาวนา เพื่อใช้แรงงาน เกียน จวงจวง มีความสนใจในการถ่ายภาพมากโดยเขาได้ฝึกงานเป็นผู้ช่วยช่างภาพที่โรงถ่ายภาพยนตร์เกษตรกรรม ต่อมาใน ค.ศ. 1978 เกียน จวงจวงได้เข้าศึกษาต่อที่วิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง ภาพยนตร์เรื่องสำคัญๆ ของ เกียน จวงจวง ได้แก่ Hunting Ground (ค.ศ. 1984) ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษย์กับความขัดแย้งในตนเองเกี่ยวกับศีลธรรมในจิตใจ และภาพยนตร์ที่สร้างชื่อเสียงให้ เกียน จวงจวง มากที่สุด คือ ว้าวสีน้ำเงิน (ค.ศ.1993) ซึ่งเป็นเรื่องของการต่อสู้ของแม่ลูกคู่หนึ่งในช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครอง

2.1 ภาพยนตร์ เรื่อง Blue Kite (1993)

2.1.1 ภาพยนตร์เรื่องว้าวสีน้ำเงิน เป็นภาพยนตร์ภายใต้การกำกับของเกียน จวงจวง เกียน จวงจวง เป็นผู้กำกับภาพยนตร์ในรุ่นที่ 5 ซึ่งเป็นรุ่นเดียวกับ จาง อี้โหม่ว และ เฉิน ช่าย เกอ แต่สิ่งที่ เกียน จวงจวง แตกต่างกับ จาง อี้โหม่ว และ เฉิน ช่าย เกอ คือ รูปแบบการนำเสนอภาพยนตร์ ของ เกียน จวงจวง จะมุ่งนำเสนอความเรียบง่าย สะท้อนให้เห็นภาพชีวิตคนธรรมดาสามัญไม่มีฉากยิ่งใหญ่ตระการตา หรือการใช้เครื่องแต่งกายหรูหรา นักวิจารณ์ภาพยนตร์กล่าวถึงภาพยนตร์ ของ เกียน จวงจวง ว่าเป็นภาพยนตร์ ที่เน้นความสมจริงแฝงข้อคิดที่ล้าลึก¹

ภาพยนตร์เรื่องว้าวสีน้ำเงิน เนื้อหาในภาพยนตร์ เป็นเรื่องของมารดา กับบุตรชาย คู่หนึ่ง ที่อยู่ท่ามกลางการผันแปรทางการเมือง

โดยเหตุการณ์เริ่มต้นด้วย การแต่งงานครั้งแรกของมารดา โดยเป็นการแต่งงานที่มีพิธีการครั้งแรก และครั้งเดียวของมารดา โดยบุตรชายเล่าเรื่องพ่อแท้ๆ ของเขาว่า เป็นคนนำสงสาร และถูกใส่ร้ายจากเพื่อนร่วมงานหลายครั้งจนพ่อถูกส่งตัวไปค่ายกักกันจนเสียชีวิตในค่ายกักกัน ต่อมาเป็นเหตุการณ์ที่มารดามีสามีคนที่สอง บุตรชายเรียกพ่อเลี้ยงของตนเองว่าลุง ลุงคนนี้เป็นบุคคลที่ทำให้พ่อแท้ๆ ของเขาต้องถูกส่งตัวไปค่ายกักกันและเสียชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างบุตรชายกับพ่อเลี้ยงมีความอบอุ่นและความรักให้แก่กันมากกว่าพ่อแท้ๆ มาก แต่พ่อเลี้ยงก็ป่วยหนักจนเสียชีวิต และมารดาก็มีสามีคนที่ สาม ซึ่งประกอบอาชีพเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาล บุตรชายจะเรียกพ่อเลี้ยงคนนี้ว่า พ่อเลี้ยง ช่วงเวลาที่มารดามีสามีคนที่สามเป็นช่วงเวลาที่บุตรชายเริ่มเข้าสู่วัยรุ่น ทำให้บุตรชายมีปัญหาเกี่ยวกับพ่อเลี้ยงมากการมีสามีที่สามนำมาสู่ฉากจบของภาพยนตร์ที่สร้างความสะเทือนใจ คือ พ่อเลี้ยงและมารดาถูกประณามจากหน่วยพิทักษ์แดง (Red Guards)²

¹ จุฑามาศ (นามแฝง). (2538, มกราคม). "เกียนจวงจวงผู้กำกับ รุ่นที่ 5". ฟิล์มวิว. 2(21) : หน้า 56.

2.1.2 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

เหตุการณ์ในภาพยนตร์เรื่องว่าวสีน้ำเงิน อยู่ในช่วง ค.ศ. 1958 – 1968 ผู้ศึกษาวิเคราะห์จากภาพยนตร์เห็นว่า เหตุการณ์สำคัญๆ ที่ เกียน จวงจวง ต้องการสื่อให้เห็นความเลวร้ายนั้น คือ เหตุการณ์แรกการใช้นโยบายก้าวกระโดดไกล ซึ่งจุดมุ่งหมายของนโยบายดังกล่าวคือ ต้องการเร่งรัดพัฒนาทั้งการเกษตรและอุตสาหกรรมพร้อมกับโครงการก้าวกระโดดไกลนี้ มุ่งเน้นหนักการให้แต่ละท้องถิ่นพึ่งตนเอง (Local Self Reliance) โดยใช้ระบบคอมมูน สำหรับประชาชนทั้งในชนบทและในเมือง คอมมูนคือ การอยู่ร่วมกัน โดยการบริหาร การคลัง พาณิชยกรรม อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และกิจกรรมทุกประเภทในชุมชนเข้าด้วยกัน เป็นการตั้งหน่วยองค์การเพื่อเป็นทั้งที่อยู่อาศัยเป็นแหล่งทำมาหากิน ผลิตผลทางการเกษตร และเป็นแหล่งบริหารด้วย¹

การสร้างระบบคอมมูน เป็นการส่งเสริมและเรียกร้องให้ประชาชนสละร่างกายแรงใจ สร้างคอมมูนขึ้น ระบบคอมมูนจึงเป็นการใช้ความตื่นตัวทางลัทธิและร่างกายแรงใจของมนุษย์ (Human will) ตลอดจนการใช้องค์การทั้งของรัฐบาล และพรรคคอมมิวนิสต์ ในการเร่งรัดพัฒนาอุตสาหกรรม กลไกกรรม และสังคมไปพร้อมกัน แทนการใช้หลักวิชาการและเครื่องจักรใดๆ ในการพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมตามแบบอย่างของประเทศรัสเซีย²

ส่วนเหตุการณ์หนึ่งที่ภาพยนตร์เรื่องว่าวสีน้ำเงิน สะท้อนให้เห็นความโหดร้ายของหน่วยพิทักษ์แดง คือ หน่วยพิทักษ์แดงจะเคลื่อนไหวไปตามแหล่งชุมชน มีการใช้กำลังทำลายทรัพย์สิน ทำร้ายบุคคล ที่มีลักษณะเป็นนายทุน หรือเจ้าขุนมูลนาย หน่วยพิทักษ์แดงซึ่งประกอบด้วยนักเรียนมัธยม นิสิต นักศึกษา มีหน้าที่หลัก คือ ปกป้องและสืบต่อลัทธิคอมมิวนิสต์

2.1.3 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม

2.1.3.1 ผู้หญิงในสังคมจีน

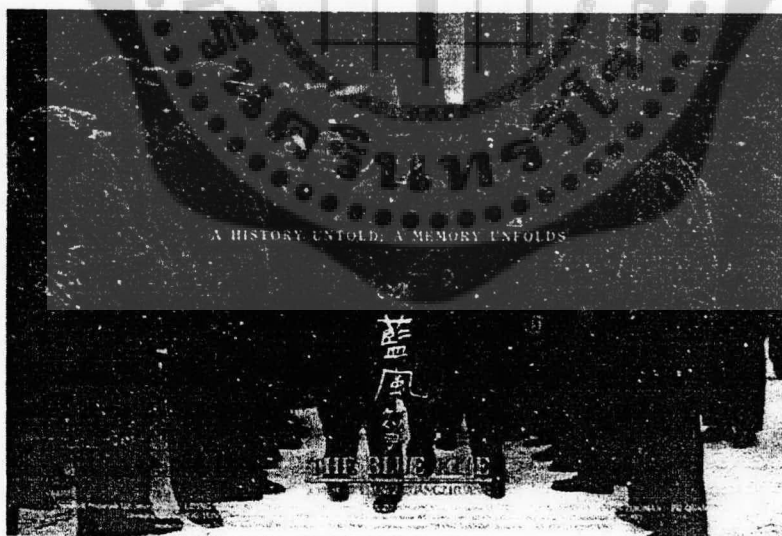
ภาพยนตร์เรื่องว่าวสีน้ำเงิน ของ เกียน จวงจวง นำเสนอภาพของผู้หญิงในสังคมจีนที่มีความแตกต่างจากผู้หญิงในสังคมจีน ในเรื่องว่าวสีน้ำเงิน ในยุคนั้น จีนอยู่ในยุค ค.ศ. 1953 - 1968 ผู้หญิงในสังคมจีนยังไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับผู้ชาย แม้ทางรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ออกกฎหมายสมรสใน ค.ศ. 1950 โดยให้สิทธิเสรีภาพ แก่ผู้ชายและผู้หญิง แต่ในความเป็นจริง ผู้หญิงยังคงไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับผู้ชาย แต่ในเรื่อง มารดาของเด็กชาย เธอเลือกผู้ชายที่จะแต่งงานด้วยตัวเธอเอง และที่สำคัญ เธอผ่านการแต่งงานถึง 3 ครั้ง การแต่งงานแต่ละครั้ง มีเหตุผลสำคัญคือ เธอรู้สึกพึงพอใจกับการแต่งงานในครั้งนั้นๆ หรือไม่ และบุตรชายก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เธอต้องแต่งงานถึง 3 ครั้ง โดยเฉพาะการแต่งงานครั้งสุดท้าย เธอแต่งงานกับข้าราชการระดับสูง เพราะเธอต้องการให้บุตรชายได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนดีๆ และความเป็นอยู่ในครอบครัวเธอดีขึ้น

¹ D.J. Waller. (1970). *The Government and Politic of Communist China*. p. 383.

² จันทรฉาย ภักธิตม. (2525). *เล่มเดิม*. หน้า 135.

2.1.3.2 การปฏิวัติวัฒนธรรม

การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นประเด็นที่ ภาพยนตร์เรื่องว่าสีน้ำเงิน นำเสนอให้เห็นความโหดร้ายของการปฏิวัติวัฒนธรรม โดยเป้าหมายหลักของการปฏิวัติวัฒนธรรมคือ การปฏิวัติความคิดของประชาชน มุ่งเปลี่ยนวัฒนธรรมเดิมของจีน เช่น อะไรก็ตามที่จีนมีมานานนับเป็นพันปี สิ่งเหล่านั้นต้องถูกแทนที่ ด้วยสิ่งใหม่ที่ดีกว่า และก้าวหน้ากว่า เช่น การเปลี่ยนชื่อถนนนางอาณ เป็นบุรพาแดง หรือกริยามารยาทเดิมที่ถูกอบรมสั่งสอนมานับพันปี ถูกระบุว่าป็นกริยามารยาทของพวกศักดินา ต้องเปลี่ยนมาเป็นกริยามารยาทแบบชนชั้นกรรมชีพโดยการปลุกฝังอุดมการณ์ใหม่ให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะอุดมการณ์ ของพรรคคอมมิวนิสต์ โดยให้ประชาชน เห็นประโยชน์ของการปฏิวัติและระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เห็นจากภาพยนตร์ คือ บุตรชายได้เห็นหน่วยพิทักษ์แดง เข้าโจมตีที่โรงเรียน และมีการออกมาประณามครูที่สอนในโรงเรียน บุตรชายได้เข้าร่วมประณามครูด้วย เมื่อบุตรชายกลับบ้านไปก็เล่าให้มารดาฟัง แต่มารดากลับลงโทษบุตรชาย และอีกเหตุการณ์หนึ่งที่แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ฉากจบของเรื่องหน่วยพิทักษ์แดงได้บุกเข้ามาในบ้าน เกิดการต่อสู้โต้เถียงกันระหว่างมารดากับหน่วยพิทักษ์แดง หน่วยพิทักษ์แดงให้เหตุผลในการจับกุมสามีของเธอว่า สามีของเธอต่อต้านนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ ในที่สุดบุตรชายก็ถูกหน่วยพิทักษ์แดงทำร้ายจนบาดเจ็บส่วนมารดาถูกส่งไปใช้แรงงานในชนบท

ภาพประกอบ 21 ภาพยนตร์เรื่อง Blue Kite (ค.ศ. 1993)

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี. (2541). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 54.

3. ภาพยนตร์ของ เฉิน ช่ายเกอ (Chen Kaige, ค.ศ. 1952 -)

เฉิน ช่ายเกอ เกิดเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1952 ที่เมืองฉางเล่อ มณฑลฝูเจี้ยน ในช่วงวัยรุ่น เฉิน ช่ายเกอ ได้เข้าร่วมกับหน่วยพิทักษ์แดง (Red Guards) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรม เฉิน ช่ายเกอ จบการศึกษา จากวิทยาลัยการภาพยนตร์ปักกิ่ง ในปี ค.ศ. 1982 ภาพยนตร์ส่วนใหญ่ของ เฉิน ช่ายเกอ จะมีเนื้อเรื่องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพสังคมจีนในยุคที่จีนเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบคอมมิวนิสต์ รวมทั้งเหตุการณ์สำคัญๆ ในประวัติศาสตร์จีน โดยเฉพาะเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรม

3.1 ภาพยนตร์เรื่อง หวงถู่ตี้หรือโลกสีเหลือง Yellow Earth (1986)

ภาพยนตร์เรื่อง (Yellow Earth) เป็นภาพยนตร์ที่กำกับโดย เฉิน ช่ายเกอ เป็นผลงานในปี ค.ศ. 1986 ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นผลงานเรื่องแรกที่ทำให้คนทั่วไปยอมรับ เฉิน ช่ายเกอ ในฐานะผู้กำกับภาพยนตร์จีนที่มีคุณภาพ เนื่องจากเนื้อหาในภาพยนตร์สะท้อนสภาพสังคมและวัฒนธรรมจีนในยุคสงครามต่อต้านญี่ปุ่น (ค.ศ. 1937 - 1945) ได้เป็นอย่างดี

เนื้อหาในภาพยนตร์ดัดแปลงจากเรื่องสั้นเรื่อง The Girl from Hunan เล่าถึงชีวิตของ กุซิงเจ้าหน้าที่ในกองทัพลดแอกประชาชนจีน ที่เดินทางไปตามชนบทต่างๆ ของประเทศจีนเพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับเพลงพื้นเมืองเพื่อนำมาดัดแปลงในการโฆษณาชวนเชื่อของพรรคคอมมิวนิสต์ จนกุซิงเดินทางไปที่เมืองเยียนอัน (Yan An) กุซิงได้อาศัยกับครอบครัวชาวนาที่ยากจนครอบครัวหนึ่ง การมาของกุซิงได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในครอบครัวชาวนาโดยฝ่ายบิดามารดาบังคับให้ลูกสาวแต่งงานกับชายที่ลูกสาวตนเองไม่รักหรือการคลุมถุงชน กุซิงได้ชักชวนให้ลูกสาวของครอบครัวชาวนาที่เขาอาศัยอยู่ด้วยเข้าร่วมทำงานกับกองทัพลดแอกประชาชน แต่ท้ายที่สุดก็เกิดเหตุการณ์น่าสลดใจกับเด็กสาว เนื่องจากเด็กสาวต้องการไปหากุซิง จึงเดินทางด้วยการพายเรือ แต่เรือล่มและเด็กสาวเสียชีวิต¹

3.1.1 บริบทประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง Yellow Earth ของผู้กำกับ เฉิน ช่ายเกอ เนื้อหาในภาพยนตร์ตรงกับเหตุการณ์ที่พรรคกั๋วหมินต๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์จีนสู้รบกันและเหตุการณ์ที่ชาวจีนร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่นที่เข้ามารุกราน (ค.ศ. 1937 – 1945) ญี่ปุ่นเริ่มรุกรานจีน ตั้งแต่ครั้งสงครามจีนญี่ปุ่น (ค.ศ. 1894-1895) ผลของสงครามทำให้จีนต้องเสียดินแดนบางส่วนไป และญี่ปุ่นรุกรานจีนมากขึ้น เช่น เข้ายึดแมนจูเรีย ใน ค.ศ. 1931 ส่วนสาเหตุการเกิดสงครามจีนญี่ปุ่น (ค.ศ. 1937-1943) มีสาเหตุสำคัญ คือ ความต้องการดินแดนตอนเหนือของจีน ญี่ปุ่นมีแผนที่จะยึดดินแดนตอนเหนือ และจัดตั้งรัฐบาลอิสระขึ้น ในวันที่ 7 กรกฎาคม ค.ศ. 1937 ทหารญี่ปุ่นมีการฝึกซ้อมรบบริเวณสะพานมาร์โคโปลโลใกล้กรุงปักกิ่ง มีทหารญี่ปุ่นบางหน่วยของอนุญาต จากเจ้าหน้าที่จีนเข้าไปในเมืองวันผิงเพื่อ

¹ Yellow Earth. (1986). (videotape).

ทำการค้นหา เพื่อนทหารที่หายตัวไป ทางเจ้าหน้าที่จีนปฏิเสธคำขอ จึงเกิดการปะทะกันขึ้นระหว่างจีนและญี่ปุ่น จนเกิดเป็นสงครามจีน-ญี่ปุ่น ผลของสงครามญี่ปุ่นเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ เนื่องจากกองทัพจีนมีการฝึกกำลังระหว่างพรรค กัวหมินตั่ง และพรรคคอมมิวนิสต์ร่วมกันต่อต้านญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นประกาศยอมแพ้สงคราม ในวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1945

3.1.1.1 แนวคิดเก่า-แนวคิดใหม่

ภาพยนตร์เรื่อง Yellow Earth เป็นภาพยนตร์ของ เจิน ซ้ายเกอ เนื้อหาในเรื่องอยู่ในยุคที่พรรคกัวหมินตั่งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน รวมทั้งเหตุการณ์ต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่นด้วย ความแตกต่างทางความคิดที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมื่อนายทหารได้เข้าไปคลุกคลีกับชาวชนบทที่ห่างไกลความเจริญ นายทหารคือตัวแทนของแนวคิดใหม่ที่เข้ามาในจีนคือระบอบการปกครองแบบคอมมิวนิสต์ แต่สภาพสังคมในชนบทจีนยังไม่สามารถรับการเปลี่ยนแปลงตามแนวคิดแบบอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ได้

ธรรมเนียมประเพณีเก่าๆ ยังมีอยู่ในชนบทต่างๆ ที่พรรคคอมมิวนิสต์ได้ประกาศนโยบายพัฒนาประเทศ เช่น การจัดความยากจนโดยใช้นโยบายปฏิรูปที่ดิน การใช้นโยบายเกษตรแผนใหม่ การใช้การโฆษณาชวนเชื่อในชนบท ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์ได้รับความนิยม แต่ชาวชนบทยังคงต้องเผชิญความอดอยากสภาพแร้นแค้น และการขาดการเหลียวแลจากพรรคคอมมิวนิสต์ ด้วยนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ ที่มุ่งปรับปรุงสิ่งต่างๆ แต่ชาวชนบทยังคงยึดถือแนวคิดเดิมของตนเองอยู่ เช่น ประเพณีขอฝนในเรื่อง ที่แสดงให้เห็นว่าความเชื่อและธรรมเนียมแบบเก่าของจีนยังคงอยู่ในชนบทแม้ว่าพรรคคอมมิวนิสต์จะใช้นโยบายที่ต้องการให้จีนเป็นคอมมิวนิสต์ที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นก็ตาม

3.1.1.2 ผู้หญิงในสังคมจีน

ในภาพยนตร์ เรื่อง Yellow Earth เนื้อหาในเรื่องอยู่ในยุคที่พรรคกัวหมินตั่งและพรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อสู้แย่งชิงอำนาจกัน ในยุคดังกล่าวเป็นยุคที่ผู้หญิงยังไม่มีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกับผู้ชาย ตัวละครหญิงในเรื่อง เธอยังถูกบังคับให้แต่งงาน แต่เธอได้รับแนวคิดจากนายทหารที่เข้ามาอาศัยกับครอบครัวให้เธอเปลี่ยนแนวคิดเดิมเกี่ยวกับผู้หญิง เธอตัดสินใจหนีจากชนบทซึ่งมีแต่ความยากจน เหตุการณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่องสภาพภาพของผู้หญิงกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองจากแนวคิดเดิมๆ ของสังคมจีน

3.2 ภาพยนตร์เรื่อง Farewell My Concubine (1993)

ภาพยนตร์เรื่อง Farewell My Concubine หรือภักดิ์รักบัลลารานม เป็นภาพยนตร์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับ เจิน ซ้ายเกอ มากที่สุด ภาพยนตร์เรื่องนี้ชาวต่างชาติให้ความสนใจมากที่สุดเนื่องจากเนื้อหาในภาพยนตร์สะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมจีนออกมาอย่างเด่นชัด รวมทั้งมีความประณีตในส่วนงานสร้างภาพยนตร์ เช่น เครื่องแต่งกาย การถ่ายภาพ ดนตรีประกอบ ฯลฯ ภาพยนตร์เรื่องนี้ได้รับรางวัลภาพยนตร์ยอดเยี่ยมปาล์มทองคำจากงานเทศกาลเมืองคานส์ ประเทศ

ฝรั่งเศส ใน ค.ศ.1993 และรางวัลลูกโลกทองคำ ในสาขาภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยมซึ่งจัดโดยสมาคมผู้สื่อข่าวบันเทิงแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ใน ค.ศ.1993 ได้เข้าชิงรางวัลออสการ์ สาขาภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม ใน ค.ศ. 1993 รางวัลภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยม จากสมาคมนักวิจารณ์นิวยอร์ก รางวัลภาพยนตร์ภาษาต่างประเทศยอดเยี่ยมจากสมาคมนักวิจารณ์ลอสแอนเจลิส ฯลฯ

เนื้อหาในภาพยนตร์ดัดแปลงมาจากนวนิยาย เรื่องกษัตริย์ปาลาสนม ของนักเขียน ลิลเลียน ลี หรือหลิปี้หัว นวนิยายเรื่องดังกล่าวเคยถูกนำไปสร้างเป็นละครโทรทัศน์ในฮ่องกงเมื่อปี ค.ศ.1984 ลิลเลียนลี เคยกล่าวว่า เธอคิดว่าคงไม่มีใครซื้อลิขสิทธิ์นวนิยายเรื่องนี้ไปดัดแปลงเป็นภาพยนตร์แน่นอน เพราะเนื้อเรื่องบางส่วนพาตึงในส่วนนโยบายการเมืองของพรรคคอมมิวนิสต์จีน จนในปี ค.ศ. 1980 ชู เฟิง (Hsu Feng) ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ชาวไต้หวันได้ติดต่อซื้อลิขสิทธิ์นวนิยายเรื่องนี้ ไปสร้างเป็นภาพยนตร์ โดยขอร้องให้ เงิน ข่ายเกอ เป็นผู้กำกับภาพยนตร์เรื่องนี้ เงิน ข่ายเกอ เคยให้สัมภาษณ์ว่าสาเหตุที่เขารับหน้าที่กำกับภาพยนตร์เรื่องนี้คือ “สิ่งที่ดีที่สุดที่นวนิยายเรื่อง กษัตริย์ปาลาสนม ได้แก่ การตอกย้ำให้เห็นว่าเป็นเรื่องยากลำบากมากแค่ไหนที่จะรักษาความสัมพันธ์เอาไว้ไม่ให้บอบสลายสิ้นคลอน เมื่อคุณอยู่ภายใต้การกดดันจากผู้มีอำนาจทางการเมือง ผมชอบการผสมผสานระหว่างอารมณ์ ความรู้สึกส่วนตัวของตัวละครกับการวิพากษ์วิจารณ์สังคม ในประวัติศาสตร์ของจีนช่วงที่ผ่านมา ซึ่งดำเนินควบคู่กันไปตลอดทั้งเรื่องและถูกแยกออกสำคัญที่สุดก็คือ คำถามเกี่ยวกับการที่คนเราจะทรยศหักหลังกันในระหว่างการปฏิวัติวัฒนธรรม¹”

เงิน ข่ายเกอ ลงมือเขียนบทดัดแปลงร่วมกับหลู่ เหวย (Lu Wei) ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงรายละเอียดมาก ทำให้ลิลเลียนลีผู้เป็นเจ้าของนวนิยายต้องเข้ามาดูแลในส่วนบทภาพยนตร์ส่วนที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุดคือ ฉากจบในนวนิยายตัวเอกทั้งสองคนกลับมาพบกันอีกครั้งหลังจากไม่ได้พบกันหลายสิบปี และสถานที่ที่พบกันคือเกาะฮ่องกง แต่สำหรับในภาพยนตร์ทั้งคู่พบกันในห้องโถงๆ ทั้งคู่แต่งตัวพร้อมแสดงใจ โดยมีเสียงสอปากคำจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล

เนื้อหาในภาพยนตร์เป็นเรื่องของเงินได้อี้ ลูกชายของโสเภณีซึ่งถูกมารดานำมาฝากเรียนการแสดงที่โรงเรียนฝึกจ้าว จากนั้นผู้เป็นแม่ได้หลบหนีไป ชีวิตของเงินได้อี้ถูกบังคับให้ฝึกจ้าวอย่างเข้มงวด โดยที่บทที่เงินได้อี้ได้รับในการแสดงจ้าว คือบทนางเอก เงินได้อี้ได้รับการดูแลปกป้องจากรุ่นพี่ที่โรงเรียนฝึกจ้าวชื่อ ด่วนเสี่ยวไหลว ความสัมพันธ์ในวัยเด็กระหว่างเงินได้อี้และด่วนเสี่ยวไหลวเป็นในลักษณะรักร่วมเพศ ก่อนที่จะแสดงอย่างเด่นชัดเมื่อทั้งคู่เริ่มเข้าสู่วัยรุ่น เช่น เมื่อ ด่วนเสี่ยวไหลวถูกลงโทษให้คุกเข่าท่ามกลางหิมะ เงินได้อี้ได้นำผ้ามาห่มให้และโผกอดด่วนเสี่ยวไหลวไว้หลายปีต่อมาเมื่อทั้งคู่เข้าสู่วัยผู้ใหญ่ด่วนเสี่ยวไหลวแต่งงานกับโสเภณีชื่อ จูเซียน เงินได้อี้ซึ่งชอบพอ

¹ มโนธรรม เทียมเทียมรัตน์. (2536, กรกฎาคม). รักโคกบนความแปรปรวนของแผ่นดิน. ฟิล์มวิว.

ตัวนเสื้อวโหลวอยู่ก่อนแล้วได้แสดงท่าที่หึงหวงจู๋เซียนที่เป็นภรรยาของตัวนเสื้อวโหลวตลอดมา ความสัมพันธ์ของตัวละครทั้งสามเป็นลักษณะรักสามเส้าผ่านเหตุการณ์ทางการเมืองเป็นฉากหลัง¹

ลีเลียนลี่และลู่เหวแย่งภาพยนตร์ออกเป็น 3 ส่วนใหญ่ คือ ช่วงแรกกล่าวถึงช่วงวัยเด็กของตัวละคร ช่วงที่สองคือช่วงการแสดงให้เห็นความแตกแยกของเงินได้อี้และตัวนเสื้อวโหลว โดยมีตัวละครที่เข้ามาแทรกอยู่ตรงกลางคือ จู๋เซียน ในช่วงสุดท้ายเมื่อสภาพบ้านเมืองเลวร้าย อุปนิสัยของตัวละครเปลี่ยนไป เมื่อแทบทุกคนต้องเอาตัวรอดโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบของผู้อื่น²

3.2.1 บริบททางประวัติศาสตร์ในภาพยนตร์

ภาพยนตร์เรื่อง กษัตริย์บัลลาศนมใช้เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของจีนมาเป็นฉากในภาพยนตร์ โดยเริ่มใช้เหตุการณ์ ค.ศ. 1911 ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์จีน คือ การปฏิวัติซินไฮ่ (Xinhai) ภายหลังการปฏิวัติมีการแย่งชิงอำนาจในบรรดาผู้นำคนสำคัญ นายพลหยวน ซื่อไช่ ได้ขึ้นเป็นผู้นำ นายพลหยวน ซื่อไช่ ได้เสียชีวิตลงใน ค.ศ. 1916 ทำให้บรรดาขุนศึกที่มีฐานะกำลังพลต่างแย่งชิงกันเป็นใหญ่จนจีนเข้าสู่ยุคขุนศึก ในระหว่างที่จีนตกอยู่ในยุคขุนศึกได้เกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้น ในระหว่างการเจรจาสันติภาพหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 ค.ศ. 1919 ผู้แทนจีนในฐานะผู้ชนะสงครามยอมโอนสิทธิพิเศษในมณฑลซานตง (Shandong) แก่ญี่ปุ่น การกระทำดังกล่าวสร้างความไม่พอใจให้แก่นักศึกษาและประชาชนทั่วไปเป็นอย่างมากจนเกิดขบวนการต่อต้านทางการเมืองจีน เรียกว่า ขบวนการสี่พฤษภาคม และได้กลายเป็นขบวนการที่นำมาซึ่ง การเปลี่ยนแปลงแก้สังคมจีนมากมาย เช่น การให้ชนชั้นล่างในสังคมจีนมีโอกาสเรียนหนังสือ³ ต่อมาพรรคคอมมิวนิสต์จีนได้ก่อตั้งใน ค.ศ. 1921 ผู้มีบทบาทสำคัญคือ หลี่ ด้าเจา (Li Dazhao) และ เฉิน ตู๋ซีว (Chen Duxiu) จำนวนสมาชิกของพรรคคอมมิวนิสต์จีนในระยะแรกมีน้อยมากเมื่อเทียบกับสมาชิกของพรรคกั๋วหมินต๋ง เกิดความร่วมมือระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์จีนกับพรรคกั๋วหมินต๋ง

ความร่วมมือของทั้งสองพรรคสิ้นสุดลงหลังจากการเสียชีวิตของ ดร.ซุนยัตเซน ใน ค.ศ. 1925 ผู้ที่มีอำนาจสืบต่อจาก ดร. ซุนยัตเซน คือ เจียง ไคเชก เขามีความต้องการที่ยุติบทบาทของพรรคคอมมิวนิสต์จีนทำให้เจียง ไคเชก กวาดล้างพรรคคอมมิวนิสต์ ทำให้พรรคคอมมิวนิสต์จีนตกอยู่ในภาวะตกต่ำ เหมาเจ๋อตง เริ่มมีบทบาท โดยเหมาเจ๋อตงมีแนวคิดในการปฏิวัติว่าชาวนามีความสำคัญกว่ากรรมกร โดยใช้นโยบาย ชนบทล้อมเมือง เหตุการณ์สำคัญที่นำมาซึ่งการยอมรับเหมาเจ๋อตงในฐานะผู้นำพรรคคอมมิวนิสต์ คือ เหตุการณ์เดินทางไกล (Long March) ค.ศ. 1934 - 1935 ซึ่งเป็นเหตุการณ์การหนีการถูกปราบปรามจากพรรคกั๋วหมินต๋ง และในระหว่างการเดินทางนั้นเองเหมาเจ๋อตงได้เสนอแนวทางการปฏิวัติโดยไม่พึ่งพารัสเซีย พรรคคอมมิวนิสต์จีนหันมาร่วมมือกับพรรคกั๋วหมินต๋ง อีกครั้ง เมื่อ ค.ศ. 1937 เพื่อวัตถุประสงค์ร่วมกัน ในการต่อต้านการรุกรานของญี่ปุ่น

¹ Farewell my concubine. (1993). (videotape).

² จันทิมา (นามแฝง). (2536, กรกฎาคม). ผอ่ปาอ่องจากสนม. फिल्ม์วิว. 1(6) : หน้า 54.

³ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). เล่มเดิม. หน้า 15.

แต่ เจียง ไคเชค ไม่เห็นด้วย ในที่สุด โจว เอ็นไหล ก็พยายามเกลี้ยกล่อมให้ เจียง ไคเชค ร่วมมือกับ พรรคคอมมิวนิสต์จีนต่อต้านญี่ปุ่นจนเป็นผลสำเร็จ โดยจีนและญี่ปุ่นทำสงครามใน ค.ศ. 1937-1945

3.2.2 การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงในเชิงสังคมและวัฒนธรรม

3.2.2.1 การแสดงงิ้ว

การแสดงอุปรากรจีนหรืองิ้วถือเป็นการแสดงประจำชาติของจีน ในภาพยนตร์ เรื่องกษัตริย์ปาลาสนมใช้การแสดงงิ้วเป็นสื่อถึงตัวละครเอกของเรื่อง เช่น การฝึกที่เข้มงวดก่อนที่มี โอกาสแสดงงิ้วบทบาทในการแสดงงิ้วของตัวละคร ฯลฯ

ในการแสดงงิ้วนั้น มีการแบ่งประเภทของตัวละคร แบ่งได้ 4 กลุ่มใหญ่ๆ คือ เหมิง (Sheng) คือตัวละครฝ่ายชาย, ต่าน (Dan) คือตัวละครฝ่ายหญิง, จิ่ง (Jing) ตัวผู้ร้ายและโจว (Chou) ตัวตลก สำหรับตัวละครต่านหรือตัวละครฝ่ายหญิง แบ่งได้ 5 ประเภทย่อยๆ คือฉิงอี (Qing yi) คือ หญิงที่แต่งงานแล้ว, ผู้หญิงวัยกลางคน, ภรรยาที่จงรักภักดีต่อสามีและลูกสาวที่กตัญญู ฮวดต่าน (Hua dan) ผู้หญิงที่ร่าเริง สดใส ฉายต่าน (Cai dan) เป็นตัวละครที่คล้ายกับฮวดต่าน แต่ตลกและ ขี้ริ้วขี้เหร่กว่า อู่ต่าน (Wu dan) คือผู้หญิงสวยแกร่งโลดโผน เล่าต่าน (Lao dan) คือผู้หญิงสูงอายุ¹

สำหรับตำนานเรื่องกษัตริย์ปาลาสนม ที่นำมาใช้สำหรับการแสดงงิ้วใน ภาพยนตร์เรื่องนี้มีประวัติความเป็นมาคือเริ่มเหตุการณ์เมื่อสิ้นสุตราวงศ์ฉินหรือฉิน (Qin Dynasty) ประเทศจีนไร้กษัตริย์ปกครองเกิดการแบ่งแยกเป็นฝักเป็นฝ่ายเพื่อช่วงชิงบัลลังก์ บุคคลสำคัญใน ประวัติศาสตร์ช่วงนี้ได้แก่ หลิวปัง (Liu Bang) ซึ่งลงมือรวบรวมสมัครพรรคพวกเป็นผู้นำของชาวนาน และแคว้นฉู่ ภายใต้การนำทัพของฉ่อบาอ๋องหรือ ฉู่เป่าอ๋อง และสงครามทั้งสองฝ่ายก็ยืดเยื้อมานาน หลายปี จนหลิวปังเป็นฝ่ายได้รับชัยชนะและสถาปนาตนเองเป็นพระเจ้าฮั่นโกโจ (ฮั่นเกาจู่) กษัตริย์ องค์แรกของราชวงศ์ฮั่น (Han Dynasty) ภายหลังได้มีผู้นำเหตุการณ์ดังกล่าวมาแต่งเป็นบทละคร สำหรับแสดงงิ้วปักกิ่ง(Peking Opera) ซึ่งงิ้วปักกิ่งจะมีลักษณะการแสดงงิ้วที่มีรายละเอียดในเรื่อง บทพูดและเครื่องแต่งกายที่โดดเด่นมากกว่างิ้วกวางตุ้งหรืองิ้วไหหลำ โดยลักษณะงิ้วปักกิ่งจะมีบท ละครที่ใช้เล่นงิ้วมักเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติศาสตร์จีนและความรักของหนุ่มสาว ซึ่งฉ่อบาอ๋องก็มี ลักษณะที่น่าสนใจ โดยทางคณะงิ้วปักกิ่งได้แต่งเรื่องกษัตริย์ปาลาสนมใหม่ด้วยการเน้นประเด็นใน เรื่องความรักของฉ่อบาอ๋องกับสนมอู่ฉี โดยใช้เหตุการณ์ขณะที่เมืองฉู่ถูกกองทัพเมืองฮั่นปิดล้อม ฉ่อบาอ๋องตัดสินใจฝ่าวงล้อมออกไปพร้อมอู่ฉี แต่อู่ฉีเกรงว่าตนเองจะเป็นภาระจึงตัดสินใจใช้กระบี่ฆ่า ตัวตาย การกระทำของอู่ฉีได้รับการยกย่องว่าเป็นโศกนาฏกรรมความรักที่ซาบซึ้งใจอีกเรื่องหนึ่งของจีน

งิ้วปักกิ่งเรื่องกษัตริย์ปาลาสนมได้รับความนิยมในประเทศจีนมานาน ใน ค.ศ.1930 เหมยหลันฟาง (Mei Lanfang) ดารางิ้วที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในขณะนั้น นำคณะงิ้วปักกิ่งออก ตระเวนแสดงงิ้วปักกิ่งทั่วโลกจนเหมยหลันฟางได้รับการยกย่องให้เป็นทูตวัฒนธรรม เหมยหลันฟาง เป็นดารางิ้วที่มีชื่อเสียงมาก จริงๆ แล้วเขาเป็นผู้ชายแต่ต้องแสดงบทบาทนางเอกซึ่งไม่ใช่เรื่องแปลก

¹ มโนธรรม เทียบเทียมรัตน์. (2536, กรกฎาคม). เล่มเดิม. 1(6): หน้า 51.

เพราะตามธรรมเนียมโบราณห้ามผู้ชายและผู้หญิงแสดงใจร่วมกันเด็ดขาด บทนางเอกหรือตัวละครฝ่ายหญิงทั้งหมดจึงใช้ผู้ชายแสดง¹

ผู้ศึกษาวิเคราะห์จากภาพยนตร์เรื่องนี้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเรื่อง อุปรากร หรือ จี๊ว คือ ในเรื่อง ตัวละครเอกทั้งสองคน ได้แก่ เงินได้อี้และตัวนเสื้อวโหลว ที่รับบทเป็นนักแสดงจี๊ว มาตั้งแต่ยุคสังคมนิยมเป็นสังคมที่ปกครองประเทศด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ การแสดงจี๊วถือเป็นการแสดงที่เป็นศิลปการแสดงชั้นสูงได้รับความนิยมมากโดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูง เช่น ขุนนาง หรือผู้มีฐานะดี ทั้งเงินได้อี้และตัวนเสื้อวโหลวมีชีวิตผ่านยุคสมัยต่างๆ จนมาถึงยุคที่สำคัญคือ ยุคปฏิวัติวัฒนธรรม ในเรื่องเงินได้อี้และตัวนเสื้อวโหลวไม่สามารถปรับตัวกับเหตุการณ์ต่างๆ ได้ ในยุคปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966) คือ เป็นยุคแห่งการกวาดล้างและล้มเลิกระบบความเชื่อแบบเก่าทั้ง วัฒนธรรมเก่า ประเพณีเก่า นิสัยเก่า ความคิดเก่า แต่ทั้งตัวนเสื้อวโหลวและเงินได้อี้ยังคงแสดงจี๊วอยู่แม้ในยุคปฏิวัติวัฒนธรรมที่ถือว่าจี๊วเป็นประเพณีเก่าต้องล้มเลิก เหตุการณ์ที่ทั้งสองถูกประณามโดยหน่วยพิทักษ์แดงทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากที่สุด

3.2.2.2 ผู้หญิงในสังคมนิยม

ผู้หญิงในสังคมนิยมจากภาพยนตร์เรื่อง กษัตริย์ปาลาสของเงิน ข่ายเกอ มีลักษณะคล้ายกับผู้หญิงในภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 คือ ลักษณะของผู้หญิงที่ฝ่าฝืนแนวคิดทางสังคมในเรื่อง ตัวละครฝ่ายหญิง คือ จูเซียน มีอาชีพเป็นโสเภณี ซึ่งอาชีพโสเภณีเป็นอาชีพที่ไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมนิยมในยุคปฏิวัติวัฒนธรรม มีการจัดให้โสเภณี อยู่ในชนชั้นที่ไม่ดี² เป็นอาชีพที่อยู่ในชนชั้นเดียวกับขอทาน นอกจากจูเซียนแล้ว ตัวละครฝ่ายหญิงอีกคนในเรื่องที่มีอาชีพเป็นโสเภณีคือมารดาของเงินได้อี้

3.2.2.3 รักร่วมเพศในสังคมนิยม

รักร่วมเพศในสังคมนิยม เป็นสิ่งที่ต้องห้ามที่สังคมนิยมไม่ยอมรับ แต่กลุ่มรักร่วมเพศ ในสังคมนิยมก็เกิดขึ้นในสังคมนิยมมานาน ส่วนใหญ่กลุ่มรักร่วมเพศจะเป็นชายรักร่วมเพศ ที่อาศัยอยู่ในพระราชวัง ตำแหน่งที่เป็นต้นกำเนิดของรักร่วมเพศในสังคมนิยม คือ ชันที โดยชันทีถือเป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษ คือ ต้องเป็นผู้ชายที่ผ่านขั้นตอนการเป็นชันทีโดยการตัดอวัยวะเพศ โดยการตัดอวัยวะเพศจะต้องได้รับความยินยอมจากผู้ที่จะมาเป็นชันที และผ่านการคัดเลือกจากชันทีชั้นผู้ใหญ่ เมื่อชันทีถูกตัดอวัยวะเพศแล้ว ต้องนำอวัยวะเพศเก็บไว้ในกล่องที่ทำด้วยไม้ แล้วนำไปเก็บไว้ที่ ศาลประจำตระกูล หรือเก็บไว้ที่คานหลังคาบ้านของชันทีผู้นั้น³

ในเรื่อง เงินได้อี้ ตัวละครชาย มีลักษณะเป็นรักร่วมเพศ เนื่องจากเมื่อในวัยเด็ก มารดานำมาฝากไว้ที่โรงเรียนสอนการแสดงจี๊ว ด้วยลักษณะท่าทางผิวพรรณ ครูผู้สอนจึงให้เงินได้อี้รับบทเป็น นางเอก การฝึกฝนที่หนักและการซ้อมอุปนิสัยจากตัวละครที่ตนเองได้รับทำให้ เงินได้อี้

¹ แหล่งเดิม. หน้า 49.

² จิระนันท์ พิตรปรีชา. (2537, เมษายน). เล่มเดิม. 2(14) : หน้า 54.

³ กัญญาภักดิ์ ทรงกิตติภักดี. (2547, พฤศจิกายน). ชันที. เมโทรไลฟ์. 1(41) : หน้า 12.

อี้ มีลักษณะเป็นชายรักร่วมเพศ เงินได้อี้ แสดงออกถึงความรักที่ตนมีต่อตัวนเสี่ยวโหลว เงินได้อี้เองก็ไม่เคยปิดบังว่าตนเองเป็นรักร่วมเพศ เป็นการสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมจีน

ภาพประกอบ 22 ภาพยนตร์เรื่อง Farewell My Concubine (ค.ศ. 1993)

ที่มา: เรื่องรอง รุ่งรัศมี (2541). เดือนดาวในเงาฟิล์ม. หน้า 40.

บทที่ 4

ภาพยนตร์จีนของผู้กำกับรุ่นที่ 5 กับผลกระทบในด้านต่าง ๆ

ภาพยนตร์จีนของผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีลักษณะเฉพาะตัว คือ เป็นหนังมุ่งสะท้อนแง่มุมทางสังคมและวัฒนธรรมของจีนผ่านการสื่อสารด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงออกของตัวละครฉากหลังในภาพยนตร์¹ หรือเทคนิคการถ่ายภาพแบบต่าง ๆ ก่อให้เกิดเสียงวิพากษ์วิจารณ์มากมายจนเกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ภาพยนตร์จีนของผู้กำกับรุ่นที่ 5 กับผลกระทบภายในประเทศจีน

1.1 ผลกระทบต่อการสร้างภาพยนตร์จีน

อุตสาหกรรมภาพยนตร์จีนมีการพัฒนายาวนานกว่า 90 ปี ภาพยนตร์จีนที่ผลิตออกมา มีหลายรูปแบบ แต่ส่วนใหญ่เป็นรูปแบบของภาพยนตร์ที่สร้างเพื่อความบันเทิงมุ่งหวังให้ผู้ชมภาพยนตร์สนุกสนานไปกับเนื้อหาในภาพยนตร์ หรือภาพยนตร์อีกรูปแบบหนึ่งที่สร้างออกมาเพื่อรับใช้พรรคคอมมิวนิสต์ เนื้อหาในภาพยนตร์มุ่งเผยแพร่อุดมการณ์และแนวคิดของพรรคคอมมิวนิสต์ ทางพรรคคอมมิวนิสต์มีการจัดตั้งโรงถ่ายภาพยนตร์ของรัฐ มีพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่เกี่ยวกับการสร้างภาพยนตร์ เปิดโอกาสให้ผู้กำกับภาพยนตร์ได้เข้ามาถ่ายทำภาพยนตร์ในโรงภาพยนตร์ได้ การเข้ามาดูแลกิจการด้านภาพยนตร์ของรัฐมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดีคือทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาพยนตร์มีความมั่นคง และไม่ประสบปัญหาด้านการเงินเพราะรัฐเข้ามาอุดหนุนดูแล แต่ข้อเสียคือเสรีภาพหรือแนวทางการนำเสนอภาพยนตร์เพราะรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์มีความต้องการให้ภาพยนตร์เป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงควบคู่ไปกับการเผยแพร่ความคิดและอุดมการณ์ของพรรคคอมมิวนิสต์ไปด้วย ทำให้ภาพยนตร์จีนส่วนใหญ่เป็นภาพยนตร์ที่ถูกสร้างออกมาในแนวทางประนีประนอมทั้งเนื้อหาของภาพยนตร์ที่ไม่ขัดแย้งกับนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์และความบันเทิงที่ให้กับผู้ชมภาพยนตร์

ตั้งแต่ ค.ศ. 1980 เป็นต้นมา จีนเริ่มเข้าสู่ยุคที่มีการพัฒนาประเทศ และสิ้นสุดยุคของการปฏิวัติวัฒนธรรมที่สร้างความเสื่อมให้กับศิลปะแขนงต่าง ๆ จากการมุ่งทำลาย แนวคิดแบบเก่าของจีน ทำให้รูปแบบของเสรีภาพทางด้านศิลปะเปิดกว้างมากขึ้น² ประกอบกับในยุค ค.ศ. 1980 ผู้กำกับภาพยนตร์ที่ถูกเรียกว่า ผู้กำกับรุ่นที่ 5 ของจีน ได้มีผลงานออกสู่สายตาประชาชนทั่วไปโดยภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 จะมีเนื้อหามุ่งวิพากษ์วิจารณ์สภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีผลกระทบต่อประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเนื่องจากผู้

¹ Nick Browne. (1996). *New Chinese Cinema*. p. 191.

² เรืองรอง รุ่งรัศมี. (2541). *เล่มเดิม*. หน้า 21.

กำกับรุ่นที่ 5 เคยอยู่ร่วมและมีประสบการณ์ตรงกับเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ผู้กำกับรุ่นที่ 5 สามารถถ่ายทอดเหตุการณ์ออกมาได้อย่างสมจริง

จาง อี้โหม่ว ในฐานะของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดเคยกล่าวว่า “ทุกคนในรุ่นที่ 5 มีความแตกต่างกัน และสิ่งที่ทุกคนมีเหมือนกันคือ ความกล้าที่จะสร้างหนังที่มุ่งเน้นสะท้อนข้อเท็จจริงจากเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ออกมาด้วยความเป็นตัวของตัวเอง”¹ สิ่งนี้ผู้กำกับรุ่นที่ 5 สร้างปรากฏการณ์หรือผลกระทบให้เกิดขึ้นในเรื่องการสร้างภาพยนตร์จีน คือ ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 เป็นภาพยนตร์ที่สะท้อนภาพของสังคมและเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทำให้รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์เข้มงวดกับภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 เพราะรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ไม่ต้องการให้ผู้กำกับรุ่นที่ 5 นำเสนอภาพของสังคมหรือระบอบการปกครองสมัยพรรคคอมมิวนิสต์ ออกมาในลักษณะภาพของความล้มเหลวของนโยบายของรัฐบาล และความทุกข์ยากของประชาชน สิ่งที่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์สามารถควบคุมการนำเสนอภาพยนตร์ออกมาในแนวทางที่รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ต้องการคือ การพิจารณาการสร้างภาพยนตร์และการตรวจสอบภาพยนตร์อย่างเข้มงวด ซึ่งการตรวจสอบอย่างเข้มงวดของทางรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์นี้เองส่งผลกระทบต่อการสร้างภาพยนตร์ในจีนเป็นอย่างมาก โดยขั้นตอนการตรวจสอบพิจารณาภาพยนตร์มีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนในการพิจารณาประกอบด้วยเมื่อผู้สร้างภาพยนตร์หรือผู้กำกับภาพยนตร์รายใดต้องการสร้างภาพยนตร์ต้องมีการนำเสนอบทภาพยนตร์และระบุชื่อทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์ให้กับกระทรวงกิจการวิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์และแผนกโฆษณาของคณะกรรมการพรรคคอมมิวนิสต์ได้พิจารณา² ขั้นตอนนี้จะใช้เวลานานที่สุดเนื่องจากหากหน่วยงานทั้งสองหน่วยงานเห็นว่าบทภาพยนตร์หรือทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์อาจสร้างผลกระทบต่อนโยบายของรัฐบาล พรรคคอมมิวนิสต์หรือสร้างความเข้าใจผิดๆ ให้กับประชาชนในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ ผู้สร้างภาพยนตร์หรือผู้กำกับภาพยนตร์จะถูกเรียกให้เข้าไปชี้แจงกับทางเจ้าหน้าที่ของหน่วยงาน เช่น เจ้าหน้าที่ทั้งสองหน่วยงานยอมรับบทภาพยนตร์เรื่อง The Story of Qui Ju ของจาง อี้โหม่ว เพราะบทหนังแสดงให้เห็นการเรียกร้องสิทธิในฐานะประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากข้าราชการ ทางเจ้าหน้าที่ให้เหตุผลว่าภาพยนตร์แสดงให้เห็นความเป็นธรรมในสังคมจีนที่ปรากฏอยู่ทั่วไป

เมื่อทางหน่วยงานทั้งสองหน่วยงานอนุมัติบทภาพยนตร์และทีมงานผู้สร้าง ขั้นตอนต่อมาคือ การสร้างภาพยนตร์ ขั้นตอนนี้หน่วยงานจากรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จะไม่เข้ามาตรวจสอบหรือสอดส่องดูแลมากนัก การถ่ายทำภาพยนตร์อาจถ่ายทำที่โรงถ่ายภาพยนตร์ของเอกชน หรือโรงถ่ายภาพยนตร์ของรัฐบาลก็ได้ แต่โรงถ่ายภาพยนตร์ของรัฐบาลมีความต้องการให้ผู้

¹ หลินปิ่น (นามแฝง). (2535, เมษายน). เล่มเดิม. หน้า 29.

² จูตามาศ (นามแฝง). (2537, มกราคม). วิชากรรมของคนที่ทำหนังในจีน. ฟิล์มวิว. 1(12): หน้า 54.

กำกับภาพยนตร์มาใช้โรงถ่ายภาพยนตร์ของรัฐบาลเพราะถ้าผู้กำกับภาพยนตร์ที่มีชื่อเสียงสามารถหาเงินทุนมาใช้ในการถ่ายทำภาพยนตร์ได้มากกว่าผู้กำกับภาพยนตร์ที่ไม่มีชื่อเสียง เมื่อภาพยนตร์สร้างเสร็จสมบูรณ์ ขั้นตอนต่อมาคือ นำภาพยนตร์ที่สร้างเสร็จสมบูรณ์เสนอให้คณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ (เซ็นเซอร์) ซึ่งเป็นหน่วยงานอยู่ในสังกัดของกระทรวงกิจการวิทยุโทรทัศน์และภาพยนตร์ ในขั้นตอนนี้ในระหว่างการพิจารณาตรวจสอบภาพยนตร์เปิดโอกาสให้ผู้กำกับภาพยนตร์และทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์เข้าร่วมชี้แจงในระหว่างกรรมการตรวจสอบพิจารณาภาพยนตร์ เช่น จาง อี้หม่ว นำภาพยนตร์เรื่องจูใต้ให้คณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ (เซ็นเซอร์) ตรวจสอบพิจารณาทางคณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ (เซ็นเซอร์) ไม่อนุมัติให้ภาพยนตร์เรื่องจูใต้ ออกมาฉายตามโรงภาพยนตร์ในประเทศจีน โดยให้เหตุผลว่า เนื้อหาในภาพยนตร์แสดงความดกต่ำทางศีลธรรมของมนุษย์ เช่น การที่ภรรยามีความสัมพันธ์กับหลานสามี่ ซึ่งถือเป็นเหตุการณ์รุนแรง เช่นเดียวกับการผิดประเวณีของบุคคลในครอบครัว¹ หรือภาพยนตร์เรื่องว่าวสีน้ำเงิน ของผู้กำกับภาพยนตร์ เกียน จวงจวง ที่ถูกทางคณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ (เซ็นเซอร์) ไม่อนุมัติให้ฉายตามโรงภาพยนตร์ในจีน เช่นเดียวกัน โดยทางคณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ (เซ็นเซอร์) ให้เหตุผลว่าภาพยนตร์เรื่องว่าวสีน้ำเงิน นำเสนอภาพครอบครัวที่แตกแยกเพราะสภาวะการเมืองในยุคปฏิวัติวัฒนธรรม² หรือแม้กระทั่งภาพยนตร์เรื่องกษัตริย์ปาลาสนม ของผู้กำกับภาพยนตร์ เฉิน ซ้ายเกอ ก็ถูกคณะกรรมการตรวจสอบภาพยนตร์ (เซ็นเซอร์) สั่งห้ามฉายเช่นกัน โดยให้เหตุผลว่าเนื้อหาในภาพยนตร์นำเสนอภาพของกลุ่มรักร่วมเพศ และความรุนแรงของการปฏิวัติวัฒนธรรม³

ความเข้มงวดในการตรวจสอบภาพยนตร์ของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์จีนเนื่องจากภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ที่นำเสนอสภาพสังคมหรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลกระทบต่อประชาชน และผลกระทบที่ตามมาคือ เสรีภาพในการนำเสนอเนื้อหาในภาพยนตร์และการสร้างภาพยนตร์เป็นไปด้วยความยากลำบากขึ้น เพราะหากผู้กำกับภาพยนตร์หรือทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์มีการสร้างภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการสะท้อนสังคมหรือความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีผลต่อประชาชน และทางรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์เห็นว่าภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ อาจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกด้านลบกับนโยบายของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ การสร้างภาพยนตร์เรื่องนั้นๆอาจถูกสั่งระงับการฉายหรือการสร้างก็ได้

จากผลกระทบที่เกิดขึ้นทำให้บรรดาผู้กำกับรุ่นที่ 5 หรือผู้กำกับรุ่นอื่นๆ หาวีธีแก้ไขจากปัญหากฎเกณฑ์การพิจารณาตรวจสอบภาพยนตร์ของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์คือ การที่ผู้กำกับหลายคนไม่ขออนุญาตถ่ายทำจากทางรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ โดยถ่ายทำภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ ทันที แต่เมื่อถ่ายภาพยนตร์เสร็จแล้ว ภาพยนตร์เรื่องนั้นๆ ก็จะถูกห้ามฉายโดยอัตโนมัติ หรือ

¹ หลินปิ่น (นามแฝง). (2535, เมษายน). เล่มเดิม. หน้า 29.

² จูทามาต (นามแฝง). (2537, มกราคม). เล่มเดิม. หน้า 55.

³ แหล่งเดิม.

ผู้กำกับ จะนำภาพยนตร์ที่ถ่ายทำเสร็จสมบูรณ์ออกฉายในต่างประเทศ แทนการฉายในประเทศจีน เพราะถึงอย่างไรถ้านำภาพยนตร์เข้ามาฉายในประเทศจีนก็ถูกห้ามฉายแน่นอน¹

1.2 ผลกระทบในเรื่องราวรูปแบบการสร้างภาพยนตร์จีน

ในอดีตภาพยนตร์จีนส่วนใหญ่มีการสร้างเนื้อหาในภาพยนตร์จะวนเวียนอยู่กับเรื่องราวของการมุ่งรับใช้พรรคคอมมิวนิสต์คือ มุ่งเผยแพร่แนวคิดและนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์หรือการนำวรรณกรรมของนักเขียนมาดัดแปลงเป็นภาพยนตร์ แต่เมื่อภาพยนตร์ของผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 เริ่มเผยแพร่สู่วงกว้าง ทำให้แนวคิดรูปแบบการสร้างภาพยนตร์เริ่มเปลี่ยนไปสังเกตได้จากผลงานภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 6 ของจีน ผู้ศึกษาเคยให้คำนิยามของรุ่นของผู้กำกับภาพยนตร์ไว้ว่า มิได้มีกฎเกณฑ์ใดๆ ที่นำมากำหนดรุ่นของผู้กำกับแต่มักจะใช้ปีที่จบการศึกษาของวิทยาลัยปักกิ่งเป็นหลักเกณฑ์ ยุค ค.ศ.1980 เริ่มมีผลงานของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ของจีนออกมาทำให้ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 เป็นต้นแบบให้ผู้กำกับรุ่นหลังๆ ได้ผลิตภาพยนตร์ในทางใกล้เคียงกันออกมา เช่น ภาพยนตร์เรื่อง วันเวลาปลายฤดูหนาว (ค.ศ.1990) ของหวางเสี่ยวช่วย ได้กล่าวถึงเหตุการณ์จลาจลที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน หรือเป็นภาพยนตร์ที่มุ่งให้คนสนใจคนในสังคมหรือมุมมองในชีวิตของคนในเมืองใหญ่ เช่น ภาพยนตร์เรื่อง ต้าซาปา (ค.ศ.1993) ของผู้กำกับภาพยนตร์เซียกั๊ง เป็นเรื่องของหญิงสาวที่อาศัยในเมืองใหญ่ ภาพยนตร์ที่มุ่งสะท้อนภาพสังคมในประเทศอื่นๆ อาจมีใช้เรื่องใหม่ แต่สำหรับจีนแล้ว เป็นอีกความก้าวหน้า ในแง่ของการนำเสนอศิลปะแนวทางใหม่ๆ ออกมา²

2. ภาพยนตร์จีนของผู้กำกับรุ่นที่ 5 กับผลกระทบต่างประเทศ

ดังที่ผู้ศึกษาได้กล่าวมาแล้วว่า ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีลักษณะที่แตกต่าง จากภาพยนตร์จีนยุคเก่าที่มีการนำเสนอในรูปแบบเดิมๆ คือ นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับแนวคิดพร้อมนโยบายของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ แต่นำเสนอเนื้อหาที่มุ่งสะท้อนสังคมและผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติมาก เพราะชาวต่างชาติโดยเฉพาะชาวตะวันตกมีความสนใจเรื่องสังคมและวัฒนธรรมจีนเป็นทุนเดิม เมื่อได้รับชมภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ทำให้ชาวต่างชาติได้เห็นภาพสังคมและวัฒนธรรมจีนและที่สำคัญคือ เหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในประเทศจีน รวมทั้งผลกระทบจากเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่มีต่อประชาชน

ผลกระทบที่เกิดขึ้นคือการตีความของชาวต่างชาติเกี่ยวกับสภาพสังคมวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีผลมาถึงปัจจุบันหรือระบอบการปกครองของจีนที่เป็นระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งปรกติจีนก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ ในเรื่องการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเรื่องต่างๆ เมื่อภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่น

¹ เรืองรอง รุ่งรัศมี (2541). เล่มเดิม. หน้า 53.

² แหล่งเดิม. หน้า 55.

ที่ 5 ได้ออกฉายในตลาดต่างประเทศ เสียงวิพากษ์วิจารณ์ก็ยิ่งเพิ่มมากขึ้นในลักษณะวัฒนธรรมหรือ ประเพณีต่างๆ หรือความรุนแรงจากรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ยังปรากฏอยู่ในประเทศจีนยุคปัจจุบัน หรือไม¹ ทางฝ่ายรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ภายหลังที่ใช้นโยบายปรับปรุงประเทศ คือ นโยบาย สี่ทันสมัยอุตสาหกรรมในปี ค.ศ.1978 มีการเปิดรับข่าวสารข้อมูลและแนวคิดจากชาวต่างชาติเข้ามา ในประเทศจีนมากขึ้น รัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ต้องการให้ชาวต่างชาติ ยอมรับจีนในฐานะประเทศที่มีพัฒนาในทุกๆ ด้านประชาชนในประเทศมีสิทธิเสรีภาพเช่นเดียวกับประชาชนในต่างประเทศ

¹ วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2539, มกราคม-เมษายน). เล่มเดิม. 17(1): หน้า 90.

บทที่ 5

บทสรุป

ภาพยนตร์นับเป็นสื่ออย่างหนึ่งที่มีหน้าที่รับใช้สังคมในเรื่องต่างๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นหน้าที่ในการบันทึกเรื่องราวต่างในอดีตของมนุษย์หรือหน้าที่ในการให้ความบันเทิงที่มุ่งให้ความเบิกบานรื่นเริงใจและให้ความสนุกสนาน นอกจากนี้ภาพยนตร์แต่ละเรื่องยังสามารถสะท้อนระบบความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี สภาพสังคม และอุดมการณ์ทางการเมืองออกมาด้วยการนำเสนอผ่านภาพยนตร์ โดยธรรมชาติของภาพยนตร์มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ ประการแรกความเป็นศิลปะ ภาพยนตร์จัดเป็นศิลปะรูปแบบใหม่ที่ประกอบไปด้วยศิลปะแขนงต่างๆ เข้าด้วยกัน เช่น การเขียนบท ภาพยนตร์ การแสดง การออกแบบฉากการใช้เพลงประกอบ ฯลฯ ประการที่สองความเป็นวิทยาศาสตร์ เนื่องจากภาพยนตร์มีกำเนิดมาจากประดิษฐ์คิดค้นทางวิทยาศาสตร์ และการพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์ต่างๆ และประการสุดท้าย องค์ประกอบด้านสื่อมวลชน ภาพยนตร์มีภาษาที่สื่อสารกับผู้ชมในลักษณะเฉพาะตัว เช่น การเล่าเรื่องด้วยบทสนทนาของตัวละคร การใช้ภาษาภาพในการสื่อความหมาย ดังนั้นทั้ง 3 องค์ประกอบเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ภาพยนตร์ได้ทำหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่

ในยุคลศตวรรษที่ 21 มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากมาย ศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจและความก้าวหน้าในด้านต่างๆ เริ่มขยายตัวมากขึ้นในภูมิภาคเอเชีย จีนถือเป็นประเทศที่มีประเพณีวัฒนธรรมที่เก่าแก่สืบเนื่องมานานหลายพันปี ในบรรดาศิลปะหลากหลายแขนงที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตชาวจีน ภาพยนตร์ถือได้ว่าเป็นศิลปะที่เติบโตและมีพัฒนาการ เคียงข้างกับสังคมจีนตลอดมา ดังนั้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากภาพยนตร์ จึงทำให้เราสามารถศึกษาองค์ความรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้สะดวกขึ้น พัฒนาการของภาพยนตร์จีนเริ่มตั้งแต่การถ่ายทำภาพยนตร์ที่ง่ายไม่ซับซ้อนโดยใช้โครงเรื่องมาจากอุปรากรจีนสู่ศักราชใหม่โดยการเพิ่มองค์ประกอบต่างๆ ในการถ่ายทำภาพยนตร์ เช่น เทคนิคการถ่ายภาพสมัยใหม่ นักแสดง และการใช้ดนตรีประกอบ ทำให้ภาพยนตร์มีความน่าสนใจเพิ่มมากขึ้น ภาพยนตร์จีนในยุคเริ่มแรกมีหน้าที่สำคัญคือ การให้ความบันเทิงความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ชมภาพยนตร์ เมื่อเข้าสู่ยุคการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยเฉพาะหลัง ค.ศ. 1949 ภาพยนตร์ได้ทำหน้าที่เป็นสื่อในการเผยแพร่อุดมการณ์และนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์ และในยุคที่จีนเริ่มใช้นโยบายเศรษฐกิจแบบสีทันสมัย ใน ค.ศ. 1978 ทำให้ภาพยนตร์จีนได้เผยแพร่ออกสู่ต่างประเทศในวงกว้างมากขึ้น และความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอีกประการหนึ่งของภาพยนตร์จีนในยุค ค.ศ. 1980 เป็นต้นมาคือ การปรับเปลี่ยนแนวทางในเรื่องการผลิตภาพยนตร์ โดยภาพยนตร์จีนยุคใหม่มีรูปแบบและการนำเสนอ เช่น เนื้อหาในภาพยนตร์มิได้เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับความรักของหนุ่มสาวหรือเนื้อหาที่สนุกสนานมุ่งให้ความบันเทิง แต่เป็นภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตของประชาชนที่พบเห็นได้ในสังคมจีน มีการสะท้อนภาพของการดิ้นรนต่อสู้ความทุกข์ยาก และภาพของวัฒนธรรมประเพณีของจีนที่มีผลต่อประชาชน รวมทั้งมีการใช้

สัญลักษณ์ต่างๆ ในภาพยนตร์เพื่อการสื่อความหมายทำให้ภาพยนตร์จีนยุคใหม่ได้รับการยอมรับในฐานะภาพยนตร์ที่มีความเป็นภาพยนตร์ศิลปะมากขึ้น

ผู้กำกับภาพยนตร์จีนในอดีตจนถึงปัจจุบันมีมากมายหลายคนแต่นักประวัติศาสตร์ภาพยนตร์จีนได้แบ่งผู้กำกับภาพยนตร์ออกเป็นรุ่นต่างๆ แต่ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่ 5 คือ ผู้กำกับภาพยนตร์รุ่นที่มีความสำคัญมากที่สุดเนื่องจากภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีลักษณะแตกต่างจากภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นอื่นๆ ของจีน โดยเฉพาะรูปแบบการนำเสนอเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประเทศจีน เช่น ภาพสะท้อนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทางสังคมและวัฒนธรรมและเหตุการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะเหตุการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงในประเทศจีน ตั้งแต่การเปลี่ยนแปลงในยุคการปฏิวัติ ค.ศ. 1911 ยุคสาธารณรัฐ ค.ศ. 1949 และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ผู้กำกับรุ่นที่ 5 มักนำเสนอผ่านภาพยนตร์มากที่สุด คือ เหตุการณ์ปฏิวัติวัฒนธรรม (ค.ศ. 1966-1976) เหตุผลที่สำคัญที่ผู้กำกับรุ่นที่ 5 เลือกใช้เหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมเป็นฉากหลังในภาพยนตร์ เพราะผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีประสบการณ์ร่วมหรือผ่านการใช้ชีวิตในช่วงปฏิวัติวัฒนธรรมจึงมีความเข้าใจถึงความรู้สึกของประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิวัติวัฒนธรรม ทำให้ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือ การตั้งประเด็นสภาพสังคมและวัฒนธรรมจีนภายหลังการเกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ขึ้นในประเทศจีน เช่น การสู้รบระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ การใช้นโยบายต่างๆ ของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ นอกจากประเด็นเนื้อหาในภาพยนตร์แล้ว ความน่าสนใจของภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 คือ การใช้เทคนิคการสร้างภาพยนตร์แนวใหม่ ที่ไม่เคยปรากฏมาก่อนในการสร้างภาพยนตร์จีน ไม่ว่าจะเป็นการใช้สัญลักษณ์ในภาพยนตร์ โดยเฉพาะภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว เพื่อแสดงถึงอารมณ์ต่างของตัวละคร เช่น ภาพยนตร์เรื่อง *The Road Home* ตัวละครฝ่ายหญิงจะแต่งกายด้วยสีแดงฉูดฉาด เนื่องจากกำลังมีความรัก หรือการใช้ภาพขาวดำในช่วงต้นเรื่องแสดงถึงอารมณ์โศกเศร้าของตัวละครที่ต้องเสียบุคคลอันเป็นที่รักหรือการใช้เทคนิคด้านภาพเพื่อสื่อถึงการตีความเกี่ยวกับสังคมวัฒนธรรมของจีน เช่น การถ่ายภาพบ้านที่ใหญ่โตมีกำแพงสูงรอบบ้านโดยไม่มีเสียงดนตรีประกอบ ซึ่งเป็นการสื่อความหมายในเรื่องประเพณีวัฒนธรรมจีนที่ยิ่งใหญ่ไม่มีใครสามารถล้มล้างได้ง่าย

ความแตกต่างและความโดดเด่นในภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 นี้เอง ทำให้ผู้กำกับรุ่นที่ 5 ได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติมาก เพราะชาวต่างชาติมีความคิดว่าภาพยนตร์จีน คือ ภาพยนตร์ที่สร้างขึ้นเพื่อความบันเทิงสนุกสนานและเหตุการณ์ในภาพยนตร์ก็คงเป็นเหตุการณ์ที่พบเห็นทั่วไป หรือเป็นความรักของหนุ่มสาว แต่เมื่อชาวต่างชาติได้ชมภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ทำให้เกิดความรู้สึกสนใจภาพยนตร์จีนมากขึ้น หากมองในอีกมุมหนึ่งการที่ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ได้รับความสนใจมากกว่าภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นอื่นๆ ของจีน อาจเป็นเพราะเหตุผลที่ผู้กำกับรุ่นที่ 5 มีโอกาสหรือแสวงหาโอกาสในการนำภาพยนตร์ของตนเองออกฉายนอกประเทศ เมื่อชาวต่างชาติได้ชมภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 จึงเกิดความสนใจและยกย่องว่าเป็นภาพยนตร์ศิลปะ คือ ภาพยนตร์ที่มุ่งให้สาระความรู้และแนวคิดต่างๆ มากกว่ามุ่งนำเสนอความบันเทิงแก่ผู้ชม

ภาพยนตร์ เมื่อชาวต่างชาติให้ความสนใจและยกย่องภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 สิ่งซึ่งวงการภาพยนตร์นานาชาติมักนิยมทำคือการมอบรางวัลเกียรติยศต่างๆ แก่ภาพยนตร์ เมื่อภาพยนตร์ได้รับรางวัลก็จะได้รับการพูดถึงในวงกว้างมากขึ้น ผู้กำกับรุ่นที่ 5 ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับมี 3 คน คือ จาง อี้โหม่ว เจิน ช่ายเกอ เกียน จวงจวง ส่วนผู้กำกับรุ่นที่ 5 คนอื่นๆ ได้แก่ อู่ จื่อหนิว (Wu Ziniu) หลี่ ช่าวหง (Li Shaohong) ผลงานภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว เจิน ช่ายเกอ เกียน จวงจวง ในยุคแรกๆ จะเป็นภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาสะท้อนสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมจีนหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองหรือผลของการใช้นโยบายต่างๆ ของรัฐบาลพรรคคอมมิวนิสต์ เช่น ภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่วเรื่อง Red Sorghum, เรื่อง The Story of Qiu Ju, เรื่อง To Live ภาพยนตร์ของ เจิน ช่ายเกอ เรื่อง Yellow Earth, เรื่อง Farewell My Concubine ภาพยนตร์ของ เกียน จวงจวง เรื่อง Blue Kite ในระยะเวลาจากวันที่ภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ทั้ง 3 คน ได้รับการยกย่องและได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติจนถึงปัจจุบัน ผลงานภาพยนตร์ของผู้กำกับทั้ง 3 คน มีการเปลี่ยนแปลงไปมาก ส่วนใหญ่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในเนื้อหาของภาพยนตร์ โดยภาพยนตร์ที่เป็นผลงานในยุคหลังของผู้กำกับรุ่นที่ 5 จะมีเนื้อหาที่มุ่งเน้นความบันเทิงและให้ความตื่นตาตื่นใจแก่ผู้ชมภาพยนตร์ด้วยเทคนิคการถ่ายภาพยนตร์ที่ทันสมัยเพื่อเข้าถึงผู้ชมในวงกว้าง ซึ่งแตกต่างจากผลงานในยุคแรกที่มีเนื้อหาสะท้อนสภาพสังคมและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองที่มีต่อประชาชน เช่น ภาพยนตร์ของ จาง อี้โหม่ว เรื่อง Hero และ House of Flying Daggers ภาพยนตร์ทั้งสองเรื่องเป็นภาพยนตร์แนวกำลังภายในย้อนยุค ที่มีการใช้เทคนิคพิเศษต่างๆ เข้ามาในการสร้างภาพยนตร์ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมีผลมาจากกระแสนิยมที่เริ่มเข้ามาในจีนตั้งแต่ ค.ศ. 1978 มีผลกระทบทำให้ความคิดหรือแนวทางในการทำงานของผู้กำกับรุ่นที่ 5 เปลี่ยนไป ผู้ศึกษาเคยชมการสัมภาษณ์ จาง อี้โหม่วผ่านทางโทรทัศน์ จาง อี้โหม่ว ได้ตอบคำถามของพิธีกรว่าเหตุใดเขาจึงไม่สร้างภาพยนตร์ในแบบเดิมๆ หรือภาพยนตร์ยุคแรกๆ จาง อี้โหม่ว ตอบว่า เขาต้องการที่จะทดลองสิ่งใหม่ๆ และการสร้างภาพยนตร์ที่ให้ความบันเทิงเพื่อเข้าถึงกลุ่มผู้ชมในวงกว้าง ส่วนผู้กำกับรุ่นที่ 5 อีก 2 คน คือ เจิน ช่ายเกอ และเกียน จวงจวง ยังไม่มีผลงานในระยะหลังออกมามากนัก ส่วนใหญ่ทั้งสองคนจะรับหน้าที่เป็นผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์ที่สร้างโดยผู้กำกับรุ่นใหม่ๆ ของจีนมากกว่า ในการศึกษาการเปลี่ยนแปลงในสังคมจีนจากภาพยนตร์ของผู้กำกับรุ่นที่ 5 ของจีนทำให้ทราบการเปลี่ยนแปลงของสังคมจีนในแง่มุมต่างๆ นอกจากความบันเทิง ที่ได้จากการชมภาพยนตร์แล้ว ภาพยนตร์ยังเป็นแหล่งข้อมูลชั้นสำคัญที่สามารถสะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ สำหรับแนวโน้มในอนาคต ของภาพยนตร์จีน ยังคงได้รับความสนใจ จากวงการภาพยนตร์นานาชาติต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

วัสดุทัศนทัศน์ประเภทแผ่นซีดีและวีดีทัศน์

- Kaige, Chen. (1986). *Yellow Earth*. Well Spring.
- _____. (1993). *Farewell My Concubine*. Buena Vista.
- Zhuangzhuang, Tain. (1993). *Blue Kite*. China – Based.
- Yimou, Zhang. (1987). *Red Sorghum*. Mei-Ah.
- _____. (1988). *Ju Dou*. World star.
- _____. (1991). *Rise The Red Lantern*. Sheng chi, shin Shan Dai Entertainment.
- _____. (1994). *To Live*. Era Taiwan-Based.
- _____. (1999). *The Road Home*. World star.

ภาษาไทย

- กฤษดา เกิดดี. (2541). *พิพากษานอกศาล*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- เขียน ชีววิทย์. (2517). *วิวัฒนาการการปกครองจีน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- _____. (2519). *การเมืองการปกครองสาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ: กราฟฟิคอาร์ต.
- _____. (2527). *จีนผลิตแผ่นดิน*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- คณาจารย์คณะนิเทศศาสตร์. (2532). *การผลิตภาพยนตร์ขั้นสูง*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2530). *การสร้างสรรค์และผลิตภาพยนตร์เบื้องต้น*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- จำเริญลักษณ์ ธนะวังน้อย. (2529). *กฎหมายและจริยธรรมสื่อมวลชน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (ม.ป.ป.). *วิชาภาพยนตร์ปริทรรศน์*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- จุฑา ฐาปนวงศ์. (2540). *ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันทร์ฉาย ภัคอุทัย. (2543). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- _____. (2529). *บทบาทจีนต่อกิจการโลก*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ดำรง ฐานดี. (2544). *สังคมและวัฒนธรรมจีน*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ประเสริฐ ศิลรัตน์. (2525). *ความเข้าใจศิลปะ*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- มดยา อิงคนารถ. (2540). *ประวัติศาสตร์จีนสมัยใหม่*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เรืองรอง รุ่งรัศมี. (2542). *เดือนดาวในเงาฟิล์ม*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2547). *เศรษฐกิจการเมืองจีน*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2521). *จีน : การต่อสู้เพื่ออำนาจ*. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย.

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

ฉัตรชัย จันทศรี. (2544). *การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมอเมริกันของภาพยนตร์ฮอลลีวูด*.

วิทยานิพนธ์ วม. (วารสารศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
ถ่ายเอกสาร.

ชูศรี งามประเสริฐ. (2541). *การแอบมองและจ้องดูที่ปรากฏในภาพยนตร์*. วิทยานิพนธ์ นศ.ม. (นิเทศศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

ชนิด ธนะกุลมาส. (2547). *การวิเคราะห์ภาพยนตร์จากอิทธิพลในเชิงบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและแนวคิด แบบอุดมคติเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิต*. วิทยานิพนธ์ วม. (วารสารศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

สาธิตา ยิ่งเจริญไพบูลย์. (2546). *ภาพยนตร์สร้างสรรค์: กรณีศึกษาภาพยนตร์สั้น จากเทศกาล ภาพยนตร์สั้นประเภทรางวัลช้างเผือก 2540-2544*. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. ศิลปกรรม มหาบัณฑิต (ทัศนศิลป์: ศิลปะสมัยใหม่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

บทความ

กมลเที่ยง เสมอแก้ว. (2535, มีนาคม). รุนห่าปฏิวดี. *หนังและวิดีโอ*. 4(62): 39-46.

กัญญาภัค ทรงกิตติภักดี. (2547, พฤศจิกายน). ชันที. *เมโทรไลฟี*. 1(41): หน้า 12.

จันทิมา. (2536, กรกฎาคม). ฌ่อป้าอ่องจากสนม. *ฟิล์มวิว*. 1 (6): 54.

จารึก วิสิฐฐา. (2539, กุมภาพันธ์-มีนาคม). เพื่อชีวิตเพื่อความอยู่รอด. *สีสัน*. 8(6): 44-53.

จิระนันท์ พิตร์ปรีชา. (2536, เมษายน). Farewell My Concubine. *ฟิล์มวิว*. 2 (14): 52.

จุฑามาศ. (2537, มกราคม). วิบากกรรมของคนทำหนังจีน. *ฟิล์มวิว*. 1(12): 50-55.

_____. (2538, มกราคม). เกียนจวงจวง ผู้กำกับรุ่นที่ 5. *ฟิล์มวิว*. 2(21): 56.

ฉัตรชัย. (2547, กรกฎาคม). ผู้กำกับภาพยนตร์จีน. *สตาร์ฟิกส์*. 39(635): 70-90

นรา. (2537, กรกฎาคม). ยุคทองของหนังจีน. *ฟิล์มวิว*. 2(16): 41-46.

มนอธรรม เทียมเทียบรัตน์. (2536, กรกฎาคม). รักโคกบนความแปรปรวนของแผ่นดิน. *ฟิล์มวิว*. 1(6): 49-53.

หลินปัน. (2535, เมษายน). เลือดข้าสีแดง. *หนังและวิดีโอ*. 5(63): 27.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2539, มกราคม – เมษายน). หนังจีนยุคสมัยปฏิรูป. *เอเชียปริทัศน์*.

17(1). 86-95.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2540, ตุลาคม-ธันวาคม). การปฏิวัติวัฒนธรรมในจีน. *ราชบัณฑิตยสถาน*. 23(1): 85-117.

วุฒิชัย มุลศิลป์. (2544). จีนในคริสต์ศตวรรษที่ 20. สายธารแห่งความคิด 2 สารนิพนธ์ชุดชูเกียรติ
 ท่านผู้หญิง วรณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา เนื่องในวโรกาสอายุ 72 ปี. กรุงเทพฯ: กองทุน
 เพื่อวิชาการ คุณวรณยุพา สนิทวงศ์. 399-423.
 สัญญา ชีวะประเสริฐ. (2544). ประวัติย่อภาพยนตร์จีน. ประวัติศาสตร์สัญจรจีน. กรุงเทพฯ :
 ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 83-108.

ข้อมูลออนไลน์

หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ. (2548). ศตวรรษภาพยนตร์จีน. (ออนไลน์).
 แหล่งที่มา: <http://www.manager.co.th>.

ภาษาอังกฤษ

Clubb, Edward. (1978). *20th Century China*. New York: Columbia University Press.
 Eberhard, Wolfram. (1977). *A History of China*. London: Routledge & Kegan Paul.
 Fairbank, J.K. (1992). *China : A New History*. Massachusetts : Harvard University Press.
 Franke, Wolfgang. (1970). *A Century of Chinese Revolution 1851 – 1949*. Oxford:
 Basil Blackwell.
 Gaianetti, Louise. (1993). *Understanding Movies*. New Jersey: Prentice – Hall.
 L.C., Goodrich. (1959). *A Short History of the Chinese People*. New York:
 Harper and Brother.
 Gupte, R.S. (1981). *History of Modern China*. New Delhi: Sterling Publishers.
 Hinton, Harold. (1973). *An Introduction to Chinese Politics*. New York: Praeger Publishers.
 Houm, Franklin. (1967). *A Short History of Chinese Communism*. New York:
 Prentice – Hall.
 Moise, Edwin. (1986). *A History of Modern China*. New York: Longman.
 Nick, Brown. (1996). *New Chinese Cinema*. New York: Cambridge Press.
 Thompson, Kristin. (1994). *Film History*. New York: McGraw – Hill.
 Turner, Graeme. (1993). *Film As Social Practice*. London: Routledge Press.
 Ying Jin, Zhang. (2004). *Chinese National Cinema*. London: Routledge Press.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ ชื่อสกุล	สิทธิชัย สุขธรรมสถิต
วันเดือนปีเกิด	30 กรกฎาคม 2519
สถานที่เกิด	เขตคลองเตย กรุงเทพมหานคร
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	6335/10 คลองเตย กรุงเทพมหานคร 10260
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2536	มัธยมศึกษาตอนปลาย จาก โรงเรียนนนทรีวิทยา
พ.ศ. 2539	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (สาขาวิชาการตลาด) จาก วิทยาลัยพาณิชยการอินทราชัย
พ.ศ. 2540	ศิลปศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน) จาก มหาวิทยาลัยรามคำแหง
พ.ศ. 2541	การศึกษามัธยมศึกษา (สาขาวิชาธุรกิจศึกษา-การตลาด) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พ.ศ. 2549	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาประวัติศาสตร์เอเชีย) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ